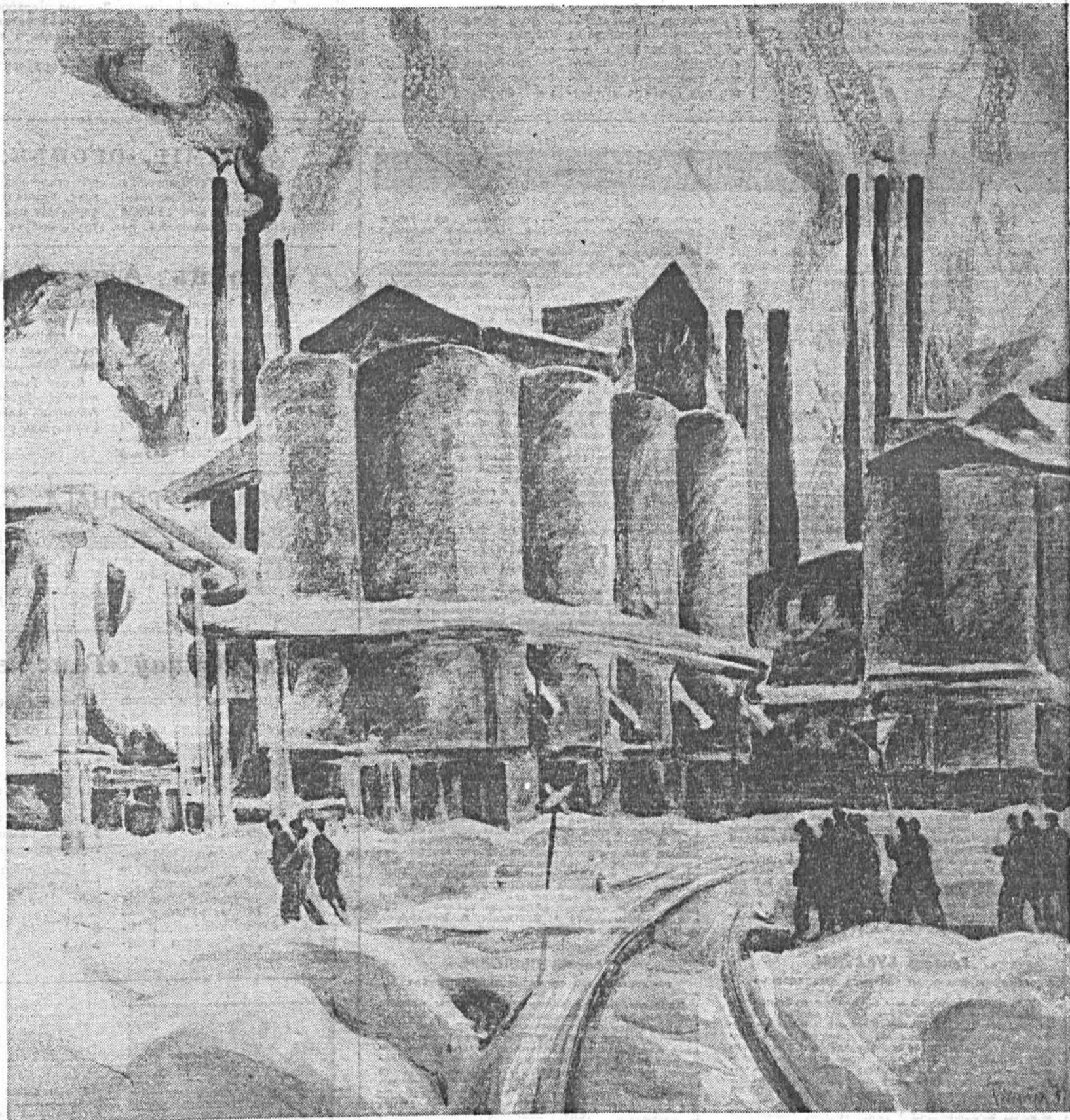

Літаратура і Мастацтва

№ 2 (2841)
14 студзеня 1977 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

цана 8 кап.
Выдаецца з 1932 г.

«Керамічны завод» — гэтую акварэль віцебскі мастак Г. Шутаў прывёз з творчай камандзіроўкі.

Чалавек і вайна.

РАЗМОВА ПРА НОВУЮ
КНІГУ І. ШАМЯКІНА.

стар. 6—7

Паэтычныя галасы.

стар. 5

Апавяданне

Г. Далідовіча.

стар. 8—10

Экран-76.

ТРЫ ДУМКІ.

стар. 11

Дыплом атрыманы...

ПРАБЛЕМЫ,
МЕРКАВАННІ,
РОЗДУМ.

стар. 12

Гумар.

стар. 16

ГЕРОІ НАРЫСАЎ — ГЕРОІ ПЯЦІГОДКІ

Нарысам журналіста Я. Хвален «Усе для цябе, чалавек!» пра калектыў рабочых Магілёўскага мясакамбіната закончыўся цыкл перадач Беларускага радыё аб усіх калектывах Беларусі — пераможцах Усесаюзнага сацыялістычнага спаборніцтва за паспяховае выкананне заданняў дзесятай пяцігодкі і занесеных на Дошку гонару ВДНГ СССР.

Галоўная рэдакцыя літаратурна-драматычнага выдання запрашала для напісання нарысаў пісьменнікаў і журналістаў рэспублікі. На працягу года ў афіры прагучала 35 радыёперадач пра героюў пяцігодкі.

Так, пісьменнік Ю. Багушэвіч у нарысе «І бяжыць хутканогі «Зубронак» расказаў аб працоўных поспехах рабочых Мінскага аб'яднання «Белаўтамаз». В. Мыслівец свой нарыс «Сонна пад шпалы» прысвяціў калектыву Беларускай чыгункі.

В. НИКАЛАЕУ.

Герой Савецкага Саюза, віце-адмірал Г. Халасцякоў — наш зямляк.

У гады Вялікай Айчыннай вайны Георгій Мікітавіч — начальнік аддзела падводнага плавання Чарнаморскага флоту, камандзір нова-расійскай ваенна-марской базы, камандуючы Дунайскай ваеннай флатыліяй.

Самыя памятнае і хваляючае для яго года жыцця звязаны з Нова-расійскам. Адзін з арганізатараў зборны і вызвалення горада-героя, Г. Халасцякоў у сваіх мемуарах «Вечный огонь», якія выйшлі ў Ваенным выдавецтве Міністэрства абароны СССР, падрабязна расказвае пра гэтую гераічную эпоху ў гады вайны, пра слаўных абарон-

УСПАМІНЫ

аб «Малой зямлі»

цаў «Малой зямлі».

Г. Халасцякоў успамінае: «Не шмат спатрэбілася часу, каб марані новарасійска добра пазнаёміліся з начальнікам палітаддзела арміі Леанідам Ільічам Брэжнэвым, палобілі яго за блізкасць да байцоў, за прамату і чутасць, за характэрнае для яго імкненне быць там, дзе цяжка, дзе вырашаецца цяпер галоўная баявая задача».

Вось толькі адзін з баявых эпізодаў. 17 красавіка 1943 года над захаднім берагам Цэмскай бухты з'явіліся фашысцкія бамбардзіроўшчыкі.

Многім, нават самому камандарму, здавалася, што «Малая зямля» загінула. К. Леселідзе патрабуе пераправіць яго на Мысхако.

«Туды ж, — піша аўтар, — у войскі, якія адбілі на плацдарме, што быў ахоплены агнём і дымам, ярасны націск ворага, накіраваўся начальнік палітаддзела арміі Леанід Ільіч Брэжнэў». А ўвай К. Леселідзе і Л. Брэжнэў у найцікавішай абстаноўцы на кацеры пайшлі на «Малую зямлю», каб удзельнічаць у сходзе партыйнага актыву дэсантнай групы.

...Кніга Г. Халасцякова «Вечный огонь» — мужны, праўдзівы мастацкі дакумент пра адну з найважнейшых старонак у Вялікай Айчыннай вайне. В. СКАЛЬСКІ.

УСЕСАЮЗНЫ АГЛЯД

Усесаюзны агляд арганізацыі, вывучэння і фарміравання попыту насельніцтва на літаратуру аб'явілі Дзяржкамвыд СССР, Цэнтральны камітэт прафсаюза работнікаў культуры, Усесаюзнае добраахвотнае таварыства аматараў кнігі.

Агляд праводзіцца на працягу 1977 года на прадпрыемствах кніжнага гандлю краіны. Ён закліканы садзейнічаць найбольш поўнаму задавальненню запатрабаванніў накупнікоў, павышэнню якасці работы грамадскіх прапагандыстаў і распаўсюджвальнікаў кнігі, укараненню эфектыўных форм прапаганды і рэкламы розных выданняў.

Прадпрыемствы і арганізацыі кніжнага гандлю — пераможцы агляду будуць узнагароджаны буйнымі грашовымі прэміямі. лепшыя таварыствы арганізацыі Усесаюзнага таварыства кнігалюбаў атрымаюць дыпломы, а актывныя ўдзельнікі агляду — ганаровыя граматы цэнтральнага ўпраўлення УТК. (Кар. ТАСС).

Масква.

АДНО ПЫТАННЕ

Год 1977 — другі год дзесятай пяцігодкі, знамянальны не толькі працоўнымі дасягненнямі нашай краіны. Ён вызначаецца як год юбілейны, адметны падрыхтоўкай савецкага народа да святкавання 60-годдзя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. На пытанне, як рыхтуюцца сустрэць гэтую слаўную гадавіну рэдакцыя літаратурна-мастацкіх часопісаў Беларусі, нам адказваюць:

Генадзь ПАШКОУ,

адназны сакратар часопіса «Полымя»

Адно з апошніх паслядзінняў рэдакцыі часопіса мы адвалі абмеркаванню перспектываў гэтага года. І найбольш пільная ўвага была звернута на матэрыялы, прысвечаныя шасцідзясяцігоддзю Савецкай улады. Планаўца шмат цікавых і значных твораў, якія на багатым жыццёва-гістарычным матэрыяле адлюстроўваюць падзеі першых дзён станаўлення Савецкай улады на Беларусі, называюць рэвалюцыйны падзвігі савецкіх людзей, здзейсненыя імі ў імя велічных заваёў Вялікай Кастрычніка, у імя пераможнага поступу нашага сённяшняга жыцця. У бліжэйшых нумарах гэтага года мы мяркуем надрукаваць лірыка-публіцыстычную паэму Генадзя Бураўкіна «Ленін думае пра Беларусь», паэмы Аркадзя Куляшова пра Фелікса Дзяржынскага, Максіма Танка пра Міналая Дворнікава — сакратара КСМЗБ, які ў 1938 годзе загінуў у Іспаніі. Тэма Кастрычніка знайдзе адлюстраванне ў новай паэме Антона Бялявіча. Аб рэвалюцыйных падзеях і грамадзянскай вайне на Беларусі ў рэдакцыйным партфелі ёсць раманы маладога празаіка Леаніда Дайнекі.

Нашы грамадска-палітычныя аддзелы — чарыса, публіцыстыкі, навукі — у сваёй рабоце будуць таксама надаваць шмат увагі гэтай тэме. У шэрагу такіх матэрыялаў — нарыс М. Вінагорова «Браняпоезд імя У. І. Леніна», артыкулы С. Пачаніна «Лівідацыйны контррэвалюцыйнага гнязда ў Магілёве», П. Кавалёва «Свята новай зямлі».

Беларуская Ленініада ў вылучэнчым мастацтва, Кастрычнік і вобраз У. І. Леніна на сцэне беларускіх тэатраў, рэвалюцыйная героіна ў музыцы — над такімі тэмамі працуюць для часопіса мастацтвазнаўцы Леанід Дробаў, Арсен Лабовіч, Тамара Дубнова.

План нашага часопіса абяцае багата цікавых твораў. Галоўнае цяпер — здзейсніць планы, зрабіць матэрыялы якія можна лепшымі. І ў гэтым, сустракаючы шасцідзясяцігоддзю юбілей Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, мы, супрацоўнікі часопіса, бачым найпершы абавязак.

Генадзь БУРАЎКІН,

галоўны рэдактар часопіса «Маладосць»

У першым нумары мы пачынаем публікаваць кнігу лётчыка-насманаўта СССР, двойчы Героя Савецкага Саюза Петра Клімуна «Зоры — побач», дзе так ярка і вядома, як на лёсе звычайнага беларускага хлопца адбіліся дасягненні і перавагі нашага ладу, якіх вышынь дасягнулі нашы навука і тэхніка. У гэтым жа нумары — артыкул першага сакратара ЦК ЛКСМБ Н. Платонава пра працоўную кастрычніцкую вахту моладзі рэспублікі, лірычны рэпартаж Міколы Федзюковіча з ударнай камсамольскай будоўлі ў Мікашэвічах, дзе забываецца беларускі граніт, іншыя матэрыялы пра сённяшні дзень краіны.

У другім нумары мы шырока знаёмім чытачоў з жыццём і творчасцю раўнаснікаў з Савецкай Арменіяй — у нас гасцюе наш «калег» — часопіс «Гарун». Гэта стала традыцыяй «Маладосці»: штогод амаль палову аднаго са сваіх нумароў аддаваць сябрам з саюзных савецкіх рэспублік (у нас ужо былі гасцямі лінгвіст-аўраўра, украінскі «Дніпро», літоўскі «Яўніма гратас»). Напярэдадні юбілею Кастрычніка надрукуем нарысы і публіцыстыку лепшых журналістаў і літаратараў Прыбалтыі — пераможцаў конкурсу «Дружба», аб'яўленага «Маладосцю» разам з маладзёжнымі часопісамі «Яўніма гратас» (Вільнюс), «Ліесма» (Рыга) і «Наарус» (Талін) у гонар гадавіны Вялікай рэвалюцыі.

Сярод іншых, калі так можна сказаць, юбі-

лейных матэрыялаў — артыкулы пра героя грамадзянскай вайны Гая, старшынню першага рэунома на Чукотцы, нашага зямляка М. С. Мандрынава, успаміны В. Гарбацэвіча «Світанне над Дукараем», дакументальнае апавесце В. Дончыка і Э. Гаварушкі пра чырвонага намісара Віліса Цымермана, фотарэпартажы А. Дзітлава «Па старых адрасах», якія раскажучу пра лёс герояў нарысаў і замалёвак «Маладосці» дваццацігадовай даўнасці, нататкі брыгадзіра комплекснай брыгады калгаса імя XXII з'езда КПСС Гомельскага раёна В. Гауріленкі «Мая пяцігодка», замалёўкі В. Грышановіча з трасы БАМА, расказ Ул. Хазанскага пра этапы індустрыяльнага развіцця Віцебска і інш.

Аддзелы паэзіі і прозы прапануюць чытачу новыя вершы Пётруся Броўкі і Пімена Панчанкі, Ніла Гілевіча і Рыгора Барадуліна, Валерыі Коўтун і Уладзіміра Някляева, Яўгенія Янішчыц і Петра Ламана, апавесці Міколы Кусянінова «Палывы сезон», Яўгена Радкевіча «Анціна», Васіля Гілевіча «Занадта мала было адчаю» і іншыя творы, сціраванасць у сённяшні дзень, грамадзянскі пафас якіх, як мне здаецца, сугучны настрою, з якім ідуць савецкія людзі да дарагога свята — 60-годдзя Кастрычніка.

Георгій ПАПОУ,

намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Неман»

Савецкай уладзе спаўняецца 60 гадоў. Самае вялікае яе дасягненне — савецкі чалавек і яго камуністычны светапогляд. Сіладаючы рэдакцыйныя планы на святочны юбілейны год, рэдакцыя часопіса «Неман» ўлічвала асабліва адназначнае перад чытачамі за прапануемыя творы. Пра рабочага чалавекі расказвае ў сваім нарысе брыгадзір Беларускага аўтазавода В. Ганчароў. Яго нарыс надрукаваны ў першым нумары часопіса. Публіцыст А. Казловіч падрыхтаваў праблемны нарыс «Хлебам адным», пра хлебарабу Палесся. Пра савецкіх людзей, іх багатыя духоўныя і прафесіянальныя якасці гаворыцца ў публіцыстычным артыкуле С. Аляксевіч. Таму рэвалюцыі і станаўлення Савецкай дзяржавы рэдакцыя мяркуе адлюстравач у нарысах пра М. В. Фрунзе, Ф. Э. Дзяржынскага і іншых палітыкаў Леніна ў Дзяржынскага і іншых палітыкаў да другога і трэцяга партрэтаў пісьменнікаў і вяршэраг творчых партрэтаў пісьменнікаў і вяршэраг дзельцаў мастацтваў, у чыіх творчых біяграфіях адбіліся жыццё нашай рэспублікі і наш час. Сярод іх — нарысы пра пісьменнікаў П. Панчанку, Я. Брылі, А. Міронава, вядомага беларускага празаіка Янку Маўра, сучасных пісьменнікаў больш маладзёжнага пакалення — А. Адамовіча і Р. Барадуліна. Планаўца шмат добрых перакладаў з беларускай мовы: напрыклад — апавесці П. Місьню «Ціха лета» і І. Навуменкі «Апошняя вясень», пераклады апавяданняў А. Васілевіча, А. Масарэні, А. Кулакоўскага і інш.

Георгій ШЫЛОВІЧ,

адназны сакратар часопіса «Беларусь»

Падрыхтоўку да знамянальнай даты часопіс распачаў яшчэ да новага года. У яго вясеньскіх нумарах былі змешчаны матэрыялы, прысвечаныя тым, хто змагаўся за перамогу Вялікай Кастрычніка, удзельнічаў у аднаўленні народнай гаспадаркі, развіцці яе знаменні і культуры. Неўзабаве «Беларусь» пазнаёміць свайго чытача з успамінамі ўдзельнікаў рэвалюцыі, чытачаў у успамінах — А. Адэскага «На блікветэранаў партыі», К. Абулевіча «У тыя дні», І. Багодзіна «Сцягі рэвалюцыі ў Мінску», С. Рыжыкава «Суровыя дваццатыя» і іншых.

Цікава адгукнуліся пісьменнікі на прапанову рэдакцыі прыняць удзел у падрыхтоўцы да юбілею Кастрычніка. Свае апавяданні з цыкла «Штрыхі да партрэта Ільіча» прапанаваў Павел Ткачоў, новую паэму пра У. І. Леніна — Максім Лужанін, новыя вершы — Аляксей Русецкі, урываючы да дакументальнай апавесці аб грамадзянскай вайне Герман Круглоў.

Багатым абяцае быць раздзел хронікі, рэпартажа, у якім будзе асветлена падрыхтоўка да свята Кастрычніка дзельцаў культуры, мастакоў, тэатральных калектываў і шматлікіх самадзейных калектываў рэспублікі.

Над нарысамі, прысвечанымі незабытым дням рэвалюцыі, працуюць А. Сідаранка, М. Дніленка, В. Манарэвіч, І. Сінюскі, М. Вышыньскі і В. Дайліда.

ПРЭМІІ «ОГОНЬКА»

Рэдакцыйная калегія часопіса «Огонек» адзначыла грашовымі прэміямі і граматамі лепшыя творы, якія былі змешчаны на

яго старонках на працягу 1976 года. Сярод названых аўтараў народныя паэты Беларусі Пятрусь Броўка і Максім Танк.

Госць Ашхабада

У гэтыя дні ў сталіцы сонечнага Туркменістана знаходзіцца Герой Савецкага Саюза, гвардыі палкоўнік запаса, у мінулым танкіст Яўсей Рыгоравіч Вайнруб — адзін з аўтараў калектывіў зборнікаў «Сэрцам заганана», «Праз гады», дакументальных апавесцей і нарысаў «Паміралі стаяць», «Люды брані» і іншых. Ветэран Вялікай

Айчыннай вайны Я. Р. Вайнруб выступіў з лекцыяй «Па законах мужнасці» на многіх прадпрыемствах сталіцы, перад войнамі Савецкай Арміі.

Яўсей Рыгоравіч сустраўся з многімі ўдзельнікамі Вялікай Айчыннай вайны, якія жывуць і працуюць у Ашхабадзе.

В. ТКАЧОУ.

УЛАДАР РОДНАГА СЛОВА

Вечар, прысвечаны народнаму песняру Беларусі Я. Купалу, прашоў у Магілёўскім педагагічным інстытуце. На ім успамінамі аб пісьменніку падзяліліся выкладчыкі А. Юрэвіч і М. Міхайлаў. У выкананні студэнтаў гукалі творы песняра.

Прысутныя прагледзелі фільм «А зязюля кукавала...».

М. СЕЛЮКОУ.

У студыйцаў «Гомсельмаша»

У Палацы культуры ордэна Леніна завода «Гомсельмаш» створана і паспяхова працуе самадзейная тэатральная студыя. Цёпла сустрэлі глядачы першую работу студыйцаў — спектакль па п'есе Міхася Чарота «Мікітаў лапач», прысвечаны 80-годдзю з дня нараджэння пісьменніка.

Паставіў спектакль кіраўнік тэатральнай студыі, малады рэжысёр Мікалай Макараў. У галоўных ролях выступілі аператар фарбавальнага цоха Мікалай Бужан, токар кавальска-прэсавага цоха Марыч Новік, кантралёр аддзела тэхнічнага кантролю Валентына Сталірава і іншыя рабочыя завода — аматары мастацтва.

Студыйцы падрыхтавалі новы спектакль па вядомай п'есе А. Макаенка «Трыбунал». На яго задчы прысутнічалі даўнія і добрыя сябры рабочых — заслужаныя артысты БССР Ніна Аляксееўна Карнева і Фёдар Мікалаевіч Іваноў.

У далейшым студыйцы мяркуюць паставіць п'есу А. Вампілава «Правінцыяльная анекдоты» і спектакль па апавесці Б. Васілева «А зоры тут ціхія...»

В. СЯМЕНАУ.

У гарадской бібліятэцы імя Янкі Купалы ў Мінску адбыўся літаратурны вечар лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Рыгора Барадуліна. Паэт прачытаў вершы розных гадоў, пераклады на беларускую мову Г. Лоркі, С. Ясеніна, Я. Райніса, С. Паптанева, а таксама новыя творы. Адказаў на шматлікія пытанні чытачоў. Вечар быў запісаны на плёнкі і будзе транслявацца па тэлебачанню ў суботу 15 студзеня 1977 года. Рэжысёр перадачы В. Анімушкін, рэдактар В. Нікіфаровіч, вядучы аператар П. Выштэна.

На здымку: Р. Барадулін чытае вершы. Фота Ул. КРУКА.

ФОТАЛЭТАПІС ПЯЦІГОДКІ

Выдатнымі справамі сустрапаюць южныя працоўны дзень другога года дзесятай пяцігодні работніцы Магілёўскага вытворчага аб'яднання «Хімвалкно» імя У. І. Леніна Галіна Фірсава (злева) і Валынціна Харкевіч. Да 110-й гадавіны з дня нараджэння У. І. Леніна яны абавязаліся выканаць па два пяцігадовых заданні. (Здымак першы).
Ударнікі камуністычнай працы Ігар Майноў (злева) з таварышамі Рыгорам Семкавым, Іванам Карповічам і Міхаілам Тарбецікам — у цэху Мінскага станкабудаўнічага завода імя С. М. Кірава.

У ТВОРЧЫХ САЮЗАХ

У САЮЗЕ ПІСЬМЕНІКАЎ

Пад старшынствам першага сакратара праўлення СП БССР І. Шамякіна адбылося чарговае пасяджэнне сакратарыята. Абмеркаваны шэраг надзеяных пытанняў. Разгледжан перспектывыны план работы бюро прапаганды мастацкай літаратуры на 1977 год, а таксама план работы Дома літаратара на студзень месяц. У бліжэйшы час Дом літаратара запрашае ўсіх пісьменнікаў на вечар «Беларуская песня ў харавым выкананні», на сустрэчу з кінарэжысёрам В. Чацверыковым, з маладымі артыстамі Дзяржаўнага ордэна Леніна акадэмічнага тэатра оперы і балета, а таксама на творчы вечар Р. Шырмы, прысвечаны яго 85-годдзю.

У. ЛІПСКІ.

7 студзеня г. г. у Доме літаратара адбыўся творчы вечар пад назвай «Паэтычная пятніца». Адкрыў яго старшыня секцыі паэзіі СП БССР Пятрусь Макаль.

З творчасцю новых лаўрэатаў Дзяржаўнай прэміі БССР за 1976 год пазнаёміў прысутных адзінаццаць старэйшых паэтаў Беларусі лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Васіль Вітка.

Першая «Паэтычная пятніца» — гэта пачатак вялікай размовы аб здабытках нашай беларускай паэзіі, адна з форм сувязі паэтаў з кампазітарамі, мастакамі, артыстамі, крытыкамі, літаратуразнаўцамі, усімі аматарамі паэзіі.

З прамовай выступіў першы сакратар праўлення СП БССР Іван Шамякін. Слушнымі думкамі падзяліліся паэты Аляксей Русенкі, Еўдакія Лось, Анатоль Шаўня, Антон Бялевіч і іншыя.

Свае пераклады вершаў Р. Барадуліна і Я. Сіпакова прачытаў Браніслаў Спрычан.

«Паэтычная пятніца» ў Доме літаратара стане традыцыйнай. Яна будзе праводзіцца кожную першую пятніцу месяца. Тэмамі бліжэйшых вечароў запланаваны абмеркаванне чарговага зборніка «Дзень паэзіі» і работы рэдкалегіі «Далаягляд», а таксама новай кнігі вершаў Героя Сацыялістычнай Працы, старшыня праўлення СП БССР Максіма Танка.

В. ДАЙЛІДА.

У САЮЗЕ АРХІТЭКТАРАЎ

Агляды творчасці пачыпаючых архітэктараў — адна з форм выяўлення і псітэрымі таленавітай моладзі ў Саюзе архітэктараў.

Сёлетні агляд у Мінскім Доме архітэктараў уладжаны. Свае работы на суд грамадскасці прадставілі больш чым дзесяць маладых членаў саюза.

На планшэтах — практы новых раёнаў, жылых дамоў, грамадскіх будынкаў, аб'ектаў ландшафтнай архітэктуры. Большасць з іх ужо ажыццяўляецца ў натуре.

Архітэктар інстытута «Белдзяржпраект» Г. Лява прадставіў практычную прапанову рэканструкцыі вуліцы Карла Маркса і праект пасёлка Муякан на Байкала-Амурскай магістралі.

Цікавыя па афармленню фа-

садаў і планіроўцы квартал жылых дамоў будуюцца па практыках архітэктара М. Ячыка ў Магілёве. На выстаўчым стэндзе — праект 51-кватэрнага жылога дома, які малады архітэктар у абласным цэнтры запраектаваў для мікрараёна Юбілейна.

Архітэктар Б. Школьнікаў, прыняты ў саюз толькі ў канцы мінулага года, перамог ужо ў трох рэспубліканскіх і адным усеагульным конкурсе. На агляд Б. Школьнікаў прадставіў тэхнічны праект комплексу жылых дамоў у Пінску, праект забудовы квартала па вуліцы Леніна і праект аэравакзала ў Брэсце.

Адзінаццаць работ эканамічна на стэндзе архітэктара А. Сабалеўскага («Мінскпраект»).

М. БАРЫСАЎ.

У САЮЗЕ МАСТАКОЎ

З работамі брэсцкіх мастакоў знаёмы кожны жыхар Прыбужскага краю — па шматлікіх выстаўках, па малаўнічых роспісах інтэр'ераў грамадскіх будынкаў, кінатэатраў, палатаў культуры...

Лепшыя творы брастаўчан неаднаразова набываліся рознымі музеямі рэспублікі, у тым ліку Дзяржаўным мастацкім музеем БССР і Мастацкім фондам рэспублікі. Творы П. Пагодзіна, І. Фяцісава, В. Сабалеўскага, П. Данелія экспанаваліся на замежных выстаўках. Не раз прыцягвалі ўвагу аматараў выяўленчага мастацтва работы мастакоў маладшага пакалення І. Крунскага, У. Нікалаева, Л. Салаўёва, М. Дударова, М. Клімава, І. Хоміча, Г. Пясецкага, І. Ламакіна, Ч. Пашкова.

Творчая дзейнасць калектыву песня звязана з работай у мастацка-вытворчых майстэрнях, якія за апошнія паўтара гады тройчы заваўвалі пераходны Чырвоны сцяг Саюза мастакоў БССР і БРК прафсаюза работнікаў культуры ў сацыялістычным спароніцтве сярод прадпрыемстваў Мастацкага фонду Беларусі.

Грамадскасць Брэста шырока адзначыла 30-годдзе з дня заснавання абласной арганізацыі Саюза мастакоў БССР і мастацка-вытворчых майстэрняў. Юбіляраў віталі народны мастак БССР Я. Зайцаў, заслужаны дзеячы мастацтваў А. Шыбіцкі, М. Даньчг. Ва ўрачыстым пасяджэнні прынялі ўдзел загадчык аддзела прапаганды і агітацыі Брэсцкага абкома партыі М. Сіпашоў і сакратар Брэсцкага гаркома партыі А. Грыдэнка. Групе мастакоў уручаны Ганаровыя граматы Брэсцкага абкома партыі і аблвыканкома.

Г. КАСТЭНКА.

Брэст.

НОВЫЯ КНІГІ ПЕРАКЛАДАЎ

На паліцах кнігарань з'явіліся дзве новыя кнігі перакладаў на беларускую мову. Адна з іх — вядомага рускага савецкага пісьменніка Канстанціна Паустоўскага «Белая вясёлка», у якую ўвайшлі апавесці «Паўночная апавесць» і «Разводдзе», многія апавяданні. Пераклаў творца Аркадзь Марціновіч.

Другая — зборнік «Пан Грацыян і іншыя» польскага паэта і празаіка, актыўнага папулярызатара беларускай літаратуры ў Польшчы Яна Гушчы. У кнігу ўвайшлі лепшыя апавяданні пісьменніка, над перакладам якіх працаваў калектыв аўтараў. Укладальнік Барыс Сачанка.

Ф. ІВАНОВ.

ВЫЙШЛІ З ДРУКУ

«БЕЛАРУСЬ»

Масавым тыражом на рускай мове выданы вядомы раман французскага пісьменніка В. Гюго «Дзевяноста трэці год», у якім расказваецца пра падзеі французскай буржуазнай рэвалюцыі канца XVIII стагоддзя, сцвярджаецца веліч і высакароднасць рэвалюцыйнага народа.

«НАВУКА І ТЭХНІКА»

«Тэлебачанне: хроніка, дакумент, вобраз» — так называецца даследаванне Н. Фральцовай. Аўтар прысвяціла яго аналізу мастацкіх рэсурсаў дакументальнага тэлебачання. Робіцца гэта на аснове практычнага матэрыялу: фільмаў і перадач Беларускага і Цэнтральнага тэлебачання.

Доктар юрыдычных навук І. Кучараў у кнізе «Метал доўгахваленай люмінесцыцы» ў даследаваннях крыміналіста падрабязна расказвае аб спосабах узбуджэння, рэгістрацыі і ацэнкі люмінесцэнцы, яе прымяненні для выяўлення нябачных тэкстаў у дакументах. Работа ілюстравана малюнкамі, якія ўдала лапаўняюць тэарэтычныя палажэнні і асобныя прыклады з экспертнай практыкі. Адрасецца кніга навуковым работнікам, работнікам суда, пракуратуры, судова-медыцынскай экспертызы, крыміналістам.

«УРАДЖАЙ»

Выходзіць у свет зборнік прац Беларускага навукова-даследчага інстытута земляробства «Шляхі павышэння ўраджайнасці палёвых культур» (на рускай мове).

З'явіўся таксама сігнал «Каталога сельскагаспадарчых фільмаў», у які ўключана беларуская назваў хранікальна-дакументальных, навукова-папулярных, тэхнічна-прапагандыскіх і вучэбных кніжастужак, якія наступілі ў практычны арганізацыі рэспублікі за 1973—1975 гады.

Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР

Аб узнагароджанні пісьменніка Калачынскага М. І. ордэнам Дружбы народаў

За заслугі ў развіцці савецкай літаратуры і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння ўзнагародзіць пісьменніка Калачынскага Міхаіла Іванавіча ордэнам Дружбы народаў.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР М. ПАДГОРНЫ.
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР М. ГЕАРГАДЗЕ.
Масква, Крэмль.
11 студзеня 1977 г.

12 студзеня вядомаму беларускаму паэту, заслужанаму работніку культуры БССР Міхасю Калачынскаму споўнілася 60 гадоў. У сувязі з гэтым юбілеем праўленне Саюза пісьменнікаў БССР накіравала яму прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Міхась Іванавіч! Мы, Вашы сябры па пяру, рады нагодзе выказаць Вам самыя найлепшыя пахвалы і сардэчныя віншаванні ў дзень Вашага шасцідзесяцігадовага юбілею.

На працягу многіх гадоў Вы плённа працуеце на ніве роднай беларускай літаратуры. У Вашай біяграфіі знайшоў тыповы адлюстраванне лёс таленту з народа, акрыленага Савецкай уладай.

Піянерважаты сельскай школы, літработнік раённай газеты, афіцэр Савецкай Арміі, адказны сакратар беларускай пісьменніцкай арганізацыі, намеснік старшыні праўлення СП БССР, галоўны рэдактар рэспубліканскага часопіса, — такія этапы Вашага працоўнага шляху.

Надрукаваўшы свае першыя вершы яшчэ ў трыцятых гадах, Вы асабліва актыўна пачалі займацца літаратурнай творчасцю ў пасляваенны перыяд. Адна за другою выходзяць інігі Вашых вершаў «Сонца ў блакіце», «Насустрач жыццю», «На лясным паўстанку», «Прыпар», «Гронка рабіны» і іншыя.

Шырокі грамадскі рэзананс набыў Ваш зборнік «Доншчыні каравай» — сваясаблівы паэтычны рэпартаж аб людзях сённяшняга вёскі, майстрах высокага ўраджалю.

Шмат працуеце Вы і ў галіне мастацкага перакладу, многа ро-

Міхасю КАЛАЧЫНСКАМУ—

60

біце для папулярызацыі ў Беларусі творчасці паэтаў з братніх рэспублік.

Сваю творчую працу Вы спалучаеце з грамадскай дзейнасцю. У складзе дэлегацыі Беларускай ССР Вы прымалі ўдзел у рабоце Арганізацыі Аб'яднаных Нацый, дзе адстойвалі палітыку нашай дзяржавы ў барацьбе за мір на зямлі.

Партыя і ўрад высока адзначілі Вашы заслугі, узнагародзіўшы Вас ордэнамі Айчынай Вайны II ступені, Чырвонай Зоркі, «Знак Пашаны» і медалямі.

Ад усёй душы жадаем Вам, дарагі Міхась Іванавіч, многа светлых год, моцнага здароўя, новага творчага плёну на карысць беларускай савецкай літаратуры.

Рэдакцыя штодзённіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае Міхасю Іванавічу доўгіх год жыцця, здзяйснення новых творчых задум.

Міхась
КАЛАЧЫНСКІ

З КНІГІ «СУКВЕЦЕ»

СТАРЫЯ БЛАКНОТЫ

У шафе з архіўнай паліцы
Бяру я старыя бланкеты,
Паспелі яны запіліцца
І выгляд набыць сабе жоўты.

Але не кранута гадамі
Слоў сельва пад каленкорам.
Тут золкай зарой і кастрамі
Вясны маёй цепліцца колер.

Ваўсю гарлапаніць юнацтва,
У свет маршыруючы пеша,
І нека мільволі зняўчы
Яму адгукуюцца вершы.

Кіпеў у Іх кіпень імпульсу
Ды ў крыл шырыні не ставала.
Сумленне таму і дагэтуль
У пыльных бланкетах трымала.

Я, ўзяўшы ў падручны роздум,
Старонкі бланкетаў гартаю
І вершы гадоў сваіх розных
У сталасці кнігу вяртаю.

А сталасць не мірыцца з дробнай
Паэзіяй, таннай па сэнсу,
Загадае стаць ёй падобнай
Да сама ўзрушальнага стрэсу.

Павінны радкі бліскавіцай
Над раўнадушнасцю жыцця,
Звінец, віратліва бруіцца,
Стаяць — як з граніту — у кнігах.

Майстэрства чаканіцца доўга
І ўпарта — ад грані да грані,
І — лепш, як не трубіць трывога,
Быццё ж у гармоніі й грані.

Але неспагадлівасць долі
Прызначыла мне не такое —
Гібеў пад заваямі ў полі,
Сімфоніяй наслухаўся бою.

І вершы не ў актавай зале
Чытач мой даверлівы вызнаў —
На споведзь і строгі экзамен
Ішлі пад сцягамі дывізій.

Хадзілі на смерць і ў бюсмерце,
Як воі, шляхі прапалылі:
Ледзь горні запяе, на павярцы
Становіцца ўсе па ранжыру.

А тых, над якімі вілося
У запаве нягод скавытанне,
Зноў пеціць душой давалося,
Ацеляць нанова дыханнем.

Іх рой, распіраючы грудзі,
На волю з астатнімі рвецца...
Хай кожны ж даніаю будзе
Здабытаму сэрцам суквеццю!

НА ПАЛЯВАННІ

Снег не скупіўся.
На зямлі ўсёй лёг,
На дрэвах хараставо развесіў.
Святая неруш: сцежак і дарог
У заснежаным не бачна лесе.

Патрэбны намаганні, каб лыжню
Пракласці, ідуць са стрэльбай,
У сны зімы, ясную цішыню,
У край, раскінуты пад небам.

Бяроз і хвой святочная сям'я,
Напэўна, думае, зусім нямая,
Пра тое, што даўно ўжо сталы я,
А ў паляванні вопыту не маю.

І, сапраўды, дзе ж вепры і ласі,
Якіх, казалі, браць паспей на мушкі!
Адкуль разблытваць хітры след лісы,
Або чакаць пралёту змінля птушкі!

Хача б зірнуць здалёку на глывіца,
За беляком адправіцца ў пагоню!..
Цямнее заварожаны гушчар,
Куды падацца мне, дальбог, не помню.

Але калі знячоўку заблуджу,
Баяцца нечага: ёсць добры звычай —
На дрэвах з мецінай я пагляджу
І незнаёмага ў глушы паклічу.

Ён голас мне падасць.
Ён прыйдзе сам,
І ў час сустрэчы мы, па завядзенні,
Даверліва брацтва і ласам.
Сваю панінем метку на сасонцы,

ПЕСНЯ У ПАХОДЗЕ

СЛОВА ДА СЯБРА

Праз шэсцьдзесят гадоў вяла цябе дарога, Міхась Іванавіч, з маленства ў юнацтва, з юнацтва ў сталасць, у паэтычны росквіт, у літаратурную славу. І сёння, з вышнімі тваіх гадоў, з твайго сонечнага ўзгорка, добра табе бачыцца сцежка да ракі Бабёр, да сунічных палянак у лесе, да грыбных баравінак, да салаўіных бярэзнікаў, да чарамховых духмяных халадоў. Усе полахі, усе краскі, усе жывыя галасы роднай зямлі, навакольнай прыроды салаўінымі галасамі, спевамі трапяткіх жаўрукоў заплывалі ў тваё шчодрое сэрца, у працулю, шчырую душу. З крышталёвай крыніцы юнацтва, з глыбіні народнага жыцця браў ты, Міхась Іванавіч, жывіўкі-іскрыўкі ў сваю маладую паэзію. Асяяна, напоўнена яна подыхам зялёнай вясны, краскам і духмянамі снегага лета і водарам даспелых восеньскіх садоў.

З вышнімі тваіх гадоў сёння табе добра відаць твае шляхі-дарогі, якія вялі цябе ў жыццё, у творчыя пошукі, у творчае натхненне. Ведаю, што табе тут адгукнецца рэха з нашых даўніх дарог і сустрэч, з нашых таварыскіх гутарак і гарачых дыспутаў у рэдакцыі.

Прыгадай, Міхась Іванавіч, даспелую восень 1938 года, калі мы, камсамольцы, маладыя паэты, блізкія сябры і таварышы сабраліся ў рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва». На тры гады ў армію адпраўлялі, праводзілі мы цябе,

Міхась. Толькі ты значна пазней дэмабілізаваўся... Не пускала, не вяла дамоў салдацкая дарога. На фінскі фронт яна павярнула, а пасля за высокія снежныя храбты Каўказа спуściлася, у агонь апошняй лютой вайны павяла. На гэтай дарозе мясці ты салдацкімі ботамі чорны глей Кубані, хадзіў па прасторах Задоння, па стэпах Украіны, Малдавіі. А пасля вогненнай дарога папаўзла за межы Радзімы: паплылі сады, вінаграднікі Балгарыі, вёскі Румыніі, прыгароды Бялграда, вуліцы Будапешта, плошчы Браціслава, масты Вены... Далёка за Венай закончыўся франтавы маршрут.

Цяжка нават уявіць, колькі на гэтых дарогах, пад свінцовымі віхурамі напакутаваўся салдат, колькі бяды і гора, горкага смутку ўтравасціла тваё шчырае сэрца, Міхась Іванавіч. Гарэла зямля, гарэла жалеза, але не згарэла твая светлая душа ў полымі вайны. Вытрывай! Выжыві!

І пасля вайны не пусціла вайсковая служба цябе дадому. Толькі праз паўтара дзесятка гадоў з той даспелай восені вярнуўся ты ў Мінск. З той далёкай часіны ў жывой яве бачу цябе, дружа, загарэлага, узмужнелага, трохі стомленага, але выселага, вельмі радаснага. А чаму ж? Да мірнай працы зноў вярнуўся паэт. Прывёз многа вершаў, напоўненых пякучаю жалобяю страг і вялікай радасцю нашай перамогі.

Творчая і грамадская праца напоўнілі натхненнем твае пасляваенныя гады, тваё неспакойнае жыццё. Да цябе, добрага, шчырага чалавека, вельмі ахвотна заходзілі літаратары ў твой кабінет, калі ты працаваў сакратаром Саюза пісьменнікаў рэспублікі. Ты цяпер галоўны рэдактар часопіса «Беларусь». І цяпер, у твой рэдактарскі кабінет гэтак жа ахвотна заходзяць паэты, празаікі, крытыкі, прыносяць свае творы, а ты шчыра дапамагаеш літаратарам надрукавацца, выйсці да чытача.

У заўсёдных клопатах, у творчай працы, у вялікім паходзе за праўду, за чалавечае шчасце мой даўні друг. Дарогамі дружбы можна назваць твае далёкія шляхі-дарогі, якія завялі цябе ў Сібір, на далёкую Поўнач, у Запаляр'е, у Мангольскую Народную Рэспубліку. Вынікам гэтых вандраванняў з'явіліся нізкі вершаў аб дружбе нашых народаў, аб іх спякотных і халодных, многакаляровых паясах зямлі.

Радасцямі і турботамі Бацькаўшчыны жыве паэт. А сапраўдны паэт ніколі не старэе душой. Ён палымным сэрцам выкрасае сонечныя іскры паэзіі. Ён — валадар думак, мар і надзей людскіх.

Дык хай жа не гасне, хай гарыць, разгараецца жывы агеньчык у тваім сэрцы, Міхась Іванавіч. Шчыра веру табе, калі ты гаворыш:

Хачу, каб стала людзям лепш,
Больш харастава на свеце.
За гэта ў бой іду, мой верш,
І мужным будзь да смерці!

Жадаю табе сэрцам адкоўваць такія радкі, такія песні, якія б гукалі, заклікалі ў вялікі паход па дарозе Леніна ў наша поўнае шчасце.

Антон БЯЛЕВІЧ.

Галіне ВАСІЛЕЎСКОЙ—50

Заўтра беларускай пісьменніцы Галіне Васілеўскай споўніцца 50 гадоў. У сувязі з гэтым юбілеем праўленне Саюза пісьменнікаў БССР накіравала Галіне Ануфрыеўне прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагая Галіна Ануфрыеўна!

Ад усяго сэрца вінуем Вас, нашага таварыша па пяру, са знамянальнай падзеяй у Вашым жыцці — п'ятдзясяцігоддзем з дня нараджэння.

Амаль п'ятнаццаць гадоў назад Вы запісалі адну з першых сваіх кніг — дакументальную апавесць «Малана Уваць», у якой расказаў аб тэрапічным падзвігу са-

вешніх дзяцей у гады Вялікай Айчынай вайны.

Вы аказаліся вернай гэтай тэме і ў другой кнізе «Малонак на сьнезе». Галоўным героем ле стаў піянер Ціхан Баран, хлопчык з Пружанскага раёна, які паўтарыў подзвіг Сусаніна.

Чытачы добра ведаюць і наступную Вашу кнігу «Я еду на Ірблудзе», што нарадзілася ў часе пасвядні за мяжу, у Егіпет.

Прыемна адзначыць, што доўгая журналісцкая праца дала Вам выдатныя падразалы тэмы і вобразы для Вашых твораў. Вы і зараз шмат сіл і руплівасці аддаеце журналісцкай працоўнай часонісе «Работніца і сп-

лінка», дзе часта выступаеце як публіцыст.

Актыўны ўдзел прымаеце Вы ў грамадскім жыцці пісьменніцкай арганізацыі, шмат робіце па выхаванню маладой змены літаратараў.

Жадаем Вам, дарагая Галіна Ануфрыеўна, добрага творчага гарэня, здароўя, шчасця.

Рэдакцыя штодзённіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае Галіне Ануфрыеўне цудоўнага, сонечнага нагтрою, доўгіх, светлых гадоў жыцця, здзяйснення ўсёх творчых задум.

«ЗА ВЕЧНАЕ НАТХНЕНАЕ ЖЫЦЦЁ»

Сяргей ГРАХОЎСКИ

ЗАЎСЁДЫ РАЗАМ

Я заглядзеўся на сутонні ў неба —
Малінавыя воблакі плылі,
І сонца, як гарачы бохан хлеба,
Скацілася да самае зямлі.

Шумелі ўнізе і лісты, і вецце,
А наш высотны дом, як карабель,
Здалося, разгайдаў шалёны вецер
І назаўсёды пасадзіў на мель.

У мора апускаўся шар чырвоны,
І хвалі закіпалі і раўлі,
Ды раптам побач, ледзь вышэй балкона,
На поўдзень адплывалі жураўлі.

Яны ляцяць заўжды ключом вялікім
Насустрэч буры, галаве на злом,
І памагаюць слабаму не крыкам,
А дужым, хоць і стомленым крылом.

КРУГІ

З лёгкім шчасцем цяжкім жыццём,
Тадзіяна КЛЯШТОРНАЯ.

Жыццё ідзе няроўнымі кругамі:
То разамкнецца, то замкнецца круг,
То — вышыня, то — бездань пад нагамі,
То падтрымае, то пакрыўдзіць друг.

І так было ад веку і да веку,
Так будзе і ў наступныя вякі,
А быць заўжды шчаслівым чалавеку —
Нялёгка і часамі — не з рукі.

Няхай няшчасце, дробнае, малое
Здараецца хоць зрэдку у жыцці,
Каб сэрца не счарсцвела,
і каб лоем
Душа не паспявала зарасці.

РАБІНАВАЯ ЦІШЫНЯ

Пакмурны дзень. І не праб'ецца сонца,
Калышацца рабіна на буі,
На пераспелай пурпуровай гронцы
Гайдаюцца сівыя вераб'і.

Кужэльны ўток з асноваю ў тумане
Рака пасуравелая снуе,
І на атаве, заінемай зрання,
Палотны сцэле тонкія свае.

Якая цішыня на белым свеце
І ачышчэнне неспакойных душ!
У цішыні адна рабіна свеціць,
Глядзі, дзівіся, толькі не паруш.

Спакой і цішу надта гучным словам,
Рабіну не парань і не звалі,
Бо толькі ў светлай дабраце — аснова
І шчасця, і спакою на зямлі.

ШУКАЮ СЯБРОЎ

Алесь Пальчэўскаму

З гадамі і ў мяне — ўсё менш сяброў,
І ўсё вузей знаёмстваў геаграфія,

Найбольш сяброў — пад соснамі бароў.
Пад плітамі з кароткай эпітафіяй.

Жывых сяброў гукаю ўсё часцей,
Калі бывае радасна і туга,
І запрашаю ў госці не гасцей,
А сэрца запрашае сэрца друга.

Сапраўдны друг прыходзіць і тады,
Калі ад грому трэскаецца неба,
Калі няма каму падаць вады,
Няма каму прынесці лусту хлеба.

Сапраўдны друг, гадамі гартаваны,
Гатовы засланіць і памагчы,
Прыходзіць у бядзе неспадзявана
Як хлеб, як соль, як вогнішча ўначы.

БЕЛАКРЫЛЫЯ КОНІ

У поўнач скавытала і гуло,
Да рання нехта тупаў на балконе,
Па шыбах біла белае крыло,
І праляталі ўзмысленыя коні.

Адзін, другі — ляцелі табуны
Над садам, над альтанкамі, платамі,
Храплі і задыхаліся яны
І грукалі па дахах капытамі.

Ліліся срэбрам грывы па спіне,
Дрыжалі заінелыя балясы...
Як ні стараўся, не ўдалося мне
Стрымаць тады няўлоўнага Пегаса.

Напэўна, тут няма маёй віны,
А сэрца засмылела вострым болем,
Што белакрылых коней табуны
Назад ужо не вернуцца ніколі.

На золку ўсё заціхла за акном:
Світала, і развіднела нясмела,
Дыхнула з саду маладым віном,
І ўсё наўкол было да болю бела.

БУРШТЫН

Я і ў штормы на сіверы стыну,
Варушу вадаростаў пласты,
І шукаю, шукаю бурштыну,
А знаходжу ракушнік пусты.

На ўзбярэжжы пунсовыя клёны
І суровыя сосны маўчаць,
Можна плачуць, а можна, праклёны
Палахлівыя чайкі крычаць.

Толькі хвалі не маюць спачыну
У адвечнай нястомнай журбе.
Я шукаў пасля шторму бурштыну,
А знайшоў на ўзбярэжжы цябе.

РЭКВІЕМ

Душа зайшлася ад чужога гора,
З пакутамі яе не разлучыць:
Пад стромкай столлю Домскага сабора
Усхвалявана «Рэквіем» гучыць.

Пачуцці ўсе змяшаліся дашчэнту,
І пацягнула холадам ад пліт,

Калі, як шторм, кацілася крэшчэнда
І замірала, ўзняўшыся ў зеніт.

Адчай з жалобай нечуванай моцы
Жыццё і смерць паставілі на кон,
І ў кожным гуку ажывае Моцарт,
Бязлітасна асуджаны на скон.

Не моліць ён адвечнага спакою
Сваёй душы мяцежнай і касцяю,
А прагна схаладнелаю рукою
Трымае ключ ад вечнага жыцця.

Ён ад трывог, натхнення і пшчоты
Перагарэў, ачах і саслабеў
І зразумеў ужо ў разгар работы,
Што «Рэквіем» стварае сам сабе.

Грыміць і слоў, і музыкі навала
І працінае сэрца, як страла,
Ды смерць жыццё раптоўна абарвала,
Бо «Рэквіем» даслухаць не магла.

Гусінае пяро з рукі упала.
Непадуладна толькі пачуццё,
Што не жалобай, а трывогай стала
За вечнае натхнёнае жыццё.

АСЕННЯ ДАЖДЖЫ

Пам'яці Міхася Лынькова

Бядуюць Купа і Наносы,
І чайкі стогнуць на касе,
Што чарадзей срэбравалосы
Да іх не прыйдзе па расе.

Хвалюцца ў сутонні хвалі,
Што не відаць яго нідзе,
Што ноччу лямпу не запаліць
І вогнішча не раскладзе.

І нарачанскія узгоркі
І сосны журацца даўно,
Чаму нідзе яго маторкі
І не відно і не чуто.

Яшчэ яго калодзеж повен
Вады крынічнай і святла,
І толькі адзінокі човен
Лістамі восень замяла.

Бядуюць Купа і Наносы,
Датлелі смольныя карчы,
І днём, і ноччу, быццам слёзы,
Цякуць па шыбінах дажджы.

Сяргей ПАНІЗНІК

Песня, песня — з паднябесся,
ад крыніц і душ...
Ці я весел, ці нявесел, —
да цябе іду.

Ты жывеш не для застолля,
званняў і чыноў,
а для неба, а для поля,
для сваіх сыноў...

Каб напамніць: воля, слава
шлях цяжкі прайшлі —
ворагаў стальная лава
змецена з зямлі.

І святлее дом высозны
ў памяць даўніх ран.
І растуць бярозы, сосны —
сёстры партызан.

І навокал зыкі, зовы
з новых песень чуць...
А мелодыя, а словы
з векам прарастуць.

ЧЫТАЮЧЫ ЭКЗЮПЕРЫ

Цану жыцця чым вымераць,
мой дружа?
...Радзіме, сонцу шчыраму
на здзіў

напішам:
«Пасадзіў я сёння ружу!»
«І я таксама ружу пасадзіў...»

Імчым. Гарача рэйкам.
І звоняць правады.
А мы ўдваіх з Андрэйкам —
падалей ад бяды.

Маўчым. Зусім даросла.
Чыя з задум — гарчэй?
Ісці ў жыцці не проста,
і ехаць — не лягчэй,

калі няма вяртання
ні ў сэрца, ні на двор...
Глядзець удвух мы станем
на пацерачкі зор.

Сыноч, даедзем! Суму
не спапяліць надзей.
І выспелім задуму
між станцый і людзей.

Ляцім... Бунтуюць рэйкі.
Жыццё вядзе свой рэй.
...Чакальна з-за Андрэйкі
глядзіць у свет — Андрэй.

Минула больш чым пятнаццаць гадоў пасля з'яўлення «Пошукаў і сустрэч» — апошняга чыста «ваеннага» твора Івана Шамякіна. На працягу гэтага часу агульная канцэпцыя мастацкага асэнсавання вайны ў савецкай літаратуры ўвесь час паглыблялася. Натуральна, што ў такога прэзвішча, як І. Шамякіна, які шмат сіл і энергіі аддаў аналітычнаму роздуму над падзеямі Вялікай Айчыннай вайны і ніколі не спыняў намаганняў глыбей разабрацца ў іх грамадскім і чалавечым сэнсе, зноў узнікла творчая патрэба

равалі жыццём блізкіх і ішлі на смерць не толькі свядомыя, ідэйна выхаваныя людзі, якія адразу ведалі, што яны будуць рабіць, але і тыя, хто спачатку не збіраўся ўступаць у які-небудзь канфлікт з акупацыйнымі ўладамі, а пасля быў уцягнуты ў барацьбу ходам самога жыцця, пад націскам абставін, дзякуючы звычайнай выпадковасці або паддаўшыся голасу ўласнага добрага сэрца памагчы некаму, хто трапіў у вялікую бяду.

Нешта падобнае здарылася ў жыцці Вольгі. Калі пачалася вайна, Вольгу

але не таму, што імгненна змянілася сама ці паддалася агітацыя Лены. Не, Яна кіруецца сваімі асабістымі інтарэсамі: у такі страшны час, калі ўзяць мужчыну ў хату, жыць будзе смялей і надзейней.

Калі Вольга з Ленай прыйшлі ў лагер, патрэбнага ваеннапалоннага там ужо не аказалася: ці памёр на морозе, ці расстралялі яго. І тады Вольга, уражаная пакутамі людзей у лагеры, вырашае ўзяць іншага ваеннапалоннага, выдаўшы яго за свайго мужа (немцы адпускарлі з лагераў тых ваеннапалонных, якіх знаходзіла сям'я). Пашкадавала яна сваім добрым сэрцам не барадатага, які сам просіцца, каб яго ўзялі, і абяцае быць добрым работнікам («Жанчына, вазьмі мяне, я ўсё ўмею рабіць, сталар, слесар, шавец»), а толькі «гэтага, які кашляе і ўвесь свіцціца, як святлыя мотылы, і які, безумоўна, яшчэ аднае ночы ў гэтым халодным пекле не пра-

скае палажэнне пра гістарычную непазбежнасць, якая пракладвае сабе дарогу незалежна ад таго, што робіць вялікія людзі, Л. Талстой у нейкай ступені палемічна завастрыў думку. Аднак гэта сапраўды так: ніякая вялікая грамадская справа не разаўецца да ўсенароднага значэння, пакуль яна не супадзе з асабістымі жаданнямі большасці людзей.

Супраціўленне фашызму і яго разгром таксама сталі магчымымі дзякуючы таму, што агульная справа барацьбы з ворагам, узначаленая партыяй, злілася з асабістымі жаданнямі мільёнаў савецкіх людзей. Не ва ўсіх, як і ў германі аповесці І. Шамякіна, такое сталася адразу, але жыццё рухалася ў гэтым напрамку.

Спачатку Вольга выратавала ўсяго толькі аднаго байца, выратавала менавіта таму, што ён патрэбен ёй асабіста як абаронца і гаспадар у хаце. «Вольга дала яму адзёнае мужа». Зрада мужу-франтавіку? Магчыма. Але справа ў тым, што для Вольгі павялічце вернасці як адцягненны маральны прынтэп доўгі час не існуе. Яна кіруецца ў жыцці практычнай патрэбай. Ёй сапраўды смялей з мужчынам у хаце. Кватэра на ўскайне горада. Ноччу пад акном тупат, крыкі, стрэлы. Кожную хвіліну могуць увайсці чужыя людзі. Хіба адзінокай жанчы-

Віктар КАВАЛЕНКА

ГАНДЛЯРКА +

вярнуцца да знаёмай тэмы, каб нешта дадаць да раней адкрытага, на нечым засяродзіцца больш поўна і грунтоўна.

Абедзве новыя аповесці праблемна блізкія з раманам «Глыбокая плынь», аповесцямі «Начныя зарніцы» і «Пошукі і сустрэчы». Письменнік не пакідае даўняга зацікаўленасці да такога важнага і гуманістычна вельмі акрэсленага моманту, як удзел савецкіх жанчын у вайне. У творчасці І. Шамякіна гэтая праблема заўсёды ставілася шырока і на свайму месце азначала праблему «жанчына на вайне», «жанчына і вайна».

У новых аповесцях ідэйна-мастацкае асэнсаванне жаночай прысутнасці на вайне стала галоўным, вызначальным пафасам усяго твора. Вастрывы і маштаб аўтарскай увагі да гэтай праблемы падкрэслены нават назвай твораў. Сапраўды, цяжка ўявіць больш жыццёва алагічную, сэнсавана неадпаветную назву твора пра вайну, як «Шлюбная ноч» або «Гандлярка і паэт». Але ў гэтай парадаксальнасці ёсць свая важная ідэя: спалучэнне кантрастных жыццёвых з'яў як асаблівасці і закон вайны.

Паказваючы ў аповесці «Шлюбная ноч» трагічную супярэчнасць паміж небяспечнымі ўмовамі ваеннай рэчаіснасці і актыўнай баявой прысутнасцю жанчыны ў гэтай рэчаіснасці, І. Шамякіна раскрыў галоўную ідэю твора публіцыстычна, карыстаючыся шматлікімі выпрабаванымі сродкамі з «Начных зарніц» і «Пошукаў і сустрэч», уключаючы прыгодніцкае завастрэнне сюжэта. Аповесць «Гандлярка і паэт» загляблена ў не кранутыя яшчэ літаратурай жыццёвыя пласты. Яна адкрывае такія жыццёвыя сітуацыі і падзеі, якія амаль не заўважваліся папярэдняй прозай, таму і вырашэнне самой праблемы набывае глыбокі сацыяльны падтэкст і значны гуманістычны пафас.

У аповесці «Гандлярка і паэт» апаўваецца пра гарадское падполле. У цэнтры твора — лёс звычайнай жанчыны, якой давялося жыць у Мінску ў час акупацыі. Вольга Ляновіч не толькі не германская натура. Яна з тых, хто належыць да ўстойлівага мяшчанскага аспрэдзя, неадукаванага, карысцівага, эгаістычна жорсткага. З пачаткам вайны, апынуўшыся ў акупіраваным горадзе, яна, натуральна, ні пра якую барацьбу з ворагам не думае. Ёй, адзінокай жанчыне з дзіцем, без мужа, які на фронце, пра жыцьцё як-небудзь. Ды яна і не ўсведамляе неабходнасці барацьбы, з'яўляючыся чалавекам палітычна няразвітым. Адным словам, Вольга — тыповая камароўская гандлярка, не больш.

І ўсё ж менавіта яна, Вольга Ляновічыха, стала галоўнай германскай аповесці. Права ёй на гэта дало тое, што яе характар, не закончаны, а ўнутраны свет рухомы. У канцы аповесці яна зусім не такая, якой была ў пачатку. Заслуга І. Шамякіна як письменніка перш за ўсё ў тым, што ён адкрыў грамадскую цікавасць і паэзію ў лёсе жанчыны з ардыннарным на першы погляд душэўным складам.

У канцы аповесці Вольга становіцца ўдзельніцай падпольнай групы, хоць яе шлях на гэты жыццёвы рубяж складаны і цяжкі. У Вялікую Айчынную вайну змагалася з ворагам, ахвя-

гэта спачатку «не вельмі спалохалася. Нават пра мужа і брата яна падумала не адразу. Перш-наперш прыгадала матчыны расказы, што ў вайну вельмі даражэюць прадукты». Вось якая Вольга!

У тыя дні, калі савецкія войскі адступалі з горада, а немцы яшчэ не занялі яго, яна заклапочана толькі тым, каб запапасіць больш прадуктаў. Разам з самымі смелымі і сквалнымі жыхарамі горада яна цягае дадому з магазінаў і людзям усе, што трапляе пад руку. Яна нават свіснула па-халецку, па-разбойніцку ўслед тром легкавым аўтамабілям, на якіх эвакуіравалася з горада нейкая начальства.

Як і належыць гандлярцы, Вольга кіруецца ва ўсіх дзеяннях і ўчынках толькі ўласнымі інтарэсамі. І глядзіць яна на свет і падзеі выключна з гэтага пункту погляду. Лене Бароўскай, камсамольцы, якая страшыцца, што яе расстраляе Савецкая Армія, яна адказвае: «Няхай армія немца спыніцца — тады я грабіць не буду!»

Хутка прыстасоўваецца Вольга і да акупацыйнага рэжыму, умею апраўдаць усё зробленае ёю выгадай і ўмею навярнуць у сваю карысць усё, што здарасца навокал. «Урэшце, — думае яна, — і пры немцах жыць можна, калі не быць дурнем, гандлёвай справе нават большы прастор, чым пры Саветах».

Учынік германі ў аповесці ні ў якім разе маральна не апраўдваецца, але падаюцца з той доляй жыццёвай аб'ектыўнасці, якая дазваляе ўспрыняць характар чалавекі неадназначна. Гэтым самым падкрэсліваецца велізарная складанасць побытавага і маральнага жыцця ў час вайны.

Урэшце, ці так ужо няправільна робіць Вольга, калі бярэ тавары з пакінутых магазінаў? Хіба лепш, калі наорнае дабро застанецца акупантам? Выключныя абставіны вайны не адмяняюць маральных устанавленняў, але ўдакладняюць іх. Аказваецца, цвярозны разлік таксама можа мець нейкую маральную цану. Лене Бароўскай, якая ўпікае ёй, што яна рабаўніца, Вольга крычыць: «Я пра дзіця сваё думаю. Ты пра яго не падумаеш!» Бароўска кіруецца чыстым прынтэпам сумлення, нічога не ўзяўшы з магазінаў, але яны ўсе гады акупацыі галадоць.

Выходзіць, што цвярозасць бывае патрэбнай, а няўступлівы прынтэп, які зусім не ўлічвае змен жыццёвых абставін, шкодны. Лена была пераканана: «Не захопліць немцы Мінск! Не дойдучы... Рукі кароткія!» Вольга лепш разбіраецца ў падзеях, калі кажа ёй: «Ой, доўгія рукі ў іх. Леначка! Ды ці не ў склепе ты сядзіш увесь час? Нічога не чуеш, нічога не ведаеш». І гэта гучыць як справядлівы папрок Лене, у нейкай ступені дагматычнай у сваіх уяўленнях.

Больш таго, вельмі хутка аказалася, што без дапамогі Вольгі, яе жыццёвай спрактыкаванасці, без тых харчовых запасаў, якія маюцца ў яе, не можа абысціся Лена ў сваіх першых пачыненнях падпольнай дзейнасці. Жыццё паказала, што ёсць такія сродкі барацьбы, якія на сіле толькі Вользе, — напрыклад, выкупіць за золата, гарэлку і каштоўныя прадукты патрэбнага чалавека з лагера для ваеннапалонных. Вольга не адразу згаджаецца. На патрыятычныя ўгаворы Лены, што гэта патрэбна народу, Вольга адказвае: «Што мне думаць пра народ! Народ пра мяне не думае...» Урэшце, яна згаджаецца,

ПАЭТ =

жыве». Быццам выпрабавуючы яе, ён кажа: «Мяне не бяры. Я нічога рабіць не ўмею». Магчыма, гэтыя яго словы і вырвалі ўсё. «Тады яна акрычалася, як спрасонку, ажно вартавы страцішы свой спакой, імкліва павярнуўшы да яе:

— Адацы! Адасечка! Родныя мой! Што з табою сталася? Гаротнічак мой! А цябе ж дочка мая чакае! — і паказала вартавому так, як вучыла яе Лена: — Пан, пане, муж, Муж!»

Так у хаце камароўскай гандляркі Вольгі Ляновічыхі, салдаткі, з'яўляецца паэт Саша Гапанюк, па псеўданіму Алесь Шпак, адукаваны і інтэлігентны малады хлопец, з выгляду зусім юнак, за якога Вольга аддала ахове лагера, не лічачы гарэлкі і прысмакаў, два залатыя царскія чырвоныя і завушніцы. За мужа тання не плацяць!

Чалавечая дабрата і спагадлівасць Вольгі сталі, такім чынам, саюзнікамі Ленінай ідэйнай мэтанакіраванасці, паслужылі таксама падпольнай дзейнасці супраць ворага, бо Саша, як толькі выдараўлівае, адразу шукае сувязі з падпольшчыкамі і актыўна ўключаецца ў барацьбу з ворагам. Асабістыя турботы Вольгі па ўладкаванні ўласнага жыцця нечакана супалі, зліліся з усенародным імкненнем змагацца з фашызмам. Вольга спачатку не разумее, што здарылася. Ёй здаецца, што ў вайну ёй пашэнціла ў асабістым жыцці — усёго толькі. На самай жа справе яна, дзякуючы свайму ўчынку, прылучылася да таго малазразумелага пакуль што і небяспечнага для ўсяго яе жыцця свету, з якім звязана Лена. І папярэдня яна ўжо нічога не можа, бо моцна пакахала Сашу-Алесь. Яго ўнутраны свет і жыццёвыя імкненні паступова сталі блізкімі і ёй.

Сла супраціўлення ворагу толькі тады і становіцца магутнай і пераможнай, калі ў агульным патрыятычным напрамку дзейнічаюць і ідэйна перакананасць усяго народа, і індывідуальная воля асобных людзей, звязаная з іх штодзённымі, практычнымі інтарэсамі. Гэта заўважыў Л. Талстой у «Вайне і міры», аналізуючы ўмовы поспеху рускіх войск супраць французцаў у вайне 1812 года: «Апаўданы, апісанні таго часу ўсе без выключэння кажуць толькі пра самаахвярнасць, любоў да айчыны, гора і геральдзію рускіх. У сапраўднасці ж гэта так не было. Нам здаецца гэта так толькі таму, што мы бачым з мінулага адну агульную гістарычную зацікаўленасць таго часу і не бачым усіх асаблівых людскіх інтарэсаў, якія былі ў людзей таго часу. А між тым у сапраўднасці тыя асабістыя інтарэсы сучаснасці ў такой ступені больш значныя агульных інтарэсаў, што з-за іх ніколі не адчуваецца (зусім не заўважаецца нават) зацікаўленасць агульная. Большая частка людзей таго часу не звярталі ніякай увагі на агульны ход спраў, а кіраваліся толькі асабістымі інтарэсамі сучаснасці. І гэтыя людзі былі самымі карыснымі дзеячамі таго часу».

Абараняючы любімае ім філасоф-

ЖЫЦЦЮ

не з малым дзіцем не страшна? Вольга клала на крэсла ля акна сякеру — ад рабаўнікоў. Гэты страх — таксама вайна. Страх быў пастаянным падсудедам, падселеным вайной, ад якога не пазбавіцца. Шмат якія жанчыны, чые мужыкі ваявалі на фронце, бралі сабе ваеннапалонных. Узіяла і Вольга.

Гандлярка і паэт... Супрацьлеглыя светы. Калі б не вайна, якая руйнуе межы паміж усталяванымі ўзроўнямі жыцця, перамяшчае ўсе яго сферы, хутчэй за ўсё яны, Вольга і Алесь, ніколі б не сустрэліся. Бадай, маглі сустрэцца толькі на рынку, дзе ён быў бы выпадковым пакупніком яе тавару. Як ніколі б не сустрэліся на адной і той жа жыццёвай роўніцы, калі б не вайна. П'ер Бязухаў і Платон Каратаеў з «Вайны і міру» Л. Талстого. Вайна і тады, у 1812 годзе, перамяшчала высока маральнае, духоўнае, пастаяннае настроенасць на страшныя пошукі сэнсу жыцця, з унутранай непатрабавальнасцю і змірэннем. «Прыхільнасцей, дружбы, любові, як разумей іх П'ер, Каратаеў не меў ніякіх; але ён любіў і любіўна жыць з усімі, з чым зводзіла яго жыццё, і ў асаблівасці з чалавекам — не з пэўным якім-небудзь чалавекам, а з тымі людзьмі, якія былі перад яго вачыма. Ён любіў сваю кудлю, любіў таварышаў, французцаў, любіў П'ера, які быў яго суседам, але П'ер адчуваў, што Каратаеў, нягледзячы на ўсю сваю ласкавую плычотнасць да яго (якою ён міжвольна аддаваў належнае духоўнаму жыццю П'ера), ні на хвіліну не засмуціўся б ад разлукі з ім. І П'ер тое ж пачуццё пачынаў зведваць да Каратаева».

Лёгка заўважыць, што ў душэўным свеце Вольгі ёсць нямала каратаеўскага: тыя ж роўныя, неглыбокія да ўсіх адносіны, здольнасць без вялікіх сардэчных і псіхалагічных бур прыняць усё змены ў жыцці, невысокі ўзровень разумення свету. І ўсё ж Вольга багацейшая натура. Калі Платон Каратаеў у дні вялікага народнага гора не па сіле ўнутрана скалануцца, скінуць з сябе цяжар застарэлай сялянскай няўцямнасці, то Вольга — чалавек іншага часу, яна вучылася ў школе і мае шырэйшы жыццёвы даягляд.

Калі па мужу Вольга не вельмі бядуе, як і Платон Каратаеў па жонцы, то ўжо Алесь ёй дарагі. З ім яна не можа разлучыцца без жалю і засмучэння. І не толькі таму, што пакахала яго. Яна ўпершыню ў жыцці адчула нейкую іншую, дагэтуль невялікую ёй прыхільнасць да чалавека. Інакшым стала і яе каханне, якое ўяўлялася ёй раней нейкім вельмі ж простым, зразумелым, спрадвечна прыродным, як гэта звычайна ўяўляецца

у яе аспродзі. Калі хворы яшчэ Алесь стаў чытаць угорас вершы пра каханне, то вершы такія спачатку не краілі, яна падумала з грубаватай гарэзлівасцю: «Бач ты, на ладан дыхае, а пра любоў думае». У яе разуменні каханне яшчэ непасрэдна звязана з фізічным здароўем.

Хоць геранія аповесці і належыць да самых нізавых пластоў народа, яна аказваецца здатнай да духоўнага адраджэння. Гэта адбываецца дзякуючы ўздзеянню асобы Алеся. Адбываецца павольна, бо не можа адразу перамяніцца душа чалавека.

Вельмі дакладна і псіхалагічна тонка паказаў І. Шамякін першыя прадвесці новага светаадчування герані, якія ўзніклі дзякуючы сапраўднай паэзіі. Як ні дзіўна, але менавіта вершы пра каханне змусілі яе засяродзіцца душэўна на ўсім сваім жыцці, яны «абуджалі ўспаміны маленства, пасля ўспомнілі ўсе блізкія, родныя, ніколі яны так не ўспаміналіся ёй, каб усе адразу: і бацькі-нябожчыкі, і Адаць, і Павел—франтавікі (ці жыўшы яны?)». Вольга і супраціўляецца ўнутрана ўздзеянню паэзіі, бо адчувае, здагадваецца, што вершы, калі імі захапіцца глыбока, пераймаюць яе істоту, а гэта небяспечна для яе жыцця: «А ёй такая мяккацеласць зусім без патрэбы, тут толькі паказвае слабасць, дык цябе адразу з'ядуць, бо навокал ваўні, каб з ім жыць, трэба па-воўчому выць, па-воўчому агрызацца, як яна на паліцаў, а не пярхаць салавейкам і не залівацца песнямі». Яна разумее, што тады страціцца таксама яе сіла, яе ўлада — сіла і ўлада Ляноўчыка, бо — так думае Вольга — Алесь знаходзіцца каля яе толькі таму, што яна такая, якая ёсць цяпер: «Колькі Іх, такіх, як ён, святых? Кароткае ў іх жыццё ў такі жорсткі час. Як у матыль. Толькі пад крылом яе мяшчанскім ён можа пражыць даўжэй».

Алесь, чытаючы вершы і шукаючы ў паэзіі душэўнай апоры ў такі складаны і страшны час, калі нераўнаважылі ўсё яго жыццё і імкне невядома куды, дадае ім уласную сілу пачуцця. Ён нібы хоча пераканацца, што не перакуліўся дагары нагамі свет, што ў ім засталіся тыя ж духоўныя каштоўнасці, дзеля якіх жыло і змагалася чалавецтва дагэтуль. Паступова паддаецца ўладнай прывабнасці паэзіі і душа Вольгі. Спачатку яна рэагуе толькі на тыя радкі, дзе, як ёй здаецца, ёсць намёк на яе лёс. Але хутка ёй адкрываецца і больш глыбінны сэнс паэзіі.

Отमितить малодушным, кто жил без огня,
Кто так унижал мой народ и меня!
«Божа мой! — падумала Вольга. — Гэта ж ён пра нас, пра слабе і пра мяне... што мы пра рознае думаем... і па-рознаму пражыць хочам...»

Гэта не азначае лёгкасці: маўляў, паслухала цёмная жанчына вершы і адразу ажыла духам, прасвятлілася. Само жыццё яе ішло ў гэтым кірунку. Важнымі перадумовамі павароту да прасвятлення былі ўбачаныя ёю ў лагеры пакуты ваеннапалонных, яе ўласны высакародны, хоць яшчэ і карыслівы, учынак з выкупам Алеся, уплыў яго багатай натуры і цвёрдай, сумленнай, прычынковай паэзіі Лены, а таксама каханне да Алеся.

Каханне, бадай, аказалася вызначальным фактарам у працэсе духоўнага нараджэння герані. Дарэчы, яна супраціўляецца каханню, як і паэзіі, бо адчувае, што і яна таксама запатрабуе ад яе нейкай вялікай унутранай перабудовы, пасля якой яна стане другім чалавекам, у нечым падобным душэўна на Алеся. Яна часам яшчэ хоча «выратавацца», вярнуцца назад, таму абражае яго, крычыць яму ў твар, калі ён пачаў гаварыць пра барацьбу з акупантамі: «Зараза! Бальшавікі! Вырадакі!» Але гэта ўсёго толькі нутраны ўскрык страху перад новым этапам жыцця. Хутка яна скажа: «Я люблю цябе! Люблю, дурненькі ты мой...» І ўжо няма ёй «партатунку». Яна хоча спыніцца на паўдарозе і не можа. Вядома, Вольга моцна горнеца да Алеся ўсё яшчэ і на той прычыне, што баіцца зноў застацца адна ў хаце. Але ёсць у яе думкі ўжо нешта мацнейшае за гэта. «Можа, галоўнае ў тым, што з ім яна пачула сябе як бы багацейшай і... чысцейшай. Душэўна чысцейшай».

Кахаючы Алеся, Вольга ўсё больш і больш пранікаецца яго жыццёвым інтэрасам і паслугова ўсё мацней уцягваецца ў падпольную барацьбу.

Адае падпольшчыкам гэтак патрэбны ім радыёпрыёмнік, Алесю — прыпасены на ўсякі выпадак пісталет. Праўда, робячы так, яна кіруецца адначасова і засцярожлівым разлікам: хаваць дома радыёпрыёмнік небяспечна. Адаючы радыёпрыёмнік, яна спадзяецца таксама пазбавіцца ад наведванняў Лены, бо тая, з'яўляючыся актыўнай падпольшчыцай, можа навесці ў хату бяду. Ды і раўнае яна Алесю да Лены. Ёй усё яшчэ думаецца часам, што яна збочыць з таго шляху, на які ступіла, як-небудзь перажыве страшны час, таму ледзь не просіцца ў падпольшчыкаў пакінуць яе ў спако: «Не, не хачу! Усё! Усё! Што вы робіце са мной? Жаласці ў вас няма да людзей». Але жыццёвая логіка зробленага ёю раней непазбежна вядзе яе да наступнага важнага кроку ў збліжэнні з падпольным рухам.

Зноў і зноў праз нейкі час бунтуе старая натура герані, бунтуе інстынкт маці, бо яна ведае, якая небяспечна пагражае і дзіцяці. Тады Вольга зласліва ўлікае Алеся: «Калі не думае пра сябе, няхай падумае пра яе, пра дзіця. Ходзь што яму чужое дзіця? Яму Сталін даражэй, маці не ўспамінае так часта, як Сталіна, загады яго». Паміж ёю і Алесем успыхвае сварка, нават звадка, але гэта ўжо ўсяго толькі апошні ар'ергардны бой яе новага сумлення з учыністым насяданнем адпінутай учарашняй натуры. Вольга змяняецца як чалавек, яе здзіўляе вывад, адкрыты ёю: «Ажно выходзіць, ёсць нешта больш моцнае за сыты харч, за цёплую пасцель. Яе захапляла, што ён такі, не падобны на ўсіх людзей, якіх яна ведала дагэтуль».

І калі падпольшчыкі даюць Вользе адказнае заданне, то хоць яна і адмаўляецца («Куды вы мяне цягнеце? На шыбеніцу? У мяне дзіця... Дзіця ў мяне! З кім жа яна застанеца?»), тартуецца («А вернеце Сашу?»), лаецца («То пайшлі вы к чорту, такія дэбрадзеі»), яе гэтыя адмова, торг і лаўка фармальныя, унутрана яна гатова згадзіцца. І згаджаецца, каб памагць Алесю і яго сябрам.

Я сам свою жизнь сотворю

И сам свою жизнь погублю.

Я буду смотреть на Зарю

Лишь с теми, кого полюблю.

Характар Вольгі моцны, яго карэнні ў спрадвечнай народнай здатнасці прыстасавання да самых цяжкіх умоў, выжываць. І яна, напэўна, выжыла б, каб засталася такой, якой была раней. Але так ужо склаўся яе лёс, што зорны час яе жыцця выпаў на вайну.

І Шамякін з вялікай верай у народ паказаў, што ў самых абмежаваных, няразвітых, бездухоўных сферах грамадства дрэмле патэнцыя духоўнага абуджэння. Вайна паларызавала і гэтыя сферы. Частка людзей засталася або пасіўнай, або ішла служыць ворагу за выгады, як паліцэйскі Друцька, а другая частка праз хістанні, сумненні, часовыя адступленні ўзнімалася ўнутрана да ўсведамлення неабходнасці барацьбы з ворагам.

Беларуская проза ў першыя пасляваенныя гады паказвала ўжо (і І. Шамякін таксама), што вайна мела свой побыт, у якім не замерада канчаткова асабістае жыццё чалавека. Людзі кахалі, нават жаніліся. Але ў папярэдняй літаратуры кахаліся толькі партызан і партызанка, падпольшчык і падпольшчыца. Такія людзі, як гандлярка і паэт, у ролі закаханых на літаратурных шляхах вайны дагэтуль не сустракаліся. Аповесцю «Гандлярка і паэт» І. Шамякін унёс важны штырх у агульны малюнак складанай ваеннай рэчаіснасці, дзе ўсё перамяшалася і дзе маральная каштоўнасць людскіх учынкаў як бы атрымлівала новую шкалу адліку. Менавіта адліку, а не адзіні. Вайна ў параўнанні з мірным часам ставіць чалавека ў такія сітуацыі, калі агульны сэнс маралі і вышэйняй патрыятызму застаюцца неадменнымі, але сама жыццёвая аснова ўчынку патрабуе ўліку яе выключнасці.

Аповесць І. Шамякіна «Гандлярка і паэт» — пра цяжкі час людскіх выпрабаванняў, пра сілу і мужнасць народа, пра глыбінныя крыніцы яго духу. Яна значна пашырае Ідэйна-мастацкія ўяўленні беларускай прозы пра Вялікую Айчынную вайну і накіравана супраць дагматычнага разумення патрыятычнага абавязку, супраць запіраных гуманістычных крытэрыяў паводзін чалавека на вайне.

НА ШЛЯХУ ПОШУКАЎ

Светласць імкненняў, рамантычная ўзнёслаць жаданняў, выразнае ўсведамленне патрыятычнага і грамадзянскага абавязку характэрна для новага паэтычнага зборніка Міколы Федзюковіча «Птушыны грай». Гэта — заканамерна. Лірычны герой большасці твораў аўтара — наш малады сучаснік, у якога наперадзе светлыя жыццёвыя перспектывы. Менавіта да іх, юнацкі і дзяўчат сямідзесятых гадоў, звяртаецца паэт у вершы «Спяшайцеся...»:

Наму ў адданасці сяброў
кожны раз пашчасціла,
— спяшайцеся рабіць добро,
спяшайцеся...
З влічкі і малых дароў
дамоў вяртайцеся,
— рабіць добро, адно добро
спяшайцеся...

Рабіць добро... Быць уважлівым да іншых, не забываць пра тое, што кожны з нас у адказе не толькі за свае, а і за справы іншых людзей... Гэта павінна стаць нормай паводзін кожнага, толькі тады наш крок да светлых вяршынь камунізму будзе ўпэўненым.

Лірычны герой М. Федзюковіча ведае цану працы, сапраўднаму сяброўству і гаворыць пра гэта: «Я не хачу, каб наступіў той час, калі сябры, якія нас любілі, знялюбяць і ўзненавідзяць нас і заклімаюць ганьбай да магільні». Ён імкнецца быць у сваіх учынках і паводзінах чалавекам высокай культуры і маралі, яму любадорага бачыць, як «ля ракі ў салодкай прахалодзе спяць чаромхі — да пляча плячо».

Асобна стаіць у зборніку лірычны

М. Федзюковіч. Птушыны грай. Вершы. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1976.

Р. ЛУСЕЕЎ.

БОЛЬ І РАДАСЦЬ МАЛЕНСТВА

У гэтай невялікай аповесці шмат тужлівага роздуму над тым, што адбывалася больш як трыццаць гадоў назад. У ёй — пакуты і слёзы, смерць блізкіх людзей, а адначасова і святое пачуццё нянавісці да ворага, што нараджалася ў сэрцы кожнага сумленнага чалавека, калі ў час найцяжэйшых для Радзімы выпрабаванняў, ён вырашаў, як жыць далей.

Аповесць Аляксея Кейзарава «У нас в Топольске» — аб Вялікай Айчынай вайне, аб шматпакутным маленстве беларускіх дзяцей, учарашніх школьнікаў, якія неўпрыкметку сталі дарослымі і на свае кволеныя плечы прынялі цяжар суровай штодзённасці.

Так, пра гэта мы чыталі ўжо ў творах іншых пісьменнікаў, у прыватнасці, у аповесцях Івана Сяркова, таму сказаць, што аўтар прымакрывае штосьці зусім новае, — значыць паграшыць супраць ісціны.

І ўсё ж аповесць гэтая хвалюе, абуджае думкі. Не можа не хваляваць, не ўражваць, таму што хоць у кожнага было сваё гора, свае пакуты, былі яшчэ і выпрабаванні ўсяго сарэцкага народа. І чытаючы пра падзеі, якія адбываліся ў невялікай палескай вёсачцы Тапалёўцы, мы вяртаемся ў маленства ўсіх «ваенных» дзяцей.

Падзеі ў творы разгортваюцца на працягу некалькіх ваенных гадоў. Мы даведваемся, як у вёску педзе ў жніўні ўрываюцца фашысты, як пачынаюць яны ўсталяваць «новы парадак». Усё

А. Кейзараў. У нас у Тапалёўцы. Аповесць. На рускай мове. Для дзяцей сярэдняй і старэйшага школьнага ўзросту. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1976.

дзённік «Рэчыцкі гарызонт», прысвечаны маладым рабочым Рэчыцкага нафта-газадабыўнага ўпраўлення. З гонарам гаворыць паэт пра роднае Палессе, ён бачыць тут «новы гарызонт», пра які не чуваць было раней. Герой дзённіка — рабочыя людзі: слесары, зваршчыкі, майстры. З павагаю называе аўтар і імя беларускага пісьменніка, вучонага, ураджэнца Рэчыцкага раёна Міхаілы Грамыкі, які прымаў вялікі ўдзел у пошуку нафты на Палесці: «Мне да спадабы: з гонарам вялікім нафтавікі паказваюць партрэт: «Міхаіла Аляксандравіч Грамыка — калега наш, вучоны і паэт!».

Праўда, нельга не заўважыць і паасобных агрэхаў на паэтычнай ніве М. Федзюковіча. Так, у вершы «Маладзік» ён быццам уступае ў саборніцтва з папярэднікамі, шукаючы параўнанні для месяца. Паэты ўжо называлі яго пастухом, вартаўніком і г. д. А М. Федзюковіч бачыць у месцы... грузчыка, які запыліўся і «сагнуўся ад нялёгкай пошы», а таксама параўноўвае яго з «капытовым следам». Ён у яго — «нібыта ў хвалях човен!» Чым далей у лес, тым болей дроў. Месяц параўноўваецца ўжо з закаханым, што сядзіць побач з дзяўчынай!

Слаба напісаны вершы «Я не хачу...», «Я доўга па тваіх слядах блукаў...». Сустрэкаецца ў творах непатрэбная дэкларацыя, розныя, нічым не абгрунтаваныя прысяганы ў вернасці. Паэт час ад часу быццам дае сабе палёжку, адпачывае, забавляючыся гульнімі ў рыфмы, забываючы, што паэзія — не гульня.

гэта бачыць, асэнсоўвае падлетак Лёша, у вобразе якога лёгка ўгадваецца сам аўтар, чыё маленства супада з ваенным ліхалеццем.

«Я абрываю вышні», «Полосы во ржи», «Дядя Иван»... Непрыкметныя сваёй назвай раздзелы. Здавалася б, тое, пра што раскажана ў Іх, павінна быць звязана з мірнымі буднямі. Аднак гэта не так. Кожны раздзел — нейкі маленскі, часам і не заўсёды прыкметны — штыршок з біяграфіі ваеннага маленства.

Чэх, што прышоў у хату з немцамі, патрабуе вішань. Разам з хлопчыкам узлазіць на дрэва і, заўважыўшы адтуль чырвонаярмейцаў, першы дае знак маўчаць. А паэзія перадае ім антэчку з медыкаментамі.

Вайна... Тут і даросламу не так лёгка разабрацца ва ўсім. А зрабіць гэта неабходна хлапчуку. І ён па-свойму падыходзіць да візні падзеі, разам з сябрамі імкнецца помсціць ворагу.

Пераканаўча раскажана ў аповесці, як хлапчукі робяць засяду на дарозе, надрабязна гаворыцца і пра сапраўдную баявую аперацыю — узрыў вадакачкі. Тут Лёша дапамагае дарослым.

Праўда, хацелася б, каб у творы было больш непасрэднасці. Апаваданне ж вядзецца ад імя галоўнага героя, аднак пісьменнік калі-нікала быццам пачынае забываць пра гэта і тады мова герояў становіцца празмерна «дарослай», дыялогі — кніжнымі. Усё гэта ў пэўнай ступені адмоўна адбываецца на мастацкіх якасцях твора, прыніжае яго выхаваўчае ўздзеянне на чытача.

В. САЕНКА.

1. ...яно, ласяня, печакана, як прачнуўшыся, пачула, што нехта сюды ідзе. Хоць яшчэ мала пражыло на свеце, але ўжо адчула, што гэта тупае не той малы рыжаваты, але шпаркі і спрытны, дужы ў нагах; з учэпістымі зубамі звер, які нядаўна, зваліўшы з ног, цяў яго за кумпяк, што цяпер абліваўся нечым цёплым і соладка пахнім, ды балюча нью. Той звер падноў зусім нячутна, на супраць ветру, а пасля, як яно крыху адстала ад маці, неспадзявана выскачыў з-за кустоў, збіў з ног; тым болей гэта ішла не лёгкая даўгахвостая знаёмая ліса, якая часта блізка падыходзіла і доўга пазірала на іх, дужую маці і яго-свавольніка, і не баязлівы заяц-сусед, не буравата-шэры, з белаю мызаю барсук-валацуга, якіх маці ніколі не баялася і не адганяла, якія любілі пастаяць ля іх і самі пасля адыходзіліся. Валокся нехта цяжка, ломачы галінкі і парываючы, тупаючы; а пасля, калі гэтыя шаргавітыя крокі пачуліся зусім блізка, хтосьці, рассякаючы паветра, лёгка шуснуў сюды, да ягонай схованкі—пад густы лазовы куст.—І ласяня, адплюшчыўшы вочы, са страхам убачыла праз папаратныя камлі амаль такога ж невысокага, толькі другога колеру—не рыжаватага, а чорна-белага—звера, які нядаўна раззваў ягонае сцягно.

Але стомленае, аслабелае ласяня не магло ўжо болей уцякаць, яно толькі торгнулася, крышчу праехаўшы ўперад па складзеных пярэдніх нагах і жываце, і зноў заплюшчыла вочы, чакаючы ўдару, за якім ягонае цела зноў рвануць вострыя клыкі, ды адчуваючы, як зайшлося ад страху сэрца, шурхне, збягаецца і халоднее скура; звер, які чамусьці амаль не пахнуў лесам, дзікім сіверам, ператраўленым пахам дзічыны, а меў нейкія чужыя, як палывыя, пахі, не накідаўся, а таптаўся наблізу, нават не датыкаўся, а залівста, аж закладала ў вушах, брахаў. Неяк дзіўна сёння абываўся і той страшны звер — закінуўшы ўверх невялікую галаву, працяжна зацягваючы, выў. — пасля гэтага хутка прыбеглі аднекуль яшчэ такія ж невысокія злосьныя зьяры і разам іх абкружвалі, нападлі; нарэшце, правалгузіўшыся так з ночы да раніцы, адсталі ад яго і пагналі некуды маці. Відца, вась так паділкае сабе памагатараў і гэты чорна-белы звер...

І праз брэх чуваць было, што гучныя крокі ўсё прыбліжаліся, няжэлі, ад іх аж пачало, здаецца, бухаць у вушах; нарэшце заціхлі, у гэтую хвіліну змоўк і брэх.—І спачатку халодны цень, а пасля і нешта вялікае, пахае і лесам, дымам, смаляю, і гэтым чорна-белым зверам, і зусім яшчэ нечым не зьярынным, не дзікім, прысела над ім, мякка лэпнула па здаровым сцягне.—ад чаго ласяня ўздрыгнула, моцна заплюшчываючы вочы і душою адчуваючы: ну, вась і няма сіл уратавацца, вась і прыйшла смерць... І яно абьякава падумала: што будзе, хай тое і будзе. Ад слабасці і адчаю абляцела галава, тыгнулася зубамі ў зямлю, аж забалелі вусны і набілася ў рот сырага пяску.

Яно плюшчыла вочы, аж уздрыгвалі бровы, сціскалася ў камячок, чакаючы ў любое месца цела балючага ўдару; але яго, удару, не было; і тады яно з цяжкасцю адплюшчылася і як скрозь вільготны туман, відца, праз слёзы, убачыла, што сядзіць каля яго на каленях невядомы яму звер, трымаючы пярэднія ногі з доўгімі пальцамі высока над зямлёю. І гэтыя ногі, і твар звера былі белыя, зусім без шэрці, толькі добра кранутыя загарам. Доўгая шэрць толькі была на круглай галаве з высокім белым ілбом.

— Дальбуг, плача пачалавечаму...—як са здаўленнем пачулася ад таго, і ласяня ўспомніла, што і ў лесе, і за лесам, за рэчкаю, ужо не раз чула такія далёкія галасы, здаўлялася, які ж звер іх вымаўляе, хацела пачуць лепш, убачыць таго, але маці зводзіла падалей, балюча таўхалася, каб яно ніколі не імкнулася ісці на гэтыя галасы, і вась яно цяпер пачула, убачыла, хто так гучае (пачула, але нічога не разумела, як і не ведала, што гэта ніякі не звер, а чалавек і не абываў чалавек, а ту-

тэйшы ляснік). — Ну, што з табой, маё цялятка? Ножку зламала, гойсаючы, ці матка цябе кінула?... — і яшчэ рукою палэпаў яго на спіне, ад чаго яно зноў заплюшчылася, задрыжэла, сціснулася.

Той раптам, як толькі даткнуўся блізка раны, адхапіў—як ад агню—руку, якая стала чамусьці чырвона-яркай, зацёр яе аб зямлю.

— Ды вась яно што...—усклікнуў ён. — Ваўке цябе парвалі... Беднае ты маё, бязвіннае...

І ён хученька ўстаў, нарваў палізу травы і ёю, прыскаючы, выцер ніжэй раны, кінуў убок, зноў вырваў і працягнуў жмутам да калена—услед за яго рухам нага запякла, зайшлася ад болю. А гэтаксама адляцеліся і завінелі мухі.

— Трэба ратаваць цябе, цяля

маё, — сказаў ляснік, падсунуў пад живот ласяняці спачатку адну, а пасля і другую руку, падцягнуў, выносячы з-пад куста, пасля падкінуў; высока падняў, што ў ласяняці не толькі абвіслі доўгія белаватыя ногі і не магло дастаць зямлі, але і закружылася ад неспрытны галава, і панёс, блятаючыся ў роснай папараці, што па грудзі рабіла вільготнай вопратку носьчыка.

Паперадзе іх пабег сабака—падаўся не скачкамі, аж выцягваючыся, як белгі сёння ваўкі, і задрабязіў, часта прыпыняючыся і нюхаючы зямлю; там, прыходзічы з поля; жылі мышы, рысы, выварочваючы чорнажоўтыя купіны, старыя кроты. Падбегшы да высокай тонкай бярозы, сабака стаў ля яе камля і падняў уверх заднюю нагу...

За драбналесем, якое ўжо высыхала ад ранішняга, але вельмі цёплага сонца, пачалося знаёмае канюшыннае поле, дзе ласяня з маці не раз ласаваліся смачнаю траваю, калі не было надта гарача, то і ляжалі; адпачывалі, напіўшыся вады ў блізкай рэчцы і вяртаючыся ад яе ў лес.

Хутка яны цяпер падышлі да зарослай кустамі, аерам староў рэчкі, дзе закінаная гнілём вада была нясмачная, абганулі яе і апынуліся ля амаль безбарэжнай, стромкай новай рэчкі-канавы, дзе яны пілі золкам ці зусім познім вечарам пльткую, смачную ваду, за якой—у цёмнаватой ззелі і сярод мноства дамоў—чуліся тыя незнаёмыя галасы. Яны з маці часта стаялі тут, на беразе, і з вялікай цікавасцю глядзелі туды, гадаючы, што там за жыццё...

Носьчык прайшоў берагам і апынуўся ля кладкі, неакораных, але гладкіх зверху, жэрдак, перакінутых з аднаго берага на другі. Ступіўшы, ён пагойдаўся і паволі, калышучыся, бокам падаўся на другі бераг, дзе яно ні разу не было; страх і боязь за сваё жыццё праходзілі, але незнаёмыя мясціны з дзіўнымі галасамі, з дзіўным, не лясным, пахам, тамешная будучыня так расхвалывалі, што ад усяго гэтага ўзрушэння засяліліся вочы і пачалі падаць з іх на зямлю буйныя кроплі...

2.

Ляснік, прыйшоўшы дамоў не вуліцай, а сценкай, праз загадзя адчыненыя жонкай дзверы ўнёс ласяня ў хату, за парогам якой стаяла вялікая печ, у якой шугала полыця і кіпела вада ў гаршак. У якой яшчэ стаў зусім незнаёмы для ласяняці дух, якім яшчэ там, у прылеску, пахнуў гэты чалавек.

Ласяня апусцілі і палажылі ў кут

на цвёрдую падлогу, а сам носьчык разгнуўся і памахаў, мусіць, здранцвельмі рукамі.

— Дзе ты яго ўзяў?—спытала невысокая поўненкая гаспадыня.—Такое ж яшчэ малосенечкае...

— Падбраў у Кавалёвым бары,—адказаў муж, высокі, плячысты, сярэдніх гадоў мужчына. — Ваўке зад парвалі, а матку, відаць, ухадзілі. Каб яшчэ з гадзіну якую, то і яму капцы былі б: крывёю сышло... Трэба спіртаам абмыць рану ды падбелам прыкласці. Схадзі ты, Маня, нарві...

— Божа ты мой божа!—пабедала гаспадыня, слухаючыся і збіраю-

— Ці не естачкі ты хочаш?—лагодна запытаў ляснік. — Зараз знойдзем табе малачка, напоім, каб падуў жаў.—І адшыоўся да белай шафкі.

Адчыніў дзверцы, узяў з палічкі збанок, трымаючы яго вялізнай рукою за горлачка, пакруціўся, нешта шукаючы. Пасля ўзяў міску, наліў у яе малака і паднёс, даў ласяняці. Яно пачула знаёмы малочны пах (хоць ён быў не зусім такі, як у мамы-ласіці), але адразу ткнулася ў міску ды так няўдала, што свежае, відаць, яшчэ нядаўна надоенае малако залілося ў ноздры, ад чаго прышлося некалькі разоў фыркнуць і апырскаць чалавека ды падлогу.

Генрых ДАЛІДОВІЧ

ГУБАТЫ

АПАВЯДАННЕ

чыся выходзіць на двор. — Гэтакае маленечкае, колькі яшчэ там пажыло, а ўжо такі боль... Хай яе з такой доляй... Хоць дзікі звер, але ж як шкода...

Жанчына, накульгваючы, падалася з хаты, а мужчына падышоў да ляснянкі-печы, палэпаў па ёй, намацаў белую анучу, трасянуў яе, што насыпаўся пыл, пагамтаў у руках, падышоў да вузкай высакаватай шафкі, адцягнуў верхняе шкло і дастаў бутэльку, у якой напалавіну яе было празрыстай вадкасці. Адкаркаваўшы зубамі бутэльку, ён лінуў з яе на анучку, якая ўвачавідкі памакрэла, што з яе ўпалі долу кроплі, запахлі нейкім незнаёмым хмелем—намнога мацнейшым, чым пахне паслядажджовы лісцяны лес.

Паставіўшы на месца бутэльку, мужчына падышоў да яго, ласяняці, нагнуўся і прыклаў халодную анучку да раны,—ад чаго ягонае сцягно, здаецца, апалілі агнём.

Іно дзіка замукала, спрабавала ўскочыць, але ляснік паклаў другую дужую руку на спіну і прытрымаў, супакойваючы: «Ну, пацірпі, маё цялятка, палячэ яшчэ троху і сціхнеш!»—і вадаў ды вадаў, выпіраючы, латкаю па ране і вакол яе, раз за разам перакручваючы анучку, хаваючы ў сярэдзіну камячка крывяныя плямы. Выціраў, трымаў спіну і сам ад нечага крывіўся, робячы зусім маленькія вочкі.

Ласяня моцна-моцна заплюшчыла вочы і зайшлося ад болю, ад якога заклала ў скроні, думала, што вась цяпер то ўжо напраўду наступіў канец. Але пасля—і нават нечакана—боль пачаў паціху слабець, пакідаючы толькі пра сябе напамінак, пчымылівы зуд,—і здалося, што параненая нага, якая торгала, палягчала, стала лёгкая-лёгка. Мужчына гладзіў яго па галаве, шыі—і яно сцішылася, ткнулася галавою да цвёрдага долу, стомлена, але з палёгкаю заплюшчыла вочы, адчуваючы, што будзе жыць, што небяспека праходзіць, прападае, а замест яе прыплывае спакой ды сунязненне, што стала менш балёць, а пасля раптам захачелася есці: сёння маці не наспела яго пакарміць з-за ваўкоў, збегда цедзе з поўным выем, якое цяпер, можа, пырскае на зямлю... Ад успаміну пра цёплае салодкае малако, у ласяняці сабралася ў роце сліна і тая, якую не паспела пракаўтуць, пацякла на ніжнюю губу...

— Ды ты не ўмееш яшчэ піць з місы... Ты яшчэ, брат, зусім нягелы,—усё так жа лагодна сказаў ляснік, устаў і зноў падаўся да шафкі.

Узяў там бутэльку і, нагінаючы, льючы на стол, пачаў пераліваць у яе з міскі малака.

Ласяня, шкадуючы, што так хутка прапаў ласунак, аблізала языком вусны, бараду, адчуўшы, што і гэтае малака смачнае, з радасцю праглынула ўсё; што трапіла ў рот, яшчэ больш распалаючы голад.

Ляснік хутка вярнуўся, несучы ў руках бутэльку з чырвонаю соксаю, даў яе, халодную, мяккую і ў той час цвёрдую—і ласяня, скрывіўшыся ад непрыемнага гумовага паху, пацягнула і адчула, што малака палілося ў рот тонкім струменьчыкам. Ад радасці яно ледзь не захлынулася, памінулася ўсхапіцца, але яго працяў боль у назе і прыйшлося аціхнуць, перачакаць, калі стане лягчэй, тады ўжо смактаць далей, выцягваючы шыю і стараючыся не выпусціць слізкай соскі.

І ўжо смокчучы, яно бачыла, як з другой, адгароджанай, палавіны хаты; адчыніўшы дзверы, зайшло двое заспаваных босых дзяцей—худаваты, але высакаваты хлопчык гадоў пяці і поўненкая, у доўгай белай кашульцы дзівіцька гадоў пяці. Спачатку, тручы ручкамі вочы, яны з дзівам пазіралі на бацьку і на яго, а пасля ажывіліся, пайшлі сюды хутка-хутка—і ў іх адразу прапаў сон, шырока адплюшчыліся вочы і паадкрываліся роцікі.

— Гэта другое цялятка?—запытала мякенькім далікатным голасам дзівіцька. — Дзе ты яго ўзяў?

Бацька нічога не адказаў, пасміхаўся.

— Гэта не цялятка.—сказаў хлопчык, пакручваючы на голым вострым плечуку шлейку ад майкі.—Гэта маленькі лось. Так, татусь?

— Так, дзеці,—сказаў ляснік. — І цяпер ён будзе жыць у нас, пакуль мы не вылечым яго.

— Лёсь, лёсь!—прысеўшы ля ласяняці і гладзічы яго маленькаю ручкаю па спіне, гаварыла дзівіцька, а пасля зайшла з другога боку і пацягнулася да бутэлькі. — Дай я; татусь...—і аж той згадзіўся, узяла бутэльку і трымала яе збедзвіюма ручкамі.

Ласяня, з цікавасцю пазіраючы на маленькіх дзяцей, высмактала ўсё

малако, нават доўга патрымала пустаю соску, ад чаго тая засвістала, а пасля злілася. Як забралі яе з рота, яно падкакала языком, адчула; што зусім змарылася, што самі пачалі лішнудца вочы.

...Ноччу—пасля таго, як ягоную рану прыклалі падбелам, зноў напалі малаком і яно спала—прытрызілася, што паблізу блукае ягоная маці, ціхенька падклікае—самотна мычыць.

Яно прахапілася, прыслухалася—мыканне прапала. Толькі, здаецца, дзёмхнуў, адбіўся ад сцяны вевер, зашастаў падвешанымі пад страху яловымі ізрдэчкімі на касціны і грабліны. Як яно сцішылася, зноў пачынала засынаць—зноў пачулася жалобнае мыканне.

Лясня папалася, абапёрлася на прырэдніа калені, каб стаць на заднія ногі, а пасля падняць ужо адну і другую прырэдніа, але заднія нага не ўпёрлася, як у лесе аб зямлю, а паехала, зарыпела капытом па падлозе. На нагу аб'ехала з плячэй старая куфайка, і яно забылася ў ёй і ў падасланай, але ўжо збітай набок дзёржыцы.

— Ужо хвост падняло, га?—пачуўшы ягоны грукат, азваўся гаспадар, які ў майцы і трусах прыйшоў сюды са спальні і ўключыў святло, асляпіўшы зусім лясня. — Ужо і сіла ест? Га? Гэта добра, але каб не нарабіла ты нам бяды, я адгараджу цябе.—І ён, прыпаднімаючы, прывалок перад сабою і паставіў наўскасьяк высакаваты столік. — А заўтра, маё даражэнькае, я цябе ў дрывотню загарабаню. Там табе будзе воля...—пастаяў крыху, успёршыся грудзіннай на столік, паглядзіў па спіне і, выключыўшы святло, пашлёпаў назад у спальню.

3.

Прайшло некалькі тыдняў. Лясня падрасла, падужэла, пачула, што ў яго залыцалася рана—спачатку зацягнулася цвёрдаю, тоўстаю, бураю ад крыві нарасцю, а пасля гэтай нарасці пачала сушыць, свярбець і адлущывацца ды аб'саць.

У паддаветцы—на ахатку сена—яно спала ноччу, а днём гуляла па двары, пазнаёмілася з усімі яго пасельнікамі. Палобіла шчыра гаспадару, добрага і спагадлівага чалавека, мірна ўжылася з крышку страгаватаю і бурліваю гаспадыняю, падружылася з таварыскім сабанам, са свавольнікам цялём, амаль равеснікам, з якімі гойсала па двары; з катом, з курамі—драбнатой—яму было нецікава, і яно без ніякай злосці, толькі дзеля жаргу не адганяла тых, а наўмысна бегала за імі, нясмелымі, пудзімі, бачачы, як яны баяліва ўцякаюць, і гаспадар, заўважыўшы гэта, у першы ж раз накрываў, кажучы; што ката чорт не возьме, а вось кураў не трэба гэтак палохаць; яны і пер'е гублююць, і «адбіваюцца», не яснацца. З вялікай—амаль з ласіху—каровай адразу ж, у першую хвіліну сустрэчы, ніякага сяброўства не выйшла: яно памкнулася да яе, да вымя, пачуўшы пах малака, але тая балюча трэснула задняю нагою, і яно, плачучы ад болю, больш не падыхло да яе: як і тая ганарліва не звяртала ніякай увагі.

Найбольш лясня пасябрала з гаспадаровымі дзецьмі—з хлопчыкам і дзяўчынкаю. Яно не ведала, каго больш з іх любіла. Відань, аба іх пароўну. З імі яно і дурэла, бегала па двары, брала з іхніх рук смачны хлеб, салодкія цукеркі і пернікі, ад іх яно атрымала смешную, нават дураслівую мянушку—Губаты.

Прыдумаў гэты хлопчык. Усё давіўся, што ў яго, лясняці, такая гарбатая морда, абвіслая верхняя губа, а пасля і выдумаў: «Губаты!» Падклікалі яго адным з цялём клічам: «Цяля-цяля!»—а мянушку вост далі такую.

Спачатку называлі так дзеці, а пасля пачалі гэтак падклікаць і сталыя.

...У адзін з апошніх летніх дзён, у яшчэ раннюю, свіую ад туману раніцу, да якой ягоная рана стала цвёрдай, зарубавалася, ужо не трэскалася і не балела, толькі крышачку садцела, хоць так і не зарасла шэрцю, чамусьці зрання прынёс яму вядро з пойлам не босы, яшчэ заспаны хлопчык, а сам гаспадар. Ён быў ужо ў аброшаных кірзавых ботах, старым піжаку, на плечы якога пачапляла-

ся шмат лясной павучыны, і ўвесь ён пахнуў вільготнымі грыбамі.

Прынёс па павядра пойла яму і цяляці, якое сёння чамусьці ўсё яшчэ не выводзілі ў поле, і з якім яны дасюль елі з цаборка свежую траву.

Хлопчык заўсёды стаўляў перад ім вядро, апускаў у яго руку, і Губаты, ловячы пальцы, хлябтаў смачнае цёплае пойла, а пасля ўжо языком вылізваў наліплае да дна салаткае цеста. Цяпер Губаты тычуўся ў вядро, шукаючы мяккіх пальчыкаў, абліў да вачэй морду і, нічога не абмадаўшы, не мог ніць, толькі вышлёхваў усё долу.

Ляснік моўчкі пазіраў, але пальцаў сваіх не даваў і за такую марнату не крычаў. Стаў і курыў зацяжкімі, моршчыўся. Быў ён сёння нейкі задумлівы, надта сур'ёзны.

Як цяля выпіла і вылізала сваю долю, лясня абый-як гэтаксама апаражніла вядро, ляснік узяў з плоту зматаны ланцуг, адзеў ашыійнік на цялячю шыю, адчыніў брамку і павёў яго з двара. У тых разы, калі выводзіў цяля на пашу, зачыняў брамку перад самым носам Губатага, якому гэтаксама хацелася пайсці разам, не заставацца аднаму, а сёння чамусьці не паспяшаўся гэтага зрабіць, і Губаты—спачатку нясмела, як не верачы, што яму гэта можна, а пасля смялей—намкнуўся следам.

Яны падаліся па выцэнтаванай сцежцы ля хаты; ідучы, Губаты ўбачыў, што ў запалеае ад цяпла акно пазірае гаспадыня, глядзіць самотна і нават, здаецца, нечага плача—выцірае рагом белай хусцінкі вочы.

За яшчэ адною—лаўчэйшаю—многа—брамкаю амаль адразу пачаўся бела-шэры брук, на якім Губаты ледзь не спатыкнуўся, не могучы ісці па каменнях. За брукам ляжаў неабгароджаны вялізны—ад вуліцы да лесу—выган, амаль увесь ужо выгаралы ад сонца, рыжы, але мясцінамі, у лагчынках, яшчэ зеленаваты. Гаспадар прывёў іх да зелянейшай лапіны, па дарозе вырваўшы з зямлі калок, да якога, відаць, раней навязвалі цяля, і падняўшы камень.

Як гаспадар прышніўся, нагнуўся, пачаў забіваць каменем у дол сплясканы зверху калок, пятлёю надзеўшы на яго ланцуг, стала і лясня, здзіўленае такім вялікім прасторам, пад якім, здаецца, намога пабольшала і блакітнае, з лёгкай парнасцю неба.

— Ну што, Губаты?—кінуўшы вобем камень, ляснік падняўся, атрэпаў аб штаны руні, а пасля паглядзіў яго па спіне.—Стаў ты ўжо дужы, здаровенькі, то ідзі ў свой дом, так сказаць, і жыў, дзе ўсе твае сваяке жывуць... Бо цяперака, покуль ты яшчэ малое, табе добра ў нас, а скоро будзе нядобра... Ідзі, покуль дзеці спяць...—сказаў так і падштурхнуў у зад.—Ідзі, зярок мілы, да свайго, а пра нас забудзь... Так будзе табе ж лепей...

Губаты адышоўся, пхнуў мызаю цяля—і яны, як штодня ў двары, імтанулі адсюль. Але хутка цяля, ірвануўшыся, стала: яго, напаяўшыся, затрымаў ланцуг. Ляснік, які шлёпаў у ботах за імі, замахаў вялікімі рукамі—і Губаты, зусім не спалохаўшыся, а дурасліва і як дражнічыся, падскочыў, брыкнуў заднімі нагамі і гайтануў далей, імгненна п'янеючы ад вялікай прасторы, бегу, душой адчуваючы, як яму ўсяго гэтага дасюль не хапала.

За выганам пачаўся адразу малады лес, які знаёма папахнуў зелены, смалой, расою—і ў душы Губатага нешта як варухнулася, захацелася бегчы і бегчы, і ён, ужо нічога не памячы, не азіраючыся; мінуў маладыя і памачуў углыб лесу. Стары соснік яшчэ болей завабіў нечым вядомым, родным, мілым, што ён адчуў такое вялікае шчасце, якое, як здаецца, не толькі поўніла, але і разрывала грудзі. Ён прабег далей, тычуўся ў высокую росную траву і нечакана, зморшчыўшыся, спыніўся: гэта былі калючыя ажыны.

Губаты хутка выблытаўся назад, адчуваючы, як гараць агнём падрапаныя ногі, прайшоў крыху, аспярожна дакрануўся мордай да высакаватага густога, ядлоўцавага, куста—і зноў хуценька адскочыўся, адчуваючы, што запякла наколатая далікатная мыза. Ап'яненне воляй прайшло;

і ён адчуў, што шмат таго тут не ведае, а вось леснікоў двор знае ўжо да драбніц, адчуў, што і лес сустрэў яго непрыхільна. Падаўся далей паволі, баючыся, каб зноў не наткнуцца на што калючае.

І тут ён пачуў, што яго жаласна кліча хлопчык: «Губаты, дзе ты, Губаты!»—а гэтаксама тоненька, як камар, плача дзяўчынка: ён зразумеў, што далёка адбегся, пакінуў адных сваіх сяброў. Падумаў так і затрусіў назад.

Выскачыўшы з лесу, згледзеў, што ляснік трымае на руках і спрабуе несці дамоў дзяўчынку, якая вырываецца і румэе.

— Губаты, Губаты!—радасна закрываў хлопчык—босы, у кароткіх трусіках ды майцы.—а пасля хутка хутка пабег насустрач.

Убачыўшы гэта, ляснік апусціў на зямлю дзяўчынку ў кароценькай кашульцы, босую, і яна гэтаксама падалася сюды за хлопчыкам, крышку смешна вхляючы крывавацімі ножкамі. Бегла і нешта радаснае крычала.

Яны сутыкнуліся з хлопчыкам і пакаціліся долу (Губаты падаў першы, каб не пакалечыць малаго); хлопчык хутка ўсхапіўся, абняў за шыю, прытуліўся, шпичучы: «Губаты мой! Губаченькі!». Падбегла, гопнула на яго і дзяўчынка, гэтаксама абхапіла шыю мякенькімі маленькімі рукамі, а пасля і прытулілася поўненькаю шчокаю—і Губаты не вытрываў, заплакаў; што ў яго такіх верных, мілых маленькіх сяброў...

— Ты маніў нам...—папракнуў хлопчык бацьку, калі той паволі падышоў сюды.—Губаты не ўпек сам, а ты яго выпусціў. Як выпусціў будла, зайчыкаў, дзікіх парасці... Але Губатага мы не адпусцім, ён будзе жыць у нас... І яго буду карміць...

— І я буду кальміць...—паўтарыла за ім дзяўчынка, гэтаксама з напрокам пазіраючы на маўклівага, як в'наватага бацьку сваімі вялікімі вачамі, поўнымі слёз.—Ты нядоблі, татусь...

— Добра вы робіце, дзеці, і я добра...—зморшчыўшыся, нарэшце азваўся ён.—Хораша і любя, што глядзіць так Губатага, але блага, што трымаеце. Ён звер і павінен жыць у лесе. Там яго дом... Пасцель, яда, воля... Цяжка бывае дайкну зверу, калі яго залішне прыручаць людзі... Гора бывае, бяда... Я ж ведаю...

Губаты, нічога не баючыся, падхапіўся, гаргануў і пабег да яшчэ аднаго сябра—да цяляці. За ім, не слухаючы, а можа, зусім не разумеючы сталых, сур'ёзных бацькавых слоў, намчаліся і шчаслівыя дзеці.

4.

Губаты—так ужо выйшла—застаўся ў лесніковай гаспадарцы. Летам і ранній восенню ненавязаны пасвіўся з цялём на выгане, бегаў у лес паласавацца лісцем і карою, прывык да вёскі, да машын, людзей; аббегаў усе ваколіцы і да яго прывыклі, надта дзеці, начаваў у паддаветцы.

На зіму яго паставілі ў невялікую загарадку ў хляве, да якога ён доўга не мог прывыкнуць: неак муляла суседства з каровай і свіньмі, якія не хацелі падружыцца з ім—надта ж палахліва яны рохалі і пудзіліся яго,—цяжка было пераносіць пах гною і цеснату ў маленькай загарадцы, усё ж у душы яму хацелася волі, прастору, бегатні, чаго яму даводзілася мець вельмі рэдка і не многу, толькі тады, калі выганялі паць яго з каровай і цялём да абмерзлай лёдам студні.

За зіму ён зусім змяніўся—выцягнуўся, пастраінеў і памачнеў у нагах, ударам капытоў якіх мог ужо адбіваць жэрды, падаўжэў у спіне ды папаяжэў, аброс густой доўгай, амаль чорнай поўсцю ды адчуў неспакойны сэрб у галаве поўнай ілба—там найначай раслі, касцяненлі роги.

Вясною, калі спала талая вада, патужэла вільготная халодная зямля і пачала ядрана пахнуць яшчэ нябачная маладая лістога. Губаты засумаваў, не мог больш стаць у паменшанай ад гною загарадцы, многа есці, спаць ці паціху халзіць па двары, як хадзілі цяжка сытая, паліяная карова і падрослы, пазласнелы і не такі ўжо сяброўскі бычок-выхваляка,

а яго зноў, але мацней, як восенню, завабілі воля, прастор, лес і яшчэ нейкія незразумелыя жаданні, завабілі больш, калі адчуў, што і ён, падрослы, не так ужо цягнуўся дурэць з дзецьмі, і тых за зіму неак да яго пахаладнелі, пачалі баяцца яго штуршкоў, ад якіх яны адляталіся як снапы.

І ён, калі апынаўся на двары, нервова хадзіў па ім, цёрся ля высокага плоту, пакідаючы на стрэмках пабураўлюю ўжо поўсць, а аднойчы над'юшчыла гэтая самота, жаданне волі—і ён разанаўся, стукнуўшыся галёнкай, перагойснюў загароду і радасна пабег па знаёмым выгане ў лес.

...Ляснік, як сонца паднялося над хатай, разліло маладое цяпло на снінім небе, ухаў у двор з калясмі, увайшоў сюды, у хлёў, паглядзіў Губатага, якому надакучыла стаць аднаму ў загарадцы, па шыі, а пасля амаль нячутна завязаў на яе пастронак і за яго, адчыніўшы перакошаныя вароткі, вывёў з пустога хлява на двор, прывязаў да калёс. Ён тычуўся да воза, панюхаў сена, галіні з альховым і лазовым лісцем, шчыпнуў, але з неспакоем адчуў, што гаспадар сёння задумаў зрабіць з ім нешта дасюль яшчэ невядомае.

Да воза падышлі гаспадыня, дзеці, моўчкі пазіралі на іх.

Гаспадар гэтаксама моўчкі сеў на воз, пацягнуў за лейцы—і маленькі рудаваты конік з белаватымі нагамі крапуўся. Пастронак нацягнуўся—і павалок за сабою, Губаты, непакоячыся, але не адчуваючы яшчэ ніякага страху, нехаця падаўся, здзіўляючыся, куды яго вядуць; спяшаўся за возам і не мог азірнуцца, убачыць, што гаспадыня з дзецьмі выйшла на вуліцу і развіталіна махаюць рукамі...

У лесе ляснік прышніўся, неак крадучыся, падышоў, прылашчыў, даючы ўзяты з кіпэнні выкачаны ў махорку акраец хлеба, і нечакана налінуў яму на галаву мех. Ён спачатку спалохаўся неспадзяванай цемнаты, чакаючы раптоўнага ўдару па галаве, затрапятаўся, рвануўся, але пастронак пераціснуў горла, і ён ледзь не задыхнуўся.

— Не бойся, Губаты,—заспакоіў яго ляснік.—Ніц благага я табе не зраблю...—зноў паехаў, прымусліўшы яго бегчы ўслед.

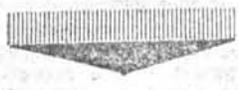
Ехалі яны так доўга, і па мяккай, і па тупкай, з карэньмі дарозе, у адным месцы перамінулі мост—Губаты там вельмі насцярожыўся, ішоў баязліва—пасля яшчэ многа, можа, гадзіны са тры, падаваліся то ўлева, то ўправа, затым паехалі лесам, па сухім імху і верасе, што Губаты некалькі разоў спатыкаўся аб пні і ў вывытых, мусліц, дзікамі, ямінах.

Нарэшце ляснік прышніўся, падышоў да яго, зняў мех, ад якога ўвапрэлі галаза і карак, адвязаў пастронак Губаты паварочаў мызай, зафьграў і адышоўся. Ляснік у гэты час махнуў вярочынай; упякай, маўляў, вост твай дом, у якім ты цяпер павінен жыць!

Губаты не спалохаўся гэтага ўмаху, ведаючы, што гаспадар ніколі яго не біў, але яшчэ далей адышоўся, адчуваючы нядобрую перамену да сябе, стаў і пачаў глядзець, што ж будзе далей, убачыў, што чалавек зноў садзіцца на воз і ад'язджае. Ён памінуўся следам, не хочучы заставацца тут, у незнаёмым лесе, адзін, але мужчына спыніўся, нагнуўся, падняў тоўстую, з аблезлай карой галіну і папусціў яе на яго.

— Пайшоў!—закрываў ён, а пасля—ужо ціха—сказаў сабе:—Пайшоў, родны... Цяпер не прападеці. Гэта летасе, як быў зусім маленечкі, і я знадаваў разам з дзецьмі, баяўся, што не ўцалею... Каб ты не прыбег, я наўмысла выпусціў цябе не за нашымі Янковічамі, а прывёз сюды, у Налібацкую пшчу... Жыві тут сабе на здароўе... У нас табе не жыць... І нам кляпата з табою...

Губаты, пакрыўдзіўшыся, больш не памкнуўся наўздагон, адетаў, адварнуўся і паціху пакрочыў па чужым; ціхім, як чуваць было, зусім далёкім ад вёсак лесе, чуючы, як аддалецца ляснат колаў, Але ён наўмысна не ўслухоўваўся, ішоў, куды вялі ногі.

Другі год узначальвае мастацкае кіраўніцтва Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра малады рэжысёр, выхаванец Беларускага тэатральна-мастацкага Інстытута Юрый Міроненка. Тыя змены, што адбываюцца ў творчым жыцці калектыву, найбольш поўна характарызуе востра публіцыстычны спектакль «Інтэр'ю ў Буэнас-Айрэсе» па п'есе Г. Баравіка. Псіхалагічнае паглыбленне ў характары дзейных асоб спалучаецца тут у акцёрскім выкананні роляў з неабходнасцю перадаваць напал дапытлівай думкі, інтэлектуальнае напружанне ідэйных паядынкаў. Актуальнасць дыктуецца тым, што падзеі п'есы адлюстроўваюць трагедыю Чылі, Грамадскасць цёпла сустрала спектакль. Што цяпер прыцягвае ўвагу калектыву і якія рэпертуарныя навінкі чакаюць нас наперадзе? — пытанне, з якім карэспандэнт штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» звярнуўся да Ю. Міроненкі.

Юрый МІРОНЕНКА:

«АФІША ФАРМІРУЕ АБЛІЧЧА ТЭАТРА»

— Па-першае, мушу сказаць, што афіша тэатра вызначае яго творчае аблічча, асноўную тэму яго даследавання рэчаіснасці. Недастаткова паставіць на ёй «гучныя» назвы, зрабіць, як мы кажам, «моцную» афішу. Яна ж вызначае напрамак творчай дзейнасці калектыву, мабілізуе сі-

лы на ажыццяўленне зусім канкрэтных намераў і задум. Па-другое, маючы на ўвазе гэтыя намеры і задумы, артысты адпаведна трэніруюцца і рыхтуюцца, адшліфоўваюць майстэрства, каб быць узброенымі і гатовымі да выканання акрэсленай задачы.

З чаго складаецца наш рэпертуар 1977 года? Да Кастрычніцкай гадавіны мы рыхтуем п'есы беларускага драматурга К. Губарэвіча; малдаваўна І. Друцэ і азербайджанца Р. Юрагімбаева, што само па сабе паказальна. Тэатр хоча адлюстравіць багацце мастацкіх аспектаў у трактоўцы некаторых гісторыка-рэвалюцыйных праблем і сучаснай тэматыкі. «Галоўная стаўка», як вядома, ставілася і раней, падзеі п'есы адбываюцца ў Магілёве ў пераломны гістарычны момант. І тут перад калектывам паўстае арыгінальная задача — захоўваючы атмасферу тых часоў, даць мітынгавы характар сучаснага тэатральнага відовішча. Працуем у садружнасці з К. Губарэвічам. Што датычыць ужо дастаткова папулярнай сярод тэатраў краіны п'есы «Святая святых» І. Друцэ, то яна прыявіла нас магчымасцю заглябіцца ў тэмпераментнае напаўненне чалавечых страстей у спрэчцы пра месца кожнага з нас у нашых клопатах аб заўрашнім дні ў святле таго, што зроблена намі сёння і ўчора.

Працуем мы ў творчай садружнасці з рэжысёрам Ю. Лізенгвічам і В. Семянцовым, якія ўжо заявілі пра сябе цікавымі сцэнічнымі работамі.

Працуем мы ў творчай садружнасці з рэжысёрам Ю. Лізенгвічам і В. Семянцовым, якія ўжо заявілі пра сябе цікавымі сцэнічнымі работамі.

Грамадскасць Мінска яшчэ помніць паспяховае выступленні ў сталіцы рэспублікі Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра. Ён прадставіў у якасці творчай справы такія спектаклі, як «Мілы чалавек» К. Крапівы, «Тэмп—1929» М. Пагодзіна і «Трывога» А. Петрашкевіча. Усе яны былі пастаўлены галоўным рэжысёрам тэатра Уладзімірам Караткевічам. На пытанні карэспандэнта «ЛіМ» пра далейшыя творчыя пошукі ў напрамку адлюстравання савецкай рэчаіснасці і вобраза нашага сучасніка ён адказаў так:

Уладзімір КАРАТКЕВІЧ:

«ВЫВОДЗИЦЬ У СВЯТЛО РАМПЫ ХАРАКТАР МАШТАБНЫ»

— Наш калектыв імявецца выводзіць у святло рампы маштабную асобу, дзейсны характар. Жыццё паказвае, што і найменшая сюжэтная інтрыга, і такі персанаж, калі ён стаіць у цэнтры падзей, захапляюць глядачоў і абуджаюць у адказ эмацыянальна-пачуццёвыя рэакцыі. У лепшых выпадках маштабны сцэнічны характар з'яўляецца тым становішчам прыкладам, які так патрэбны нашай моладзі. Трупы ганарыцца прыёмам, які яна сустрала ў Мінску акурат тады, калі паказвала са сцэны герачыя персанажы і адлюстроўвала вострыя жыццёвыя казізі.

Сёння наш галоўны клопат — падрыхтавацца да 60-й гадавіны Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі, што ставіць перад намі час. Робім пэўныя эксперыменты: спрабуем перанесці з экрану на сцэну літаратурную аснову фільма «Камуніст». Такія практыка ўжо мае законныя правы. Экран адваджае п'есы ў тэатра, тэатр усё больш актыўна цікавіцца сутнасцю кінадраматургіі. Калі раней экранны вобраз героя лічыўся амаль што «канчатковым» і непаўторным; то цяпер той жа Чашкоў, на-

прыклад, або персанажы «Прэмія» зусім нагуральна пераходзяць з экрану на сцэнічны падмосткі або наадварот, і гэты не змяняе поспех ні кінатвора, ні драматычнага спектакля.

Як і ў «Аптымістычнай трагедыі», якая ідзе на гродзенскай сцэне, у «Камуністе» Яўгенія Габрыловіча нас хвалюе лёс чалавека, які не згінаецца перад цёмнымі сіламі, пераадоўвае тыя абставіны, што іншага маглі б і; як кажуць, паставіць на-

калені. Васіль Губану — герой складанага лёсу, асоба духоўна актыўная, паслядоўная ў сваіх учынках. Са сцэны рэказ пра такую асобу прагучыць вельмі выразна. Калі перачытваеш сцэнарый, то ў думках бачыш жывыя постаці герояў, і яму прызнацца, што ў трупі гродзенцаў ёсць варты таго выканаўцы складаных роляў. З ім і будзем працаваць над адной з прэм'ераў, адрававаных юбілею Кастрычніка.

Падтрымліваем добрыя творчыя адносіны з драматургам Л. Караічавым. На пачатку года выпусцім спектакль па яго п'есе «Зорныя ночы». Тры дзейныя асобы: савецкія разведчыкі ў надзвычайных абставінах. Любоў і абавязак. Голас сэрца і голас сумлення... Кола пытанняў, якія паўстаюць перад персанажамі п'есы; вялікае, а іх, герояў, тры, і таму эмацыянальны напал дыялогаў, падтэкставых выказванняў і прымаемых рашэнняў надзвычай напружаны. Спэцыяльна, спектакль паводле п'есы беларускага аўтара Л. Караічава спадабаецца глядачам.

Тяжкія два моманты нашага сённяшняга творчага жыцця.

ГУБАТЫ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9.)

...Ужо к вечару ён, не раз пад'еўшы і напіўшыся ў невялікай лужыцы зеленаватай нясмачнай вады, спалохаўшы зайца, сямейку цецерукоў, набіўся на ляс.

Той, высокі, буры, рагаты, сталі ўперадзе і, падняўшы галаву, чакаў яго, а пасля злосна зафыркаў, грабянуў стройнаю дужаю нагою зямлю. Губаты і спалохаўся, і радасна памкнуўся да свайго ляснога аднакрэвіча, але той, моцна раздымаючы ноздры, грозна насупіўся; апусціў рагату галаву, а пасля, бачачы, што аднаго яго пагрознага выгляду мала, падбегаў падаўся насустрач. Губаты ледзь паспеў адскочыцца, ухліпца ад вострых цвёрдых рагоў, зразумеўшы, што ён тут чужы, лішні, замінае, бо хоча у лесе ўсёго многа і ўсім любівага хопіць — гэтаксама хоча мець тут нязводны харч, быць гаспадаром удамай мясціны... Таму вольна так не хочаць, каб ішчэ быў і ён, ці, можа, і не супраць, каб быў, але каб блукаў недзе падалёку, у горных мясцінах...

Губаты мусіў удзячы з багатага на лісце і траву глухага кутка, вярнуцца ў стары, а ля яго і малады сасновы лес, куды яго прывёў ляснік, думаючы, што трэба ўсё ж шукаць і сабе лепшага прытулку. Нервова паптаўся, здзіўляючыся і абурваючыся, што яго тут так непрыхільна сустраля, а пасля зашыўся ў густую парэць і лёг, спрабуючы заснуць. Але не мог. Спачатку здавалася, што вельмі мулка ляжаць, і ён шмат круціўся, поўзаў, выбіраючы мякчэйшае месца, пасля стала холадна, стыла ад зямлі, што ў яго збеглася, пакрылася буйнымі зярняткамі скура. А з густою, як ад накрывага на лес

вялізнага гаршка, цёмнатою прыйшоў страх — спалоха ад адзіноты, ад савінага прарэзлівага крыку — і ён п'якуча засумаваў на цёмным хляве; на маленькай загарадцы, якіх яшчэ ўчора патаемна неадлюбіваў, а цяпер так помніў, шкадаваў, хацеў зноў трапіць туды.

Яму не цярпелася ўскочыць і пабегчы туды, да людзей, і калі гэтая моцная думка, ад якой аж зашумела ў галаве і нечым гарачым абліло сэрца, ледзь не падняла на ногі, нечакана прыйшла другая, цвярозая, халодная; ад якой адліла кроў ад галавы і сэрца: падумалася, што можна не знайсці туды дарогі і — самае важнае — там ён зусім непатрэбен...

5. Прывыкаючы да лесу, кожнага мігу шукаючы ў ім сабе сябра, але ўсё яшчэ пастаянна ратуючыся бегам ад таго бугра і другіх вялікіх аднакрэвічаў, толькі маладой смеласцю ўрываючы ў іхніх кутках крыху лісця і травы, Губаты пачаў жыць у пушчы. Ён пачаў пакрысе дзічоць. Можа, і зусім здзіўлю бы, выраас у вялікага дужага ляся, заваяваў бы пакрысе сабе добрае для харчу, сну, гулянак, сям'і месца, меў бы сярод лясёў славу; калі б не людзі.

Губаты не мог яшчэ зусім ад іх адвільнуцца. Аднойчы, як пачуў неспадзявана далёкі людскія галасы, ён, усхваляваны, радасны, нават адурнелы ад шчасця, пабег на іх на злом галавы праз стары лес. Знайшоў, убачыўшы некалькі жанчын у гумовых ботах, з клункамі і граблямі. Чакаючы смачнага хлеба і аж пусваючы сліні, кінуўся да іх, падбрыкваючы ад радасці нагамі, але

яны, пачуўшы яго тупат, азірнуліся, нарабілі дзікага піску і сыпанулі хто куды. І як ён ні стараўся дагнаць якую кабету, прылашчыцца, усе ад яго ўцякалі, нема крычалі, азіраючыся, (твары іх аж пасіпелі ад страху), а пасля, асмялеўшы; сабраліся разам, схаваліся за тоўстую хвою, злосна махалі на яго граблямі, кідалі лам'е, зямлю...

...Гэтых двух маладжавых мужчын — высокага чарнявага, гарбаносяга на шырокім загарэлым твары і маларослага, рыжаватага, дробненькага на твары, у гумовых высокіх ботах і куфайках, — якія ішлі не па блізкай тункай пасля дажджу; белай цяпер, пасля сухога полудня, дарозе, а ціха, зладзеявата азіраючыся, падаваліся лесам, — дык вось іх Губаты ўбачыў першы.

Ён стаў у яшчэ макраватым, парным аленіку і скуб лісце. Як лавіў ротаю галінку і цягнуў да сябе, заплюшчыўся; дрэва траслося і абкідала густымі кроплямі, ад якіх у яго была ўжо вільготная спіна. Убачыўшы мужчын, якія неслі ў паспусканых руках стрэльбы; паскі ад якіх амаль цягнуліся на зямлі, чапляліся за кусткі, ён ужо не думаў выбягаць насустрач, але і не збіраўся сабе на здароўе, куды ім трэба, а ён будзе далей ласавацца лісцем.

— Гавораць, што недзе во тут, у гэтым александрым гайку, ходзіць той падлетак, ідзе да людзей... — пачуў ён сваім чуйным вухам, як крышкун панялава сказаў высокі мужчына. — Так што не трэба і сабакі; каб брэх рабіў...

— Страхавата неякі, халера... — як дрыжачым голасам прамовіў тонкім голасам маларослы. — Закон жа ёсць строга!.. І дарогі блізка, яшчэ наедзе хто...

— Бо ідзеш так у першы раз... — хіхікнуў, змахваючы вольнаю рукою

з твару мокрае павуцінне высокі і падімаючы вышэй стрэльбу. — Але як паўплывае на поўную губу другі дармовага смачнага мяса — і варанага, і паранага, і катлетак, і шметак, — то асмеліцца, яшчэ панясенся ў лес... Стой! — Ён раптам стаў, як укамянеў, схаліў за плячо спадарожніка. — Дальбу, вунь ён стаіць, лісце жарэ... Бачыш?

— Дзе? — пытаўся той, плішчыў маленькія, мусіць, блізарукія вочкі. — Ага, бачу... Ладны падлетак...

— Па кубельцу, брат, будзі... — прапантаў высокі, ціха здымаючы з плечука сумку і апускаючы яе долу, падываючы стрэльбу. — Так што не зглі людзі, бачылі-такі... Сыценкі, брат...

Губаты ўсё стаў і назіраў, адзіўляючыся, што самі парэшце ідуць да яго людзі, углядаюцца; ён ледзьве, але ўсё ж праз добрую змазку пачаў пагрознава паправаць пах са ствалоў, але не збаяўся, помніў, што яшчэ чуйней пахла і леснікова стрэльба, якая ніколі не зрабіла яму нічога благага. Ён сарваў яшчэ некалькі лісточкаў і, жуоучы; назіраў на мужчын.

— Э-э, страляк! — грэбліва прапантаў высокі мужчына меншаму. — Ды ў цябе рукі калопацца і губы дрыжаць, як у зайца... То я паліну... Калі не ўкладу, то ты тады бл... — і паволі, стараючыся не шумець, не рабіць лішніх рухаў, сціснуў поўныя вусны, што яны пасіпелі, прыціснуў прыклад да плечука, прыплюшчыў левая вока; наварочваючыся сам і ведучы ў ягоны бок ствалою.

Губаты дажаваў лісце, гублючы долу зліўную слізу, хацеў падацца адгэтуль і толькі сабраўся адвядзіць галаву, як на маленечкі міг пачуў, што нешта моцна ляснула, а пасля аслепіла, зваліла з ног і больш ужо ён нічога не мог ўдаміць: яго ахута-ла глухая цёмната...

Штодзённая з раніцы і да позняга вечара на тысячах экрану ўспыхвае святло, каб паклікаць нас то ў далёкае мінулае, то да нашага суседа па кватэры, то ў свет гарачых пачуццяў любові і нянавісці, то ў інтэлектуальна напружаны дыспут. Пагоня... старт авіялайнера... сталівар каля вогненнай печы... маці схілілася над малым... Твары, абліччы, характары.

Гэта — кіно.

Калі вы не знайшлі часу пайсці на прэм'еру, нічога — пройдзе які месяц, і яно, гэтакі кіно, прыйдзе да вас у ваш дом: фільм пакажуць па тэлевізару. Вас не вельмі цікавіць сюжэт, дык жа тут іграе «слаўты» або «вядомая», і вашы сябры прымусяць пасядзець і ацаніць хоць бы гэта ў стужцы... Пра фільм выказана думка ў друку. Спрэчная або катэгарычная і доказная. Вам карціць пераканацца самому: ці справядліва яго ганіць або праслаўляюць. І вы едзеце на ўскраіну горада, каб пабачыць карціну на экране клуба.

Гэта — кіно.

Ваш любімы пісьменнік... Хто? Леў Талстой. Экранізацыя створана. Раман на экране. Ды не проста экранізацыя: балет паводле рамана «Анна Карэніна» набыў характар кінематаграфічнага твора. Нельга прпусціць, і вы здзіўляецеся, чаму так мала глядачоў, але самі глядзіце. У вас ёсць сваё разуменне прыроды канфлікту і жыццёвасці прозы В. Быкава. На афішах — «Воўчая зграя». Магчыма, толькі ілюстрацыя, а магчыма, што зусім арыгінальнае прачытанне... Вы набываеце білет...

Гэта — кіно.

Такіх аспектаў у тых узаемаадносінах, што маюць назву «глядач — кіно», мноства. Мультипликацыя робіцца ўсё больш папулярнай. Хранікальныя стужкі заваўваюць сваіх сталых прыхільнікаў, бо на вялікім экране вы лепш бачыце перыпетыі спартыўнага спаборніцтва і майстэрства хірурга-трансплантатара.

Без кіно ХХ стагоддзё ўявіць сабе немагчыма.

Мінуў 1976 год. Беларускі кінематограф таксама перагарнуў календар, на старонках якога пазначана: закончана вытворчасць поўнаметражнага мастацкага... дакументальнага... завершана праца над экранізацыяй...

На рубяжы гэтых гадоў карэспандэнты штотыднёвіка «ЛіМ» напрасілі падзяліцца роздумам аб мінулым і аб будучым дзеянні беларускага кінематографа. Вось што было сказана ў адказ на такую просьбу.

Віктар ТУРАЎ,

заслужаны дзеяч мастацтваў БССР,
мастацкі кіраўнік аб'яднання мастацкіх фільмаў
студыі «Беларусьфільм»:

— Літаральна «пад заслоную» года мы правялі фестываль беларускіх фільмаў на Брэстчыне. Рэспубліканскае мерапрыемства на плошчы абласнога маштабу. І што ж? Печаланы поспех, якога нельга прадугледзець! Бадай, упершыню мы выйшлі да глядачоў не з асобнымі стужкамі, а з усёй прадукцыяй студыі. І некаторыя прэм'еры адбываліся не ў Доме кіно, як звычайна, а ў раённых і сельскіх клубах. Непасрэднае меркаванне, імпрывізаваныя дыспуты, размовы пашчыраці... Кінематографісты адчулі паграмадзянскую глыбокую зацікаўленасць радавых глядачоў у поспеху кіно.

Што гэта было — справаздача ці прапаганда фільмаў? І тое, і другое. Бывае, у штодзёнай студыйнай мітусні і ў злымачных клопатах мы празмерна захапляемся сваёй справай і ў нас нестае часу, каб затрымацца і азірнуцца навокал, выйсці за межы студыі... Праўда, так бывае. Сярод брастаўчан мы гэта і зрабілі: затрымацца і азірнуліся. Адчулі ўвагу і павагу да свайго мастацтва. Адчулі, што і яно, мастацтва — праца. Здаецца, агульнавядомая ісціна. Душой яе спасцігаеш напаву ў час такіх сустрэч, адкрываеш даўно і ўсім (у тым ліку і сабе!) вядомае.

Нас прыехала туды больш за пяцьдзесят чалавек. Кінематографісты з Мінска, гасці з Масквы і Ленінграда. Калі называлі многія імёны, глядачы апладзіравалі, выказваючы свае канкрэтныя адносіны да вядомых ім артыстаў, рэжысёраў, апэратараў. Гасціннасць? Вядома, ёсць у гэтым і звычайная гасціннасць. Ды толькі па тых розных адценнях у «гучанні» апладысмантаў, якія мы чулі, можна было здагадацца, што гэта больш за звычайную гасціннасць. Гэта — веданне справы і людзей, што займаюцца той справай. Адбываў рытуал асабістага знаёмства. Узаемнага. Мы ў сваю чаргу таксама з цікавасцю, далёкай ад дзяжурна-гасцявога пратакола, аглядалі гаспадаркі і фермы, гутарылі з ветэранамі працы і з моладдзю, аддалі пашану маці першага з беларусаў касманаўта Пятра Клімука. Штосьці занатоўвалі на паперы — у дзённікі, сшыткі, блакноты; штосьці пакідала эмацыянальны след у памяці. Ці адгукнецца гэта ў творчых пошуках, у фільмах? Вядома, адгукнецца.

Жыццё ніколі не застаецца бясплэдным у памяці мастака. Якім чынам — іншая гаворка: магчыма, я і сам не здагадаюся, што вось гэты фрагмент фільма падказаны мне сустрэчамі на брэскай зямлі, а гэта я раю зрабіць сцэнарысту, бо штосьці захоўваю ад гутарак з дзяўчатамі электралямпавыя ці дывановага... Толькі тыя сустрэчы цяпер заўсёды з табой. Адно забудуцца, другія застаюцца часткай твай душы...

Спадыюся, што павучальнымі будуць брэсцкія ўражанні і для нашай творчай моладзі. Калі гаварыць пра асабістае апошняе гадоў у кінематографе, то трэба звярнуць увагу на такую акалічнасць. Раней

ЧАС ФІЛЬМЫ, КЛОПАТ

на студыю ішла моладзь, шчыра кажучы, самапасам, стыхійна. Цяпер распрацаваны комплексны план мерапрыемстваў для таго, каб у сталым кантакце з Інстытутам кінематаграфіі і Саюзам кінематографістаў БССР фарміраваць кадры, здольныя ўзбагачаць і развіваць лепшыя традыцыі нашага мастацтва.

Вы хацелі б пачуць што-небудзь больш канкрэтнае? Калі ласка, вытануйце такі прыклад. Ігар Дабралюбаў сёлета заносіць на суд глядачоў фільм, які пад яго мастацкім кіраўніцтвам здымалі маладыя рэжысёры, — гэта «Па сакрэту ўсю свету». Фільм прызначаецца для тэлевізійнага экрана. Ён зроблены паводле вядомых апавяданняў пра хлопчыка Дзяніску, якія напісаў В. Драгунскі.

Над гэтым фільмам працавалі чатыры маладыя рэжысёры — Ю. Аксанчанка, У. Папоў, Д. Міхлееў і В. Канеўскі. Гэта адзін з прыкладаў творчага супрацоўніцтва вопытнага работніка з маладымі кадрамі. Яшчэ адна група маладых кінематографістаў рыхтуецца да здымкаў фільма паводле прозы В. Шукшына.

Цяпер мы прымаем захады, каб паладзіць у Мінску рэгулярны фестываль пад назвай «Дэбют». На ім будзем праглядаць найбольш цікавыя стужкі, створаныя маладымі сцэнарыстамі, рэжысёрамі, апэратарамі.

Неўзабаве правядзём семінар творчых работнікаў, на якім будзе зроблены агляд усёй прадукцыі студыі і прафесіянальнае абмеркаванне яе. Журы дасць ацэнку работ на прафесіях. Запрашаем на семінар крытыкаў і тэарэтыкаў з Масквы і іншых буйных кінематаграфічных цэнтраў.

Пра асабістыя справы. Я закончыў і паказаў на фестывалі ў Брэсце фільм «Нядзельная ноч» паводле вядомай п'есы А. Петрашкевіча «Трывога». У пэўнай меры гэта і працяг маіх ранейшых пошукаў у паказе чалавека, адказнага за самога сябе і перад сабой, і перад грамадствам. Сцэнарый прыябўі мяне грамадзянскай усхваляванасцю і публіцыстычным пафасам. Чакаю водгукаў глядачоў.

Адчуваю ўнутраную творчую патрэбу зрабіць фільм паводле трылогіі Івана Мележа. На жаль, мы не паспелі падрабязна пагаварыць пра будучую кінакарціну з Іванам Паўлавічам. Мне хацелася б перанесці на экран як мага беражлівей усё ідэйна-мастацкае багацце гэтай прозы і стварыць фільм з выразным нацыянальным абліччам.

Што скажа крытыка?

Гэтага пытання В. Тураў не задаў, але адчувалася, што яно «лунае» ў яго. Мастаку ж патрэбна слова пра яго работу, каб яно прагучала па гарачых слядах: пасля прэм'еры, пасля выхаду на экран. Ці заўсёды яно бывае такім апэратыўным, слова кінакрытыкі?

Анатоль КРАСІНСКІ,

кандыдат мастацтвазнаўства, старшыня секцыі
крытыкі Саюза кінематографістаў БССР:

— Не, не заўсёды! Прычыны розныя. Нават і колькасць прафесіянальна падрыхтаваных да самастойнай крытычнай дзейнасці ў галіне кінематаграфіі недастатковая. Колькі выданняў, якая багатая перыёдыка!

А ці ва ўсіх рэдакцыях ёсць дастаткова адукаваныя супрацоўнікі, здатныя ўзяць на сябе адказнасць за самастойную ацэнку фільма або іншай з'явы ў экраным мастацтве? Час жа патрабуе, каб да крытычнай думкі далучалася думка сацыялагаў, якія ўмелі б абгрунтаваць і даследаваць такую важную праблему, як «кіно і глядач».

І ўсё ж некаторыя зрухі ёсць. Крытычная думка

актывізуецца. Усё менш на старонках друку публікуецца водгукаў «аб усім і ні аб чым», агульчыны, вучнёўскіх пераказаў тэмы і зместу фільмаў. Даследчы характар крытыкі паглыбляецца. Гэта добра.

Хачу сказаць вось аб чым. Калі яшчэ прапагандысцкая функцыя крытыкі, адрасаванай глядачам, выконваецца добра, то ўплыў крытыкі на творчы працэс у кінематаграфіі яшчэ вельмі слабы. Не ведаю, як іншыя, а я хачу бачыць хоць які-небудзь плён сваіх крытычных выступленняў.

Зрабіла крытыка заўвагі рэжысёру або апэратару за праявы не вельмі высокага мастацкага густу, дык жа ў наступных фільмах павінны кінематографісты паказаць, што прysłухаліся да слухных заўваг! Вынікі нашых дыялогаў з аўтарамі фільмаў могуць і павінны быць адчувальнымі. Гэтага амаль не бывае!

У сваю чаргу рэжысёра і ўсё ўдзельнікі здымачнага працэсу маюць права кінуць дакор у наш адрас: маўляў, а вы ж хаваеце крытыку ў такую салодкую кампліментарную абалонку, што часам і немагчыма бывае адрозніць, дзе хваляць, а дзе ганяць... Слушна! Я сказаў бы так: паглыбленне артыкулаў пра кіно ідзе за кошт даволі агульных разважанняў пра «аспекты», пра «тэматычныя цыклы», а размова звязаная да таго, што гэты фільм добры (прынамсі, па намерах яго аўтараў), але мог быць яшчэ лепшы і глыбейшы. Сярэдні і нават пасярэдны твор трапляе, такім чынам, у лік вартых сур'ёзнай размовы... Нікому не патрэбны зніжаны крытэрыі!

Асабістыя мае работы такія. Выдаў кніжку «Фільмы, героі, час», дзе імкнуўся сказаць шчырае слова пра пошукі і знаходкі беларускага кінематографа. Цяпер мяне захапіла тэма ўзаемаадносін у мастацтве дакументальнага і ігравога кіно. Праблема надзвычай цікавая, як і наогул стык паміж жанрамі і відамі ў мастацтве. Выступаю перад тэлеглядачамі з гутаркамі пра кіно. Стараюся падтрымліваць кантакт паміж глядзельнай залай і студыяй. Сувязны? Што ж, магчыма, крытык — і ёсць такі сувязны...

Пагодзімся з А. Красінскім: гэта наша агульная хвароба — пазбягаць адкрытай крытыкі адмоўных з'яў, далікатнічаць там, дзе можна і трэба гаварыць на ўвесь голас пра яўныя пралікі сцэнарыста і рэжысёра.

Дакументалізм усё больш адчувальна ўваходзіць у стыхію мастацкага кіно. Таму натуральна было паслухаць прадстаўніка дакументальнага жанру, і мы напрасілі падзяліцца з чытачамі думкамі намесніка мастацкага кіраўніка аб'яднання «Летапіс» студыі «Беларусьфільм» Вадзіма СУКМАНОВА.

— Я сказаў бы, што мінулы год пацвердзіў высокую кваліфікацыю нашых вядучых майстроў. Юрый Лысетаў, Барыс Сарахатунаў, Іосіф Вейняровіч, Віктар Дашук у розных жанрах і на рознай тэматыцы вывілі здольнасць кінакамеры паказваць веліч чалавека ў змаганні і ў мірнай працы, псіхалагічна даследаваць вытокі яго мужнасці, яго клопату аб зямлі і аб жыцці на ёй. Назаву такія стужкі: «Мы — з Беларусі», «Добрая зямля», стужкі з серыі паводле кнігі «Я з вогненнай вёскі...».

Наогул дакументальны экран Беларусі дае шырокую панараму жыцця. Тэматыка — ад палей вайны да апэратыўнага асэнсавання фактаў сённяшняга дня. Мой прыклад можа засведчыць гэта жанкрэтна. Я здымаў дзве кароткаметражныя стужкі: герой адной — рабочы, другой — спарцемен. Аб'ядноўвае іх адно: настаўніцтва. Мы паспрабавалі псіхалагічна дакладна перадаць асабістае даволі складанае працэс перадачы свайго прафесіянальнага вопыту майстроў маладому чалавеку, вучню. Той, хто бачыў гэтыя стужкі — «Настаўнік» і «Вялікая дыяганаль», можа меркаваць, наколькі гэта нам удалося зрабіць, ці спавалілі мы са сваймі задачай. Для кінематографістаў, якія пазнаёмліліся з токарам Леанідам Белжковічам і заслужаным трэнерам СССР Віктарам Хамутовым, сустрэча з такімі яркімі натурамі была і прыемнай, і павучальнай.

Разам з Р. Ясініскім працягваем работу, спыненую фільмам «Праз дзесяць гадоў...», дзе мы пакінвалі выпускнікоў гомельскай школы на скрыжаванні жыццёвых дарог за школьным парогам. Прайшло пяць гадоў. Якімі сталі нашы героі, які шлях абралі ў жыцці, як сфарміраваўся іх духоўны свет — вось сфера нашых інтарэсаў.

Год 1977 — год святкавання 60-й гадавіны Кастрычніка. Наш калектыў імкнецца сустрэць значнальную дату дакументальнымі творамі, якія б і далі рэспэктывныя ўражанні пра здабыткі нашага ладу, і паказалі ва ўсёй складанасці і велічы сучаснасць. Мабілізуюцца ўсе срэдкі, каб вядучыя майстры аб'яднання і маладыя творчыя работнікі таленавіта і патхнёна працавалі над важнымі тэмамі. Дакумент эпохі павінен быць цікавым людзям нашых дзён і нашым нашчадкам. Гэта — адказна!

Гутаркі з кінематографістамі прывялі да такой высновы. Адчуваеш, што экраннае мастацтва ў працэсе развіцця, што календарны год — нейкая пяха, але не мяжа ў працэсе, у спрэчках і пошуках. Фільмы, зробленыя на працягу года, разглядаюцца і як завершаныя самастойныя творы, і як вяртаныя вопыт усяго мастацтва. Вывучаць гэты вопыт, крытычна ацэньваць зробленае, стараюцца выхоўваць маладыя кадры на прыкладзе лепшых дасягненняў айчыннага кіно — вось самая надзённая задача. Не аднаго, вядома, гэтага года, але — гэтага асабліва.

ДАВАЙЦЕ паспрабуем уявіць сабе шлях маладога спецыяліста з таго ўрачыстага і хвалючага дня, калі ён паклаў у кішэню бяспэжны дакумент — дыплом, дзе пазначана: «клубны работнік вышэйшай кваліфікацыі...»

...Пагойдваючыся на паліцы вагона, пад рытмічнае груканне колаў, малады чалавек ніяк не можа заснуць. Ён шчаслівы і акрылены. Яго душа поўная дзёрзкіх, смелых задум, цудоўных ведам, што назапашаны ім за гады вучобы на лекцыях паважаных педагогаў, едзе працаваць... Вакол яго згуртоўваюцца аднадушныя. Ён хутка «паставіць на ногі» гэты тэатральны калектыў (ці харавую канэлу), кіраўнікі якога мяняюцца па два разы на год. І хто ведае, можа, у недалёкай будучыні росквіт культуры ў раёне пачнуць звязваць і з яго імем.

месцу жыхарства вашых бацькоў. Вы спасылаліся і на тое, што бацька ваш — інвалід. Чаму ж не паехалі?

Хацелася пачуць ад яго адказ, які б у нейкай ступені праясніў становішча. Чога не бывае ў жыцці! Але ж пачула зусім нечаканае тлумачэнне:

— Ну і што з таго, што я падпісаў накіраванне? Гэта яшчэ нічога не азначае. Мяне таксама падманулі: я ўладкоўваўся на працу ў санаторый на пасаду намесніка галоўнага ўрача, а там, раптам, узялі другога. Вось і знайшоў сабе месца па дагавору на кінастудыі...

Ці не занадта палярныя пасады шукаў сабе універсал Троцкі? Санаторый і кінастудыя? Намеснік галоўнага ўрача і асістэнт рэжысёра? Праз хвіліну высветлілася, што Троцкі працаваў па сумяшчальніцтву яшчэ і адміністратарам...

Загадчык Старадарожскага раённага аддзела культуры Тамара Сцяпанайна Рэўтовіч пры сустрэчы расказала нам:

— Прышла, разумеецца, да мяне маладая дзяўчына і гаворыць, што накіравана на працу ў народны тэатр, маўляў, выпадкова.

«Рэжысёр — гэта не маё прызначэнне», — даводзіла яна. Потым пачала расказваць пра сваю творчую дзейнасць у кіно. Ледзь не «кіназорка». Прасіла адмацавання. «Я ў гэтых умовах не магу працаваць. Я мамкіна дачка», — толькі і чула ад яе.

Але ж адмацаваць гэту «мамкіну дачку» я не мела правоў. Па-першае, нам вельмі патрэбны рэжысёр у калектыў, тым больш з вышэйшай адукацыяй. Мы нават пайшлі на тое (як гэта не цяжка), каб даць ёй кватэру. Па-другое, адмацаваць можа толькі Міністэрства культуры БССР. Але ж нам ад гэтага лягчэй не стала б: тэатр не працуе з-за таго, што няма кіраўніка. Кожны год даем заяўку на 8—10 спецыялістаў. Прыязджае адзін, ды і той не затрымліваецца.

Да ўсёй гэтай гісторыі застаецца дадаць, што і С. Івашына сама «адма-

сваіх абавязкаў загадчыка клуба, сельскага Дома культуры, кіраўніка мастацкай самадзейнасці.

Каб так было заўсёды...

А між тым, колькі крыўд і спра-вядлівых, бывае, можна пачуць ад некаторых культасветнікаў, асабліва вясковых. То старшыня калгаса не даў машыну, каб адвезці самадзейнасць на агляд у раённы цэнтр, то адмовіліся ў сельсавеце адрамантаваць клуб — «корміць» аб'яцанкамі, то метадыста за цэлы год ні разу не бачылі.

Мне надоўга запомнілася сцэна; якую давялося бачыць у тым жа ўпраўленні па кадрах Міністэрства культуры БССР. Загадчыца Воўкавіцкага клуба Шчомысліцкага сельсавета Мінскага раёна Т. Аношка са слязьмі прасіла вызваліць яе ад пасады. Чаму? Не можа працаваць у такіх умовах, пры такіх адносінах...

Я паехала ў Воўкавічы. Пра тое, што гэта клуб — можна здагадацца толькі па шыльдзе. Калі ён апошні раз рамантаваўся, цяжка ўспомніць. Колькі разоў Тамара ні хадзіла ў сельскі Савет з просьбай дапамагчы, заўсёды чула адзін адзін пачакай. Ды каб толькі гэта. Яна з прыкра-сцю ўспамінае, як з ёю размаўлялі ў сельсавеце, калі нарадзіўся сын. «Я чакала, што ў мяне ў першую чаргу спытаюць, дзе я жыць буду, бо вельмі цяжка адной, калі няма нават куды калыску паставіць, — муж мой, таксама малады спецыяліст, працуе і жыве ў Мінску. Замест гэтага пачула «вясёленькае»: «А калі ж будзем «замочваць» тваё дзіця?»

Мне давялося сутыкнуцца з лёсам і такіх выпускнікоў Інстытута культуры, якія не працуюць на месцах накіравання таму, што пры размеркаванні ім аб'яцалі пасады, якія аказаліся... занятыя.

Галіна Лазавік прыехала ў Талачыні працаваць метадыстам РДК, але высветлілася, што там ужо ёсць метадыст і так званае «вакантнае» месца даўно занята.

— На гэтай пасадзе працвала жанчына без спецыяльнай адукацыі, але з вялікім практычным, больш як дваццацігадовым стажам; — расказвае Галія. — Тады мне прапанавалі ўзначаліць народны хор калгаса «1 Мая». Высветлілася, што і тут я іду на яе месца — яна даўно кіруе гэтым хорам. І хоць у аддзеле культуры мне гаварылі, што жанчыну ўладкоўваюць у іншы месцы, я адмовілася, бо неяк няёмка — чалавеку тры гады да пенсіі, амаль усё працоўнае жыццё ён аддаў культасвет-рабоче і раптам застаецца пакрыўджаным. Паехала ў Міністэрства культуры. Тут зноў накіравалі ў Талачыні. А там ужо прапануюць мне стаць інструктарам. Я здзіўлялася: пры размеркаванні нас, наогул не пасылалі на такую пасаду. Інструктар, па сутнасці, справавод; на ім ляжыць складанне розных давадэк і справаздач. Так мне там і не знайшлося месца...

А вось «адвесея» Тамары Галубковай, якую накіравалі ў распараджэнне Магілёўскага абласнога савета прафсаюза работнікаў чыгуначнага транспарту. Тут ёй прапанавалі пасаду дырэктара Дома культуры чыгуначнікаў. Высветлілася, што яна занята. Вымушана была зноў ехаць у сталіцу. У Мінскім абкоме прафсаюза чыгуначнікаў паабяцалі месца хормайстра ў Асіповічах, ды неўзабаве стала ясна, што там такая «адзінка» не патрэбна.

Такі ж прыкладна лёс папаткаў у Жлобіне Жэню Ільціцкую, якую накіравалі сюды рэжысёрам народнага тэатра. І тут нічога не атрымалася.

...Культасветнікі закончылі Інстытут. Што здарылася з некаторымі з іх — мы расказалі ў гэтых нататках. Крыўдна? Вельмі. Дык няхай гэта паслужыць урокам, як кажучы, для ўсіх зацікаўленых асоб.

Л. КРУШЫНСКАЯ.

КУЛЬТРАБОТНІК

ЗАКОНЧЫЎ ІНСТЫТУТ...

Аднаго дня, калі ўжо цвёрда вызначылася тэма, і трэба было пачынаць збіраць матэрыял, я накіравалася ў Міністэрства культуры БССР. Хацелася напісаць пра першы выпуск Мінскага Інстытута культуры, які адбыўся ў 1976 годзе. Вось зараз вазьму некалькі адрасоў і паеду ў камандзіроўку, нагляджу, як ідуць справы ва ўча-рашніх студэнтаў. Ян вядома, балючая праблема кадраў культасветнікаў яшчэ існуе...

Атрымаўшы даведку ў інспектара Упраўлення навуковых і навуковых устаноў і кадраў Міністэрства культуры БССР Віктара Васільевіча Коржана пра агульную колькасць выпускнікоў Інстытута за мінулы год, вырашыла спыніцца на клубніках. Аказалася, што на пачатку іх было 51. Гэтыя маладыя спецыялісты з вышэйшай адукацыяй (харавікі-ды-рыжоры і рэжысёры самадзейных тэатральных калектываў) павінны былі ехаць у розныя куткі Беларусі на працу. Але вось тут і пачаліся першыя «сюрпрызы»...

ЗНІК СПЕЦЫЯЛІСТ...

Лічба «51» адразу паменшылася на «20». Дваццаці выпускнікам па розных прычынах было прадастаўлена права самастойнага ўладкавання. Яшчэ двух студэнтаў запрасілі працаваць у сістэме Міністэрства вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР. У выніку толькі 29 спецыялістаў былі накіраваны ў распараджэнне абласных упраўленняў культуры рэспублікі...

І вось тут тэма, якая была вызначана спачатку, адразу набыла іншы напрамак. Справа ў тым, што частка, і значная, з тых 29-ці, — знікла. Так, так — знікла! Аб гэтым сумна паведаміў В. Коржань.

Не буду расказваць пра тое, як потым удалося знайсці некаторых з тых «невідзімак», аб лёсе якіх не ведалі нават ва ўпраўленні па кадрах Міністэрства культуры БССР.

Яны «зачапіліся»... Не ў сэнсе «замацаваліся на прапанаваных месцах», дзе і сёння іх чакаюць, а проста «зачапіліся» за сталіцу.

Аляксандра Троцкага, які быў пасланы кіраўніком народнага тэатра Палаца культуры БелДРЭС Аршанскага раёна і не прыехаў туды, шукалі па ўсёй рэспубліцы, але, як потым высветлілася, ён зусім няблага ўладкаваўся ў Мінску на кінастудыі «Беларусьфільм».

У час нашай першай (і апошняй) сустрэчы з гэтым маладым чалавекам, задаю яму пытанне:

— Пры размеркаванні ў Інстытуце вы вельмі прасілі, каб вас накіравалі менавіта ў Віцебскую вобласць па

Невялікая паўза, якая азначае многае і зусім нечаканае...

— Наогул у нас ні адзін чалавек з групы і не думаў ехаць на перыферыю...

А. Троцкі пачаў адстойваць сваё: «Я не буду жыць на сяле, хай едзе, хто хоча! — заявіў ён. — Я прызваны працаваць у прафесіянальным мастацтве...»

Падумалася, хто гэта перад табой? Падлетак з цяжкім характарам, якога яшчэ трэба выходзіць і выходзіць? Дык не. Чалавек 28-гадовага ўзросту.

У пастанове ЦК КПСС і Савета Міністраў ССРС ад 21 мая 1964 г. гаворыцца: «Спецыялісты з вышэйшай адукацыяй павінны працаваць пасля заканчэння навучання не менш як тры гады ў адпаведнасці з накіраваннем камісіі па размеркаванні маладых спецыялістаў...» У гэтай жа пастанове значыцца: «Забараніць кіраўнікам прадпрыемстваў і устаноў прымаць на работу маладых спецыялістаў, якія не працвалі тры гады пасля заканчэння імі вучэбнай установы, без пецёвак аб накіраванні на работу або дакументаў аб прадастаўленні права паступаць на работу без размеркавання».

Іду на кінастудыю «Беларусьфільм» у аддзел кадраў, але ж пра асістэнта рэжысёра Троцкага тут і не чулі. Накіроўваюся ў аб'яднанне «Летаніс». Там са здзіўленнем глядзяць на мяне: «А ён нам казаў, што мае «свабодны дыплом»...

Забягаючы наперад, заўважым, што ад работы на «Беларусьфільме» А. Троцкі быў неўзабаве вызвалены.

Другая гісторыя.

Святлану Івашыну накіравалі на працу ў Стары Дарогі. Там ужо некалькі гадоў няма рэжысёра ў народным тэатры. А калектыў сталы, з цікавымі традыцыямі, таленавітымі артыстамі-аматарамі. Але ж і тут дагэтуль чакаюць маладога спецыяліста.

— Я неяк выпадкова падпісала накіраванне, — гаворыць Івашына.

— Што значыць — выпадкова?

— Наогул, я ж карэнная мінчанка. — І ўмовы жыцця на раёне для мяне не падыходзяць. Да таго ж я часта здымаюся ў кіно...

Потым С. Івашына старанна «тлумачыла», чаму яна спалохалася працы ў такім вялікім калектыве. «Відаць, я непаўнацэнны спецыяліст. Не хапіла мяне на такі подзвіг...»

павалася» і ўладкавалася ў Палацы культуры саўгаса «Волма», які побач з Мінскам.

Мы падрабязна расказалі пра двух маладых спецыялістаў, але спіс гэты, на жаль, можна працягваць. Не паехалі на раён былія выпускнікі Мінскага Інстытута культуры А. Нядзвецкая, Я. Васільева, І. Галуза, П. Савіч, З. Перская... І ў кожнага — свае прычыны.

Я шмат думала пра тое, што ў некаторых Інстытутах ў нас, часам, ацэньваюць студэнта толькі па адзнаках у заліковай кніжцы, па тым, як ён здае экзамены. А, відаць, не толькі гэта характарызуе маладога чалавека. Ёсць яшчэ шмат іншага, што гаворыць пра яго, як пра асобу, грамадзяніна. Толькі, мабыць, застаецца ўсё гэта па-за ўвагай. І атрымліваецца, што галоўны экзамен, экзамен на грамадзянскасць, учарашнія выпускнікі не заўсёды вытрымліваюць.

ЧАМУ ПАЕХАЛА ТАМАРА...

І разам з тым, мне вельмі не хацелася б, каб нехта, прачытаўшы гэтыя радкі, зрабіў выснову, што ўся праблема замацавання кадраў на месцах залежыць ад сумленнасці асобных культасветнікаў-пачаткоўцаў.

Факты сведчаць і пра тое, што многія выпускнікі часам не знаходзяць на месцы падтрымкі і ўвагі.

Беларускі Інстытут павышэння кваліфікацыі работнікаў культуры распаўсюдзіў срод пэўнай колькасці маладых спецыялістаў рэспублікі анкету з мэтай высветліць, што яны лічаць галоўнай умовай для забеспячэння свайі плённай работы. Аказалася, што на першае месца пераважна большасць ставіць не матэрыяльны, а маральны бок: як ва ўстанове культуры сустрэлі маладога спецыяліста, як ставяцца да яго, як яму дапамагаюць.

Ёсць нямала раёнаў, дзе амаль не наглядзецца «адсеву» кадраў культасветнікаў. У якасці прыкладу можна прывесці, скажам, Стаўбцоўшчыну, дзе культасветнікі адчуваюць штодзённую дапамогу раённага аддзела культуры, партыйных і савецкіх органаў на месцах. Тут вельмі цікава, з выдумкай, фантазіяй праводзяцца святы пасвячэння ў работнікі культуры, і, галоўнае, робіцца ўсё, каб гэты акт не страціў свайі значнасці, важкасці, не застаўся ў памяці як проста дзяжурнае мерапрыемства і пасля, калі малады спецыяліст прыступіць да выканання

МАСТАК І ДЗІЦЯЧАЯ КНІГА

Вонладна мастака М. Казлова да кнігі Д. Дэфо «Рабінзон Круза».

Вонладна мастачкі А. Лось да кнігі В. Віткі «Хто памагае сонцу».

Слова і малюнак. Слова, якое дае жыццё малюнку, і малюнак, які дае жыццё слову. У гэтым — сэнс творчага супрацоўніцтва двух аўтараў адной кнігі: пісьменніка і мастака.

З першай кніжкі-карцінкі пачынаецца выхаванне густу ў малага чалавека. Ён яшчэ не ведае азбукі і «чытае» кніжку па малюнках. Яму і тым, хто вучыцца ў школе, адрасуюць сваю работу многія беларускія мастакі розных пакаленняў. Здаўна звязалі свой лёс з афармленнем дзіцячай кнігі такія вядомыя мастакі, як В. Ціхановіч, А. Волкаў, М. Гудзіеў, І. Давідовіч.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» рыхтуе дзецям новы падарунак — тры тамы беларускіх народных казак «Каток — залаты лабок». Першую кніжку аформіў А. Волкаў. Ён нанова пераасэнсаваў сваю ранейшую работу над казкамі, нанова дакрануўся да жылой крыніцы народнай творчасці, знайшоў цікавыя персанажы, паказаў дабрату, мужнасць і дасціпнасць герояў беларускай казкі.

Нястомнаму творчаму пошуку спада-рожнічае ўдача. І калі беларускі мастак А. Шэвараў шукаў, выдумваў, — атрымаліся выдатныя ілюстрацыі да кнігі «Падарожжа Гулівера». Гэтага, на жаль, нельга сказаць аб яго малюнках да «Уральскіх казак» Бажова. Мабыць, здарылася так таму, што мастак, па інерцыі, пайшоў ад традыцыйнай дэкаратывнасці. Нягледзячы на знешнюю прыгажосць (ігра самацвятных фярбаў), у малюнках няма сюжэта, няма дэталей, якія так любяць дзеці.

Прыемна адзначаць творчы рост мастачкі Алены Лось. Яе малюнкi да кнігі В. Віткі «Хто памагае сонцу» зроблены ярка, весела, у афармленні яскрава выяўлены беларускі нацыянальны каларыт, таму не зблытаеш з кнігай, створанай у іншай рэспубліцы.

На вокладцы кніжкі «Белавежская пушча» ёсць два прозвішчы — мастака П. Драчова і пісьменніка Ул. Караткевіча. З радасцю глядзіш і чытаеш гэты твор, слухаеш, як спяваюць белавежскія салаўі. «А тут жа яшчэ больш за дзвеце ведаў птушак. Уяўляецца, што такое веснавы белавежскі канцэрт?» На карычневых, казаных дрэвах — самыя рознакалерныя птушкі: ад бусла — да каралка. Нібы жывыя, ходзяць па пучцы зубры, алені... Уяўляю, як радуецца дзеці гэтай назычнай лясной энцыклапедыі!

З поспехам ствараюць дзіцячую кніжку мастакі Н. Паплаўская, Ю. Зайцаў, В. Бароўка, С. Кавалёў, Я. Кулік, Ул. Пашчасцеў. Варта глянуць на рытмічныя, звонкія малюнкi Ю. Зайцава да вершаў С. Шумкевіча «Колькі кіпцікаў у кошкі», каб пераканацца ў гэтым.

З выдумкай, з пошукам новых прыёмаў працуюць маладыя мастакі Ул. Піменаў і Л. Зяневіч (афармленне да кнігі В. Вольскага «Месяц за месяцам»), І. Лобан (малюнкi да зборніка І. Муравейкі «Дуб і дубок»), Н. Грамыка, якая з тонкім густам аформіла закладкі да беларускіх народных казак.

Цікава тое, што маладыя мастакі ідуць не толькі ад дэкаратывнасці і «яркай плямы», а ствараюць ілюстрацыі з дакладнымі дэталямі, з падрабязнасцямі.

Па-свойму адчуў кніжку «Рабінзон Круза» малады мастак М. Казлоў, ён доўга вывучаў у маскоўскіх бібліятэках выданні, якія выходзілі ў розных краінах свету, імкнуўся не паўтарацца, а быць арыгінальным у сваёй рабоце. Думаецца, што беларускі «Рабінзон Круза» — добры падарунак дзецям.

Усе добрыя намаганні выдавецтва «Мастацкая літаратура», яго аўтараў і мастацкіх рэдактараў былі б яшчэ больш плённыя, калі б усе лепшыя дзіцячыя кнігі выходзілі ў цвёрдых вокладках. Не толькі змест, але і вонкавы выгляд, адзенне кнігі вызначае яе першпачатковы поспех у чытача і на кніжных выстаўках.

З добрай заідрасцю глядзелі мы выстаўкі кніг для дзяцей і юнацтва Польскай Народнай Рэспублікі і ГДР, якія эспанаваліся ў Мінскім Палацы мастацтваў. Амаль усе кнігі — ад самай мініяцюры да самай вялікай — былі ў цвёрдых вокладках.

У пачатку новага года ў Палацы мастацтваў адкрыецца выстаўка дзіцячых кніг, якія выйшлі ў 1976 годзе. Мне здаецца, што варта будзе сустрэцца ўсім, зацікаўленым у стварэнні дзіцячай кнігі: разам падумаць аб далейшым развіцці мастацтва кніжнай графікі, аб узаемаадносінна традыцыйнага і сучаснага, аб нацыянальных своеасаблівасцях формы мастацкай ілюстрацыі.

Няхай жа новы год прынясе радасць усім, чый талент служыць дзецям!

Эдзі АГНЯЦВЕТ.

Дзіцячая закладна да беларускіх народных казак мастачкі Н. Грамыка.

НАРОДНЫЯ МАЙСТРЫ

ПАТОМНЫ ГАНЧАР

Ёсць у звычайнай гліне прыцягальная для мастакоў сіла. Гэтую сілу ўсё жыццё адчувае на сабе жыхар горада Пружаны народны ўмелец Антон Рыгоравіч Такарэўскі.

Калі верыць «Словарю Російскай імперіі», якіх-небудзь сотню гадоў назад Пружаны былі, па сутнасці, горадам ганчароў. У 1865 годзе, напрыклад, ганчарным рамяством займаліся тут больш чым сто гараджан. Антон Рыгоравіч пацвярджае: так яно і было. Ва ўсякім разе сам ён — патомны ганчар. Бацька, дзед, прадад — усе ганчарылі. У ваколіцах горада залягаюць гліны добрай якасці, ды і майстры былі таленавітыя, і таму пружанскі керамічны посуд карыстаўся нязменным попытам, а рынак збыту распасціраўся на поўдзень да самага Ковеля, а на поўнач — да Слоніма і Ліды.

Ад былога шматлікага цэка ганчароў вернасць свайму рамяству захаваў Антон Рыгоравіч Такарэўскі. У ім нібыта акумуляваліся вошт і майстэрства продкаў, а мастацкі густ, традыцыі мінулага, творчая фантазія дазваляюць ствараць рэчы яркія, самабытныя, якія раскрываюць прыгажосць і багацце народ-

най душы.

Той, каму даводзілася бываць на абласных выстаўках творчасці народных майстроў-умельцаў, не мог заставацца абывателем да пасудзі, выкананых у лепшых традыцыйных беларускіх керамікі. Гэта работы Антона Рыгоравіча Такарэўскага. Ён неаднаразова ўдзельнік рэспубліканскіх і ўсесаюзных выставак, яго вырабы экспанаваліся на міжнародных вернісажах у ЗША і Японіі. Узнагароды майстру — прэміі, дыпламы, граматы, удзячныя пісьмы. «Дзякуй вам, — гаворыцца ў адным з іх, — за вашы выдатныя вырабы, за вашы лубоўныя, уважлівыя адносіны да сваёй справы». З Масквы паведмілі: «Паводле вынікаў Усесаюзнага конкурсу творчасці народных майстроў-умельцаў ВЦСПС арганізаваў перасоўную выстаўку, якая на працягу года дэманстравалася ў прамысловых цэнтрах Урала, Поўначы і Сібіры. Выстаўка атрымала высокую ацэнку грамадскасці і друку, з'явілася яркай падзеяй у жыцці Кірава, Цюмені, Кемерава, Ніжняга Тагіла, Іжмэска, Барнаўла. Пospеху яе садзейнічалі і вашы работы. Культурна-масавы аддзел дзякуе вам за

ўдзел у перасоўнай выстаўцы».

Чалавеку, які не знаёмы з таямніцамі вырабу керамічнага посуду, майстэрні ганчара можа адкрыць шмат цікавага. Ганчарны круг — галоўная прылада вытворчасці. Вынайдзены ў глыбокай старажытнасці, ён і да гэтага часу застаецца непераробным прыстасаваннем для стварэння сіметрычнай формы, якая раўнамерна пашыраецца або звужаецца, роўнай паверхні, патрэбнай таўшчыні чаранка. На прадырэмствах, якія выпускаюць керамічны посуд, да ганчарных кругоў падведзены электрычныя прылады. Гэта аблічча працы. Антон Рыгоравіч прыводзіць круг у рух нагамі. Звычайна...

Галоўная прылада ганчара — яго рукі. Ён бярэ кавалак цёмна-шэрай з сіняватым адлівам гліны, што здаецца проста тлустай гразцю, кладзе яе на круг, пачынае круціць яго. І адразу адбываюцца чароўныя пераўтварэнні. Над рукамі майстра пластычны матэрыял на вачах набывае форму керамічнага вырабу. Майстар суньць яго, ставіць у печ — і праз некалькі гадзін вымае адтуль светла-краснавую, элітну надрумя-

ную, моцную і звонкую вазачку. Затым бярэ пэндзлік і праводзіць па ёй некалькі бруднаватых палос, якія пасля абпальвання становяцца сакавіта зялёнымі. Прыкладзеш такую вазу да вуха і, як у марской ракавіне, «пачуеш» шум далёкага прыбою...

Светлая паліваная кераміка, безумоўна, прыгожая. Але Антон Рыгоравіч спецыялізуецца на вырабе чорнага посуду. Тэхналогія яго вытворчасці вядома са старажытных часоў — так званы спосаб марэння або тамлення. Калі ў печы абпальвання посуд стане белым, майстар ідзе некалькі паленцаў і замазвае горні. Астываючы, вырабы набываюць матавую чорную афарбоўку. Сам па сабе такі посуд прыгожы, але становіцца яшчэ прыгажэйшы, калі правесці глянцаванне: на «сыраваты» посуд наносіцца ўзор, які пасля абпальвання набываюць металічнае адценне. Малюнак нагадвае ланкі елак або мудрагелісты марозны ўзор. Менавіта такі посуд А. Такарэўскага карыстаецца нязменным поспехам на выстаўках.

Вадай, не менш, чым пра спосабы вырабу керамічнага посуду, Антон Рыгоравіч можа расказаць пра матэрыял, з якога ён робіцца — пра гліну. Возьме ў рукі кавалак гліністай масы і беспамылко-

ва скажа, для чаго яна больш прыдатна: ці то для белага, ці то для чорнага посуду, ці то ад яе наогул трэба адмовіцца — вялікі працэнт шкодных прымесей. Ведае, калі лепш за ўсё нарыхтоўваць гліну, як захоўваць яе, як вымешваць...

Антон Рыгоравіч — нязменны ўдзельнік усіх мерапрыемстваў, якія праводзіць на кераміцы рэспубліканскі Дом мастацкай самадзейнасці. «Ніколі не перашкодзіць у іншых навучыцца», — гаворыць у такіх выпадках. А вярнуўшыся дамоў, адразу ж бірэцца за сваю любімую справу. Паслугамі майстра карыстаюцца фабрыкі мастацкіх вырабаў.

— Не магу без справы, — прызнаецца Антон Рыгоравіч. У малм узросце (за семдзесят пераваліла ўжо) — быццам бы і не трэба было так гаварыць — час адпачываць. Але душа прасіць справы, і супраць гэтага не пойдзеш...

Нехта з паэгаў назваў творчасць ганчароў «саюзам мары і рук». Вельмі правільна сказана. Яшчэ доўга будзе круціцца ганчарны круг, а саюз майстэрства з мастацтвам падорыць людзям няма-ла твораў з керамікі — матэрыялу такога ж ставажытнага і вечна юнага, як само чалавецтва.

Ул. МАЛАШЭўСКІ.

вызначылася ў апошнія гады — знаёміць публіку з творами, што амаль нідзе больш не ставяцца.

Але вернемся ў залу і ўважліва прыгледзімся, а больш дакладна — прыслухаемся да таго, што адбываецца на сцэне. А на сцэне артысты жывуць тым далёкім і, здаецца, такім для нас незразумелым жыццём.

Свабодна льюцца са сцэны галасы. Чыстыя, добра пастаўленыя. Спяваюць артысты «у вобразе», падкрэсліваючы ўсе рысачкі, адценні характару іх персанажаў. Гэта і гучыцца ў рэчытывах пана губернскага казначэя (А. Рад-

най студыі ў Крамлёўскай Палац з'ездаў...

— Так, так, — задаволена гаворыць мой субседзік, — мы вазілі яе ў Маскву і мелі выдатную прэсу. Пра яе тады вельмі цёпла пісала Ларыса Пампееўна Александроўская...

Гляджу на ўбудоўны твар Мікалая Мікалаевіча і думаю пра тое, што, мабыць, яго ўласная артыстычная дзейнасць — а Сярдобаў у свой час быў вядомым оперным спеваком, адным з лепшых нашых барытонаў — не прыносіла яму большага задавальнення, чым вось гэтая яго работа на сцэне гадоў.

Кажу яму пра гэта. Ён з

трымаўшы дозірк на той ці іншай фатаграфіі, ажыўляецца:

— Гэта мы ставілі «Рыгалета», Цудоўна там спяваў Барыс Палякоў. Былі і іншыя некалькі разоў. А гэта наш «Кастусь Каліноўскі» Лукаса. Вельмі каларытная опера. Некалі, калі яна ішла ў нашым оперным тэатры, я спяваў партыю Каліноўскага. Да 50-годдзя Кастрычніка мы яе вырашылі паставіць у сябе. Дапамог кампазітар. Таксама вазілі ў Маскву, паказвалі на сцэне МХАТа імя Горкага. За гэты спектакль студыі было прысвоена званне «народная».

Я шмат чуў пра адну з апошніх работ студыйцаў — оперу Пучыні «Джані Скікі».

— О, гэта цолая гісторыя, — усміхаецца М. Сярдобаў. — У рэспубліцы яе ніколі не ставілі. Некалі быў у Ленінградзе, бацька — афіша — «Джані Скікі». Ставіць Малы оперны тэатр. Пайшоў туды, выпрасіў клавір, партытуру... Вельмі цікавы твор. Мы яго і цяпер паказваем.

«Травіята», «Рыгалета», «Кастусь Каліноўскі», «Царцяляр» на самадзейнай сцэне. Але ўсю значнасць, важнасць гэтай работы пачынаю адчуваць, калі Мікалай Мікалаевіч раскрывае, як кажуць, тэхналогію нараджэння кожнага спектакля. Не хочацца параўноўваць, а тым больш супрацьстаўляць такія жанры, як опера і драма. І ўсё ж возьмем на сябе смеласць сказаць, што оперу, асабліва, калі гаворка ідзе пра самадзейнасць, падрыхтаваць куды цяжэй. Ужо хаця б таму, што людзей з добрымі акцёрскімі дадзенымі значна больш, чым з вакальнымі. Я не кажу ўжо пра музыкальнасць, пра музыкальную памяць. Фактычна выканаўцы галоўных партый павінны «трымаць у галаве» ўсю оперу.

Што і казаць, тут, у студыі, шмат таленавітых людзей. Але праўда і тое, што прыйшлі яны сюды няўмекамі, і спатрэбіліся ўся энергія, вопыт, упартасць і настойлівасць Мікалая Мікалаевіча, каб навучыць іх «трымаць»

гук, раўняць голас, правільна дыхаць, нарашце, хадзіць па сцэне.

Я чамусьці напісаў усё ў мінулым часе. Не, гэта штодзённая работа. Тры-чатыры разы ў тыдзень ідзе распеўка, развучванне партый. З кожным індывідуальна. Праца да знямогі, бо адзін запамінае з трэцяга — чацвёртага разу, другі — з дзесятага...

Іх сёння дваццаць чатыры.

— Не, не, — папраўляе сябе Мікалай Мікалаевіч, — здаецца, ужо дваццаць пяць, сёння прыйшла новенькая. Прыемны голас, толькі «разбіты» трохі. Трэба будзе з ёй папрацаваць.

Ён пачынае расказваць пра сваіх выхаванцаў. І я здзіўляюся, як шмат ён ведае пра кожнага з іх. Гэты выдаўна абараніў дысертацыю, той атрымаў добрую кватэру, трэцяга павысілі па службе. І пра ўсё расказваецца з непаробнай радасцю, гонарам. Можна і тут крыецца адзін з вытокаў той сілы, што прыцягвае гэтых людзей да Сярдобава.

Мікалай Мікалаевіч кладзе на стол таўшчэзную кнігу. Тлумачыць:

— Партытура оперы Краўчанкі «Жорсткасць» па аднайменнай аповесці Ніліна. Рыхтуем да 60-годдзя Кастрычніцкай рэвалюцыі...

Перагортвае старонкі. Заўважаю на многіх паметкі, зробленыя алоўкам. Рука Сярдобава. Расказвае, што давялося ўнесці такія-сякія карэктывы, скажам, убраць паўзы, каб фраза гучала па адным дыханні.

— Опера ўсім нашым вельмі падабаецца. Есць шмат выдатных мясцін, — гаворыць Мікалай Мікалаевіч. — Прыходзьце на прэм'еру.

Усміхаецца стомленымі вачамі. Яму за семдзсят. І трэба яшчэ шмат чаго зрабіць.

М. ЗАМСКІ.

ПАРТЫТУРА ЖЫЦЦЯ

Я прыйшоў гадзіны за дзве да пачатку спектакля ў надзеі грунтоўна пагутарыць з Мікалаем Мікалаевічам Сярдобавым. Знайшоў яго ў грымёрнай, дзе без пінжака, у кашул з закасанымі рукавамі ён стаяў перад артыстам і старанна прыладжваў яму парык.

У пакоі было гаманліва. Адзін аб нечым спрачаўся з грымёршай, што чаравала над яго тварам; другі, у мундзіры ўлана, малайцавата падкруціўшы вус, спрабаваў голас; у кутку смяліся дзве дзяўчыны-шчыткі ў доўгіх сарафанах — такія насілі дваровыя дзеўкі ў далёкія лермантаўскія часы...

Адным словам, атмасфера была зусім простая і толькі блыск вачэй ды, можа, залішне гучны смех выдавалі хваляванне гэтых людзей. Ды было ад чаго хвалявацца — народная оперная студыя Палаца культуры Белсаўпрофа давала оперу «Казначэйша».

У той дзень мне, так і не давялося пагутарыць з мастацкім кіраўніком студыі М. Сярдобавым. Не было ў яго ані хвілінкі вольнага часу. Як метэор, гэты чалавек, пасіўся з грымёрнай на сцэну, дзе ставіліся дэкарацыі і дзе нешта рабілася не так, як хацелася пастаноўшчыку, са сцэны — да музыкантаў, адтуль зноў у грымёрную, — каб зрабіць апошнія заўвагі перад выхадом...

«Казначэйша» — адну з першых савецкіх опер — напісаў кампазітар Барыс Асаф'еў па матывах аднайменнай паэмы Ю. Лермантава.

Калі гаворыць проста аб фэбуле — някітвая гісторыя пра раўняга мужа-чыноўніка і яго жонку, сэрца якой заваўвае прэзідыя штаб-ротмістр уланскага палка. Але за ўсім гэтым стаіць з'эдлівы лермантаўскі сарказм у паказе тагачаснага правінцыяльнага дваранства з яго мараллю, яго інтарэсамі.

У такім сатырычным ключы напісана опера, у такім ключы вырашаны і спектакль.

І ўсё ж пшыра калучы, мяне трохі здзівіў выбар студыйнай менавіта гэтага малавядомага опернага твора. Забягаючы наперад, скажу, што пасля я здаваў такое пытанне М. Сярдобава. Аказалася, што гэта не выпадковасць, а прынцыповая лінія ў надборы рэпертуару, якая

чанка), і каметлівыя ноткі ў кантылене яго жонкі Аўдоціі Мікалаевы (А. Данілава), гарэзлівасць і гэтка гусарская бесшабашнасць у арыёзе штаб-ротмістра Гарыша (Б. Палякоў)...

Адным словам, ставілася опера ў 3-х дзях і 5-ці карцінах і, даўбог, цяжка было паверыць, што спяваюць у ёй людзі, якія яшчэ некалькі гады назад хадзілі па заводскіх цэхах — пераважна большасць студыйцаў — інжынеры.

Семнаццаты год існуе оперная студыя Палаца культуры Белсаўпрофа, а для народнага артыста Беларускай ССР Мікалая Мікалаевіча Сярдобава той вясеньскі дзень 1960 года, калі прыйшлі на праслухоўванне першыя аматары, помніцца ва ўсіх падрабязнасцях. І хоць было ў яго за плячамі нямала гадоў выкладчыцкай працы ў кабсерваторыі, усё роўна хваляваўся. Адна справа вучыць будучых прафесіяналаў, другая — аматараў, якія і нотнай граматы не ведаюць, у якіх, калі што і ёсць, дык толькі страстнае жаданне спяваць, спяваць менавіта ў оперы.

Тая першая трупа складалася з дваццаці пяці чалавек — мужчын і жанчын, людзей розных узростаў і прафесій, густаў і схільнасцей. Пачыналі з малага, калі гэта можна назваць малым — асобных сцяжак з «Царскай нявесты» М. Рымскага-Корсакава, «Пявай дамы» П. Чайкоўскага, «Купальскай ночы» А. Туранкова.

Мікалай Мікалаевіч цяпер не можа дакладна ўспомніць, як нарэзалася ў яго задума паставіць «Травіяту» Д. Вердзі. Палкам, без усяякіх кулюр. Хутчэй за ўсё, прызнаецца ён, падштурхнула яго да гэтай думкі адна са спявачак — таваразнаўца Дзіяна Угодніцава. З самага пачатку кіраўніка пакарыла свежае, моцнае сапрама маладой жанчыны, прыводзілася артыстычнасць. Чым ні Вялета?

Спектакль меў шумны поспех...

Мікалай Мікалаевіч, з якім мы сустрэліся праз некалькі дзён, расказвае пра ўсё гэта і стомлены твар яго ружавее, а вочы пачынаюць па-маладому блішчэць. Ён ускаквае з крэсла, ідзе да шафы і дастае адтуль маляўнічую афішу, якая запрашае на «Травіяту» ў настаноўцы народнай опер-

хвіліну моўчкі глядзіць у цёмнае акно, потым правёўшы рукой па сівах, але яшчэ густых валасах, усміхаецца:

— Мо і так. Ва ўсіх ім разе цяпер не лягчай.

«Не лягчай»... Дык вось які крытэрыі сапраўднага ў гэтага чалавека...

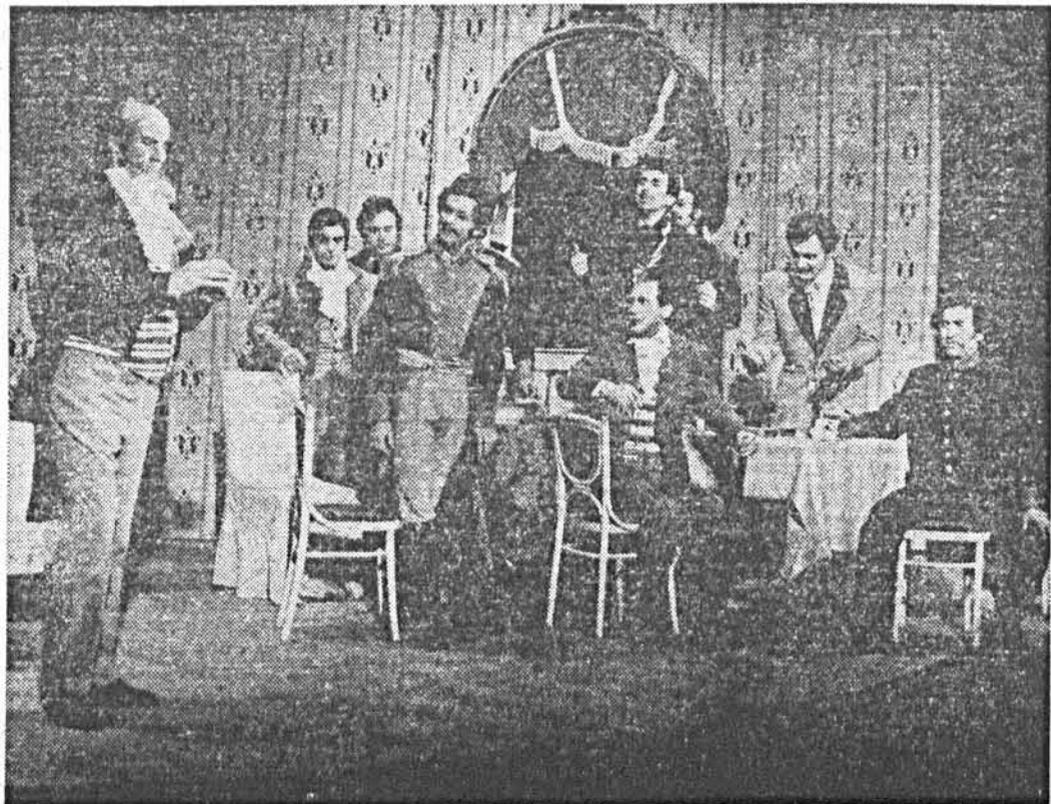
Так, лёгкіх шляхоў у мастацтве няма. І кожнаму пачаткоўцу кіраўнік студыі заўсёды гаворыць:

— Вы прыйшлі сюды працаваць, працаваць, працаваць. Калі вас гэта не палюхае, заставайцеся...

Большасць — не палюхае, і хоць той-сёй з артыстаў, бывае, пад настрой і любіць паскардзіцца па цяжкі характар Мікалая Мікалаевіча, — са студыі ані нагой. І не толькі таму, што мастацтва трывала ўвайшло ў іх жыццё, а яшчэ таму, што гэты высокі, хударлявы сівы чалавек для кожнага з іх — узор бескарыслівага, нават фанатычнага служэння мастацтву.

Я гартаю вялікі альбом са здымкамі, праграмкамі, граматамі, запрашалымі білетамі. Усё гэта дакументы-сведкі шаснаццацігадовай гісторыі студыі.

Мікалай Мікалаевіч, за-

Вось так выглядае заключная сцэна оперы «Казначэйша» В. Асаф'ева. Фота І. ЗМІТРОВІЧА.

Аляксандр Пракоф'еў — вядомы рускі савецкі паэт, лаўрэат Ленінскай прэміі, вялікі друг Беларусі. Ён нястомна і плённа працаваў над перакладамі беларускай паэтычнай класікі: твораў Янкі Купалы і Януба Коласа, Арыадэя Кулішова і Максіма Танна, Пятруся Броўкі і Пімена Панчанкі, а таксама іншых паэтаў. За прапаганду беларускай паэзіі Аляксандр Пракоф'еў быў адзначаны высокай узнагародай — яму было нададзена званне заслужанага дзеяча культуры БССР.

Творы Аляксандра Пракоф'ева неаднаразова перакладаліся на беларускую мову. «Літаратура і мастацтва» прапаноўвае некалькі з іх увазе чытачоў.

Аляксандр ПРАКОФ'ЕЎ

«ПАЭТЫ БРАТНІХ РЭСПУБЛІК»

Партыя! Штандары палымнеюць,
Там стаяць, дзе ты іх узняла.
Партыя! Не знаю слоў мацней я,
Чым твае, ад явы і святла!

Вось зямля. Ты ёй высакароддзе
Надаеш, каб мір у свеце ззяў.
Партыя! Глядзіш ты ўглыб стагоддзяў!
Гэта я, лікуючы, скажаў!

Будзе свет, якога не бывала,
Гонерам

яго нам ацаніць.
Наш пагляд ідзе за перавалы,
За вышыні,
к новай вышыні.

Мы за ўсё ў адказе на планеце,
Буры ўзлёт па ўсіх мацерыках,
Словы твае, нібы зоры, свецяць
Чалавецтва ў будучых вяках!

Пераклад з рускай Ул. Паўлаў.

У поўнач паў пад штурмам Зіміні,
І ад яго, куды маглі,

Святла струменіліся ліўні
Ва ўсе куткі маёй зямлі.

Вятры грэмелі віхравыя,
І нізавы, і верхавы,
Ды «Свету — Мір!» — твой кліч Расіі
Лунаў пад пошвіст штармавы.

Гісторыя пералістала
Адну старонку ноччу той,
І ў свеце зорным болей стала
Нязгаснай зоркаю адной.

Разбіты цяжкія аковы
І ланцугі іржавых пуг,
Жывыя ленінскія словы
Набатам узнімалі люд.

Пераклад з рускай І. Калеснін.

ПОШУКІ, ЗНАХОДКІ

«Лёс быў даволі прыхільны, абраўшы мне кватэру ў аднаго небагатага, але слаўнага чалавека. Ветлівае сямейства, кнігі на многіх мовах... фартэпіяна, цікавыя разважання бацькі, добрыя адносіны маці, кампанія дочак — больш мілых, чым чароўных, — усё гэта абяцае мне ніштаватаю зіму... Скажаць праўду, у малодшую сястру можна было б захацца ад няма чаго рабіць. Але, на цяшчасце, яны абедзве ўжо нявесты».

Так пісаў 22 кастрычніка 1821 года сваякам у Пецярбург малады драгунскі паручык Аляксандр Бястужаў — будучы славуць дэкабрыст і пісьменнік Мар-

паты ад Бястужава». Вокладка альманаха з аўтографам захавалася, яна знаходзіцца разам з пісьмамі Бястужава да Вайдзевічаў у Цэнтральным дзяржаўным архіве літаратуры і мастацтва СССР у Маскве.

Пошук звестак пра беларускіх сяброў Бястужава прывёў мяне ў Цэнтральны дзяржаўны гістарычны архіў БССР у Мінску і ў Цэнтральны дзяржаўны гістарычны архіў СССР у Ленінградзе, у якіх адшукаліся справы «пра дваранства роду Вайдзевічаў». Пабываў я і ў Выгонічах. Гэта вельмі жывапісныя мясціны пад Ракавам. Тут захаваліся сляды старога

мершай жонкі Міхаіл Грушвіцкі прысвяціў лепшыя свае творы — музыку да «Дзядаў» Адама Міцкевіча і «Вясковата лірыка» Уладзіслава Сыракомлі. Ён памёр 5 сакавіка 1904 года ў Ракаве і там жа пахаваны.

Вялікую настойлівасць у зборы звестак пра свайго земляка праявіў дзесяцікласнік Ракаўскай сярэдняй школы (цяпер першакурснік філалагічнага факультэта БДУ імя У. І. Леніна) Іосіф Янушкевіч. Ён запісаў расказы сялян, якія сустракаліся з кампазітарам, а самае галоўнае — адшукаў на Ракаўскіх могілках магілу М. Грушвіцкага. Пра свае пошу-

БЕЛАРУСКІЯ СЯБРЫ ДЭКАБРЫСТА

лінскі. У пачатку пісьма стаіць адрас: «Літва. Вёска Выгонічы ў 40 вёрстах ад Мінска».

Пасля парадку войск пад Бешанковічамі Аляксандр і пакінуў гвардзейскі корпус на зімовыя кватэрах у заходніх губернях. І вось воляю лёсу Бястужаў аказаўся госцем выгоніцкага памешчыка Фелікса Францавіча Вайдзевіча. Пісьмы Бястужава з Выгонічаў гавораць пра яго сапраўды сяброўскія адносіны з сямействам Вайдзевічаў. Фелікс Францавіч і яго жонка Марыя Ксавер'еўна акружылі хлопатамі маладога афіцэра, нібы роднага сына. Асаблівае задавальненне прыносіла Бястужаву дружба з іх дочкамі Фяліцыяй і Сіцыліяй (мабыць, такім чынам Бястужаў у сваіх пісьмах перайначыў сапраўднае імя дзяўчыны — Цацылія). У малодшую, Сіцылію, па ўласнаму прызначэнню, ён «быў закаханы».

У Выгонічах узмацілася цікавасць Бястужава да польскай літаратуры і мовы. У адным з пісьем у Пецярбург ён паведамаў, што ў яго пад падушкай заўсёды знаходзіцца «Гістарычныя песні» Нямецвіча.

Разам з Вайдзевічамі Бястужаў сустракаў у Мінску новы, 1822 год. Неўзабаве пасля гэтага Фелікс Францавіч з жонкай і дочкамі накіраваўся ў Пецярбург — у яго былі справы ў сенате. У пісьме да родных Бястужаў прасіў найлепшым чынам прыняць яго беларускіх сяброў, паказаць ім «рэдакцыі Піцера».

У лютым 1823 года ён двойчы напісаў з Пецярбурга ў Выгонічы. Пачкавіўся відамі на ўраджай, перадаў сяброўскія прывітанні знаёмым і паведамаў пра паспяховае вырашэнне справы ў сенате, якой сам жа садзейнічаў праз бацьку трох дэкабрыстаў — сенатара Івана Мавцеевіча Мураўёва-Апостала. У тым жа годзе Бястужаў прыслаў у Выгонічы першую кніжку альманаха «Паллярная зорка», якую выпусціў сумесна з Рылеевым. На вокладцы ён напісаў палгольску: «Пану Вайдзевічу ў знак сім-

майтка, уцалеў і першы наверх былога пяскага асабіяка, які згарэў у 1943 годзе. Вось пра што ўдалося даведацца».

Ф. Ф. Вайдзевіч нарадзіўся ў Мінску 26 лютага 1778 года. Ён знаходзіў са старажытнага шляхецкага роду. Яго бацька Франц Вайдзевіч быў ротмістрам Мінскага ваяводства і намеснікам гусарскай брыгады войск літоўскіх, займаў пасаду надкарбія трыбунальскага ў Валікім княстве Літоўскім, а пасля, як пайшоў у адстаўку, з 1779 года, быў мінскім гарадскім суддзёю. Па «судзейскай лініі» пайшоў і яго сын Фелікс, які служыў падеудкам у Мазырскім павеце, а затым засадацелем 2-га дэпартаменту Мінскага галоўнага суда.

У 1828 годзе старэйшая дачка Фяліцыя выйшла замуж за старшыню Мінскага губернскага межавога суда Рудольфа Грушвіцкага, Фелікс Францавіч прадаў зямлю вотчыны маёнтку Выгонічы. Дакументы сведчаць, што ў 1834 годзе старэйшы Вайдзевіч жыў ў маёнтку Сведальні Мінскага павета, а ў 1838 годзе перасяліўся ў маёнтку Новы Двор таго ж павета. У фармулярным спісе Ф. Вайдзевіча за 1838 год умяняецца адна дачка — Фяліцыя. Відаль, малодшая (Сіцылія) да таго часу памёрла.

На гэтым звесткі, звязаныя з Феліксам Францавічам і Марыяй Ксавер'еўнай Вайдзевічамі пакуль што абрываюцца. Калі і дзе яны памёрлі, ці захоўваліся ў іх дакументы, звязаныя з Аляксандрам Бястужавым, — на гэтыя пытанні яшчэ трэба будзе адказаць.

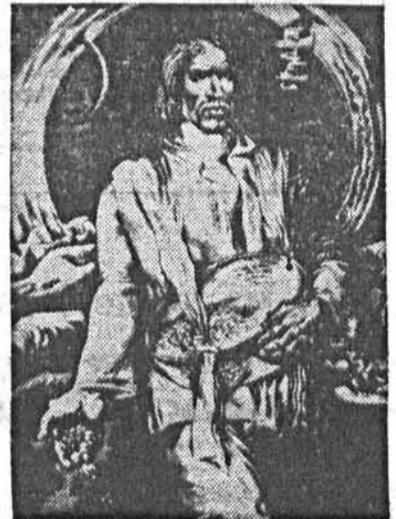
Зусім нядаўна для мяне адкрылася новая і вельмі цікавая лінія пошуку. Высветлілася, што сынам Фяліцыі Вайдзевіч і Рудольфа Грушвіцкага быў папулярны ў Польшчы кампазітар Міхаіл Грушвіцкі, які часта выступаў з канцэртамі ў Мінску. А. І. Мальдзіс, у кнізе якога «Падарожжа ў XIX стагоддзе» гэты таленавіты музыкант толькі ўспамінаецца, пазнаёміў мяне з копіяй лістка, які захоўваецца ў Вроцлаўскім Асалінеўме, аддрукаванага з выпадку смерці Міхаіла Грушвіцкага. Адзін з першых беларускіх прафесіянальных кампазітараў нарадзіўся ў Выгонічах 29 лістапада 1828 года. Закончыў Дваранскі інстытут у Вільні. Затым вучыўся ў Пецярбургскім універсітэце, але заняты ў ім пакінуў з-за хваробы. У 1853 годзе ён ажаніўся на Станіславе Ельскай. Памяці рана па-

кі і знаходкі І. Янушкевіч расказаў у заметцы «Новае пра Грушвіцкага» («Літаратура і мастацтва», 10 снежня 1976 г.), у якой выказаў меркаванне, што ў сямідзесятых гадах Выгонічы «належылі Рудольфу Міхайлавічу Грушвіцкаму. — трэба думаць, брату М. Грушвіцкага». Але Р. М. Грушвіцкі — гэта не брат, а бацька кампазітара.

У сваіх сувязях Вайдзевічаў — Грушвіцкіх ёсць яшчэ адна дэталю, якая заслугоўвае ўвагі. Жонка Міхаіла Грушвіцкага — Станіслава была сястрой беларускага пісьменніка і этнографа Аляксандра Ельскага, які сабраў у сябе ў Замосці ўнікальную калекцыю рукапісаў і кніг па гісторыі і культуры Беларусі. Калі я ўстанавіў гэты факт, то стала зразумела, чаму на шмудтытуле вокладкі альманаха «Паллярная зорка» з аўтографам Бястужава, які захоўваецца ў Цэнтральным дзяржаўным архіве літаратуры і мастацтва ў Маскве, стаіць польскі штэмпель «Бібліятэка і Музей старажытнасцей у Замосці Аляксандра Ельскага», Шмудтытул склеены з францызісам, а ўвесь ліст з даравальным надпісам аддзелены ад кнігі, якая, відавочна, застаўлялася ў аднаго з ранейшых яе ўладальнікаў — ці то ў старых Вайдзевічаў, ці то ў іх дачкі Фяліцыі, ці то ў сям'і Міхаіла Грушвіцкага... Унізе ліста наклеена газетная выразка: «2 чэрвеня споўнілася 50 гадоў з дня смерці пісьменніка Аляксандра Бястужава (Марлінскага), які быў забіты на Каўказе 2 чэрвеня 1837 г.» («Свет», 1887, № 119). На гэтым жа лісце зроблены па-польску кароткі запіс пра Бястужава і яго знаходжанні ў Беларусі ў 1821—1822 гг. Можна меркаваць, што запіс гэты, таксама як і правільнае польскае ўзнаўленне аўтографа Бястужава, зроблены рукою кагосьці з Вайдзевічаў.

Вось так ад дэкабрыста Аляксандра Бястужава і яго выгоніцкіх гаспадароў і сяброў Вайдзевічаў працягнуліся нігі да дзеячаў беларускай музыкі і літаратуры другой паловы XIX стагоддзя. Думаецца, што пошук нашчадкаў Міхаіла Грушвіцкага можа прынесці нямала цікавага... Што ж датычыць асобы самога кампазітара, то, несумнення, ён, як і сям'я Вайдзевічаў, заслугоўвае ўвагі з боку новага выдання Беларускай Савецкай Энцыклапедыі, якое рытуецца зараз.

С. БУКЧЫН.

Ілюстрацыі мастака В. Шаранговіча да кнігі Янкі Купалы «Паэмы», якая выходзіць у выдавецтве «Мастацкая літаратура».

Калектыў рэдакцыі штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» выказвае глыбокае спачуванне супрацоўніцы З. К. Надумовіч у сувязі з напатнавым яе вялікім горам — смерцю БАЦЬКІ.

Позас МАЛАШАЎСКАС

ПАДАРУНАК ТАТЫ

Прайшло два гады, як Пампурас развяліся, а ён яшчэ ні разу не наведаў свайго сына Артура. І вось сёння ён бегаў па магазінах і купляў яму падарункі: цукеркі, пячэнне, два кілаграмы панітэту. Плаціш аліменты і не ведаеш, куды гэтыя грошы ідуць. Можна, дзіця галадуе.

Не паспеў Пампурас ступіць на падворак дома, дзе жыла яго былая жонка з сынам, як бацькоўскае пачуццё запаланіла яго грудзі.

— Добры дзень, — як з-пад зямлі вырас хлопчык.
— Дзень добры, галубок, — ён узяў дзіця на рукі і пацалаваў. — Сумаваў па мяне?

— Ага, — дзіця затрапятала ў абдымках.

— Цукерак хочаш? — Пампурас выцягнуў з сумкі вялікі кулёк.

— Ага, — дзіця ажно вочы вытарашчыла.

— А пячэння хочаш?

— Ага.

— А вось і каўбаса, — ён павесіў на шыю дзіцяці каўбасу.

— Ай, ай! — цешылася дзіця. — Я занясу гэта дамоў. Зараз вярнуся.

— Чакаючы хлопчыка, Пампурас закурываў. Што яшчэ прыемнае зрабіць для сына. Паехаць за горад? Малы яшчэ, а дарога далёкая. О, трэба разам сфатаграфаваша.

Узяўшыся за рукі, яны пайшлі да фатографа, прытуліўшыся адзін да аднаго і ўсміхаючыся, сталі перад апаратам. Лепшай памяці бацьку не трэба, ды і дзіцяці прыемна будзе ўспомніць шчаслівыя хвіліны з бацькам.

— Мама, мама! — яшчэ на вуліцы, вырваўшыся ад Пампураса, дзіця падбегла да былой суседкі. — Мы з дзядзем. Пампурасам сфатаграфаваліся. А колькі цукерак і пячэння прынёс мне дзядзя!

Былая суседка глядзела на Пампураса і ўдзячна ўсміхалася. Кісла ўсміхнуўся і Пампурас.

Пераклаў з літоўскай У. СТРУМІЛА.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ

ПРЫЗНАННЕ

Іду, туманы слаўлю я,

А хтосьці — з-за туманаў:

Каса твая заржаўлена

І коссе паламана.

О, божаці, ох, ліхачкі:

Я ж быў у пакосе — першы!

Ды збілі мяне ніжачкі,

Ды сапсавалі — верхні!

Мінола АРОЧКА.

— Я іду з налгаса ўпрукі, —

Тан сказаў сабе Арочка, —

Заржавелую насу

На уціль цяпер знясу,

А з наса зраблю я палку,

А астатні на распалку.

Калі рукі падагрэю,

Буду верш пісаць харэем.

Не вярнуся ў вёску. Амба...

Карыстацца можна лямбам.

Есць дантыль і амфібрахій,

Шмат узораў, аж па пахі.

Я ад Мінска да Заслаўля

Туманы усе праслаўлю.

Рыгор БАРАДУЛІН

Дбай пра зярнаты,

Міхальчук,

Адсецца сама палова.

Сюжэт замешвай як гуцей,

За стол садзіся без прынукі,

Старайся для чужых дзяцей,

Ды помні —

Есць свае унукі!

ДВУМ ГЕНАДЗЯМ Аўсянікаву і Гарбуку

Два Гені — і

Круціце твіст,

І пратарэка,

І бяссоннік,

Адзін народны,

як артыст,

Другі народны,

як паклоннік!

Салавей РАЗБОГНІК

ХВАЦКІ ГЕРОЙ

Дзейнічаюць:
Удовін Сын
Дванаццацігаловы Змей.

Пад грыбком, за вялікім сталом сядзіць Дванаццацігаловы Змей, шпарка піша, шамаціць паперай і плача наўзрыд. Ён войкае, вохкае, часта выцірае вочы ручніком. Ідзе Удовін Сын. Вось ён параўняўся са Змеем і спыніўся насупраць.

Удовін Сын. Чаго галосіш, Гарынавіч?

Змей (выцірае вочы ручніком). Новы раман пішу.

Удовін Сын. А галосіш чаго?

Змей. Я ж кажу, што новы раман пішу.

Удовін Сын. Нічога не разумею...

Змей. А ты хіба не плачаш?

Удовін Сын. Ад чаго?

Змей. Значыць, ты — слабак. Дрэжны з цябе творца. Геніяльную рэч проста так не напишаш.

Удовін Сын. А твой раман геніяльны будзе?

Змей. Яшчэ які геніяльны! Я слабую рэч ужо не магу стварыць, проста не ўмею пісаць слаба.

Удовін Сын. Таму і плачаш?

Змей. Плачу. Як і ўсе геніяльныя. Мне свайго героя шкада.

Удовін Сын. А што з ім здарылася?

Змей. Пакуль што нічога не здарылася, але павінна здарыцца непараўнае. Мой герой вымушаны будзе, так сказаць, загінуць трагічна, а дакладней — скончыць жыццё самагубствам у самым росквіце сіл (пачынае плакаць).

Удовін Сын. А што твайго героя прывяло да такой трагедыі?

Змей. Не прывяло, а прывядзе. Магчыма, што розныя паклёпы.

Удовін Сын. І ён у вір галавой кінецца?

Змей. Навошта ў вір? Ён кінецца пад аўтобус, а можа — пад тралейбус ці загіне ў аўтамабільнай катастрофе. Так яно для рамана будзе лепш.

Удовін Сын. А чаму лепш?

Змей. Так сказаць (выцірае вочы), ужо гэтым падкрэсліваецца навукова-тэхнічны зрух, наша сучаснасць, павышаецца актуальнасць твора і гэтак далей.

Удовін Сын. А герой канкрэтная асоба?

Змей. Якая ж табе канкрэтная? Хто гэта канкрэтна палезе пад трамвай? Але хоць герой і выдуманый, ён усё роўна ж мой і ён дарагі для мяне. Мае героі ўсе хвацкія. Я дэталёва выпісваю вобразы, не шкаду мастацкіх фарбаў. І ў новым рамане мой галоўны герой незвычайна яркай фігура, але вымушаны загінуць.

(Пачынае плакаць).

Удовін Сын. Дык не рабі, каб ён загінуў.

Змей. Тады ж раман не будзе.

Удовін Сын. Чаму не будзе?

Змей (выцірае вочы). Раман можа атрымацца, але ён тады нецікавы будзе. А я нецікава пісаць не ўмею і табе не раю.

(Хапае ручку, піша, зноў моцна галосіць, пралівае слёзы).

Літаратурны запіс Р. ЯУСЕЕВА.

Віктар БАРОДЗІЧ

МІНІЯЦЮРЫ

У галіне мастацтва
І навукі
Адны гараць,
Другія — грэюць рукі.

Шафэра першага класа
Муза забрала ў палон,

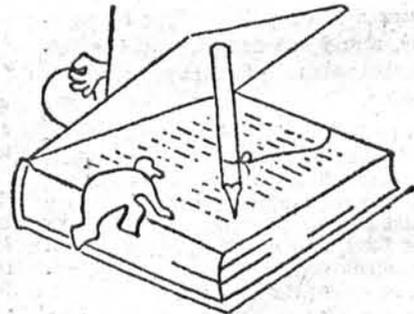
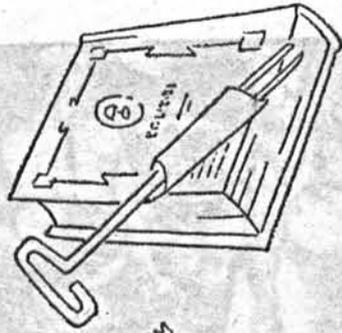
Але на дарогах Парнаса
Яму пракалолі талон.

Настаўнік запытаў у Вовы:
— Чаму не вучыш роднай мовы?

І той прамовіў у адказ:
— Я паступаць буду ў Іназ.

Малюні мастака М. ЧАРНЯЎСКАГА.

Без слоў...

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856

ЛТ 01016

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сабратора — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела вывучэння мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэры — 23-77-65.

Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей АСІПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН,

Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ,

Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ,

Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,

Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара),

Уладзімір НЯФЁД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ,

Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК, Рыгор ШЫРМА.